

Tyiñu Tsa Javaha Ra Apóstol: Ra Tsa Tava Tyiñu Ra Jesucristo

Nu catyí ra Jesús tyin cua quitsi Tatyí Ii Nyoo

¹ Yooho Teófilo, qui^vi tsa jacuhun yu tutu tsa jihna ñi can tsi un, tyaa yu tandi^hi tsa quitsaha javahá ra Jesús tan tandi^hi tsa jacuahá ra nda qui^vi jihna ñi, ² tan nda qui^vi nandaá ra andi^vi. Tan tsa ndi cumañi ca nandaa ra andi^vi, nacatsi ra tsi ra apóstol cuenda ra. Tan tsihin tunyee iñi Tatyí Ii Nyoo tava tyiñu ra tsi ra naha tyin caca ra naha tyiñu ra. ³ Tan cuaha xaan tundoho nyehe ra Jesús tan tsihi ra. Tan tsa yaha tsa tsihi ra, nandoto ra tan quituvi ra nu yucú ra tsa tava tyiñu ra. Tan tsitsi tsa uvi xico qui^vi, cuaha xaan tsaha quituvi ra nu yucú ra naha, tyin na coto ra naha tyin nditsa tsa nyito ra. Tan cahan ra Jesús tsihin ra naha nácaa ndacá ñaha Nyoo tsi yo.

⁴ Tsa ndi nyíí ra Jesús tsihin ra naha, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Ña cua quita ndo Jerusalén ihya, nda cuanda naquihin ndo tsa catyí Jutu yu tyin cuhva ra tsi ndo, tumaa tsa cahan yu tsihin ndo qui^vi can.

⁵ Nditsa tyin tsihin ndutya jacoondutya ra Juan tsi nyi^vi. Maa tyin nyooho ña cuaha ca qui^vi tan coondutya ndo tsihin Tatyí Ii Nyoo —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

Nu nandaá ra Jesús andi^vi

⁶ Tsa ndu iin ra tava tyiñu ra Jesús, tan tsica tuhun ra naha tsi ra tan catyí ra naha:

—Jutu Mañi yu, ¿a vityin ñi cua jacacu un tsi ñuu Israel ihya tsa ña cua cundaca ñaha ca ra ñuu Roma tsi yo? —catyí ra naha.

⁷ Tan nacahan ra Jesús tan catyí ra tsihin ra naha:

—Ña taahán tsi coto nyooho ndáa quivi cua cuvi tsa cua javaha Nyoo Jutu yo. Intuhun ñi maa ra cua cahan ama cua cuvi tsi. ⁸ Tyin quivi tsa cua quitsi Tatyí Ii Nyoo siqui ndo cua naquihin ndo tunyee iñi ra, tan cua quita ndo tan cua cahan ndo tuhun yu ñuu Jerusalén ihya tan tandihi ñuu tsa cayucú Judea tan Samaria, tan nda cuanda nani cahnu ñuhu ñayivi —catyí ra Jesús tsihin ra naha.

⁹ Tan tsa yahá tsa cahan ra Jesús tuhun ihya, tan tsitsi tsa nyehé ra naha tsi ra, nandaá ra andivi, tan quihvi ra tsitsi vico. Tacan tan ña nyehe ca ra naha tsi ra. ¹⁰ Tan cuhva tsa nyehé ndaá ra naha andivi, quituvi uvi taahan ángel Nyoo tsa nditsí jahma cuitsin yatyin ñi nu nyecú ra naha. ¹¹ Tan catyí ángel can naha ra tsihin ra tava tyiñu ra Jesús:

—Nyooho ra Galilea, ¿nacuenda nyehé ndaa xaan ndo andivi? Ra Jesús tsa nyehe ndo nandaá ihya, juvin ra cua quitsi inga tsaha, tan tyehen cua nyehe nyico ndo tsi ra —catyí ángel tsihin ra naha.

Nu nacatsi ra tava tyiñu ra Jesús tsi ra Matías tyin jaha tyiñu ra tyiñu tsa javaha ra Judas

¹² Tacan tan quita ra tava tyiñu ra Jesús nu tsiyucu ra naha yucu nu iyó yutun olivo. Tan cuanuhu ra naha ñuu Jerusalén. Tan yatyin ñi canyií ñuu can, tumaa sava hora ñi tan tsa yo.

Tyin sava hora ñi cuví caca nyiví quiví quitatú ñi, tyin tacan catyí maa ley tsa tyaa ra Moisés. ¹³ Tsa tsaá ra naha ñuu Jerusalén can, ndaa ra naha nu tsinu uvi pisu vehe nu iyó ra naha. Tan ra tsa yucú can, cuví ra ihya naha ra: ra Pedro, ra Jacobo, ra Juan, ra Andrés, ra Felipe, ra Tomás, ra Bartolomé, ra Mateo, ra Jacobo sehe ra Alfeo, tan ra Simón ra tsa cuñí tsa nasama ra ndacá ñaha, tan tshin ra Judas yañi ra Jacobo. ¹⁴ Tan tandihí ra ican naha ra ndu iín ra naha tandihí quiví tan tsicán tahvi ra naha tsi Nyoo. Tan yucú ndihí tucu yañi ra Jesús tshin ra naha, tan tshin ña María sibi ra, tan cuaha ca maa ñiñaha.

¹⁵ Tan tsa tandihí nyiví tsa ndu iín quiví can quitá maa cientu oco ñi. Tacan tan nduvitá ra Pedro. Tan catyí ra tshin ñi:

¹⁶—Nyooho yañi, tsa nyaá tucu maa tsa tahañ ra Jesús cuhva ihya tan vityin tsa cundaá tsa cahañ ra David jaha Tatyí Ii Nyoo nu catyí ra tyin ra Judas cua cuhva cuenda ra tsi ra Jesús tsi ra xaan iñi tsi ra. ¹⁷ Tan ra Judas cuví ra iin ra tsa tsinyij tshin yo. Tan iin caa ñi jaha tyiñu ra tshin yo. ¹⁸ Maa tyin tsahañ ra, tan jata ra ñuhu tshin xuhun tsa ñihí ra tsa xico ra tsi ra Jesús. Yaha can tan canacava ra tshin jiñi ra, tan ndata tsitsi ra tan quita tandihí tsiti ra. ¹⁹ Tan quiví tsa tsito nyiví iyó Jerusalén ihya tsa tsihi ra, jacunañi ñi ñuhu can Acéldama. Tan tsa tshin yuhu maa ñi cuñí tsi catyí Ñuhu cuenda tsa Tsañi Niñi Nyiví. ²⁰ Tyin nu libru Salmo catyí tsi cuenda ra Judas tyehen:

Na ndoo maa vehe ra.

Tan ña coo nyiví tsitsi vehe can.

Tan catyí tucu tsi:

Inga ra cua jaha tyiñu tyiñu tsa javaha ra.

²¹⁻²² 'Tan vityin yucú ra tsa cutahan tsihin yo quivi tsinyii Jutu Mañi yo Jesucristo tsihin yo; nda quivi jacoondutya ra Juan tsi ra, tan nda quivi nandaa ra cuahan ra andivi. Tan vityin ñiñi cuñi tsi tsi inga ra cuvi tsandaa tsihin yo tsa cuenda tsa nandoto ra Cristo —catyí ra Pedro.

²³ Tacan tan cana ra naha tsi uvi taahan ra naha. Cana ra naha tsi ra José tsa nañi Barsabás, tan juvin ñi nañi tucu ra Justo; tan cana tucu ra naha tsi ra Matías. ²⁴ Tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tan catyí ra naha tyehen:

—Jutu Mañi yu, yooho tsitó un tsa tsicá iñi ndi tsihin aña ndi. Janaha tsi ndi tsitsi tsa uvi taahan ra ihya naha ra, ndaa ra tsa nacatsi maa un, ²⁵ tyin cuiso ra tyiñu tsa jacuna ra Judas tsa cuenda cuatyí ra, tan cuahan ra nu taahan maa tsi cahun ra —catyí ra naha, tsican tahvi ra naha tsi Nyoo.

²⁶ Tacan tan tava cuenda ra naha ndaa ra cua tahan tsi cuiso tyiñu can. Tan tahan tsi tsi ra Matías. Ra ican cuví ra tahan tsi cutahan tsihin tsa utsi iin ra tsa tava tyiñu ra Jesús.

2

Nu nuu Tatyí Ii Nyoo

¹ Tsa quivi vico Pentecostés, tan ndu iin tandihi nyivi tsa tsinú iñi tsi ra Jesús. ² Tan sana iñi ñi tan tsiñi ñi cucayu ityi andivi. Tumaa cucayu tsa vatsi tatyí xaan. Tan iyo xaan cuví tsitsi vehe nu yucú ñi. ³ Tacan tan quituvi tumaa iin ñuhu tan tsa tsi siqui intuhun intuhun ñi. ⁴ Tan tandihi ñi tsitu ñi

tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan quítsahā caahán ñi inga yuhu cuhva tsa jacahan maa Tatyí Ii Nyoo tsi ñi.

⁵ Tan quiví can cuaha xaan ra ñuu Israel tsaā ra naha ñuu Jersualén. Ra vaha tsicá tsihin Nyoo cuví ra naha. Quee ra naha tandihí ñuu tsa cayucú nu ñuhu ñayiví. ⁶ Tan tsa tsiñí ra can naha ra tsa iyo xaan cuví nu yucú nyiví cuenda ra Cristo, tan cuahán ra naha tan ndu iin ra naha tsihin ñi. Tan ña tsitó ra naha náa tsa caca iñi ra naha, tyin intuhun intuhun ra naha tsiñí ra yuhu ra naha tsa caahán ñi jahá Tatyí Ii Nyoo. ⁷ Iyo xaan cuñí ra naha tan quítsahā natuhún tahan ra naha tan catyí ra naha:

—¿A ñavin nyiví ñuhu Galilea cuví tandihí ñi tsa caahán ihya? ⁸ ¿Nacuenda tyin tsiñí yo caahán ñi cuhva caahán intuhun intuhun yo? ⁹ Ihya yucú yo tsa cuví yo nyiví quee Partia, Media, Elam, Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto, Asia, ¹⁰ Frigia, Panfilia, Egipto, tan nyiví quee ityi nuu ca Cirene ityi Africa. Tan yucú tucu yo tsa cuví yo nyiví ñuu Roma tan iyó yo ñuu ihya. Tan juhva yo cuví yo nyiví Israel nda quiví cacú yo. Tan inga yo cuví yo nyiví nanduví cuenda nyiví Israel tan nyicún yo ley tsa tyaa ra Moisés. ¹¹ Iyó tucu yo tsa cuví yo nyiví quee Creta tan Arabia. Maa tyin tandihí yo tan tsiñí yo tyin tsihin yuhu tsa caahán maa yo caahán ñi. Tan nacatyí tuhun ñi tsa cahnu tsa javahá Nyoo —catyí ra naha.

¹² Tandihí ra naha, iyo xaan cuñí ra naha, tan tsicá tuhun tahan ra naha tan catyí ra naha:

—¿Náa cuñí tsi catyi tandihí tsa cuví ihya? —catyí ra naha.

¹³ Maa tyin inga ra jacuñí nyaa ra naha tsi ñi, tan catyí ra naha tyin tsiñí ñi.

Nu caahán ra Pedro tsihin nyivi

¹⁴ Tacan tan nduvita ra Pedro tsihin tsa utsi iin ca ra tava tyiñu ra Jesús. Tan ñihi cahan ra tan catyí ra:

—Nyooho yañi, tsa cuví ndo ra ñuu Israel, tan tandihí nyooho tsa iyó ñuu Jerusalén ihya. Cuñí tsi tsa coto ndo tuhun ihya. Tan tyaa soho vaha ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo. ¹⁵ Tyin cuñí maa ndo tyin tsiñí ndi. Maa tyin ñavin nyixi tsihí ndi, tyin ña tuhvá nyivi coho nyixi hora ihya, tyin ndi jatyaan.

¹⁶ Maa tyin tsa cuví ihya cuví tsa cahan ra Joel, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahan tsanaha. Tyin catyí ra:

¹⁷ Nu cua ndihí quivi, catyí Nyoo, cua jaquitsi yu Tatyí li yu siqui tandihí nyivi.

Tan cua cahan sehe ndo tsa cuenda yu.

Tan ra cuatyí tan ñi cuatyí cua janaha yu tsa iyo tsi ñi.

Tan nyivi tsahnu cua nyehe ñi ñumaahna jaha yu.

¹⁸ Cua jacuhun yu Tatyí li yu siqui ñi tsa jaha tyiñu tsa cuenda yu.

Tan cua cahan ñi tsa cuenda yu, catyí Nyoo.

¹⁹ Tan catyí ra tyin cua janaha ra tsa iyo cua nyehe nyivi ityi andivi.

Tan ityi nu ñuhu ñayivi cua javaha ra tsa iyo, seña niñi, seña ñuhu, tan vico yuhma.

²⁰ Tan ñicanyii cua ndunaa tsi.

Tan yoo cua nducuaaha tsi tumaa cuaaha niñi.

Tandihí tuhun caahán ra ihya cua cuvi tsi tsa ndi cumañi ca tahan tsi quivi quitsi Jutu Mañi yo.

Tan quiví cua quitsi ra, iyo xaan cua cuvi.

²¹ Tan tandihí nyiví tsa tsicán tahvi tsi ra cua cacu ñi, catyí ra Joel jahá Nyoo.

²² Tsa yaha nacatyí tuhun ra Pedro yacan, tacan tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho ra Israel, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu ihya. Ra Jesús, ra ñuu Nazaret, maa Nyoo nacatsí tsi ra, tan tsa janahá Nyoo tsi yo tyin nditsa tsa nacatsí ra tsi ra, tsahá ra tunyee iñi tsi ra tan cuaha xaan tsa iyo tan tsa nyityí tan seña javahá ra. Tan tsa tsitó maa ndo tandihí tsa caahán yu ihya. ²³ Maa tyin quiví nacuhvá cuenda ndo tsi ra, javahá ndo tumaa cuhva tyaa maa Nyoo cuhva nda quiví jihna ñi. Tyin tsahá cuenda ndo tsi ra tsi ra caquiñi. Tan ticaá ra naha tsi ra nu cruu. Tsahñi ra naha tsi ra jahá ndo. ²⁴ Maa tyin Nyoo janandoto ra tsi ra. Jacacú ra tsi ra tyin ña cuvi cundaca ñaha tuhun tsiihi tsi ra. ²⁵ Tyin ra David cahan ra tuhun cahan ra Cristo tahan tsanaha, tan catyí ra:

Tacan ñi nyehé yu tsi Nyoo Jutu yu ityi nuu yu.

Maa ra nyaá ra ityi xiin cuaha yu tan nduve náa cuví jayuhvi tsi yu.

²⁶ Yacan cuenda sií xaan cuñí yu. Tan jacahnú yu tsi Nyoo tsihin tsa sií cuñí yu.

Tan cuñu ñuhu yu cua quitatu tsi tyin tsitó yu tyin cua nandoto yu inga tsaha.

²⁷ Tyin yooho, Nyoo Jutu yu, ña cua nacoo ihñi un aña yu nu yucú aña nyiví tsa tsihi, tan ndi ña cua cuhva un tsa tyahyu cuñu ñuhu yu. Tyin sehe ii maa un cuví tsi yu.

²⁸ Tan janahá un tsi yu ityi nu coo yu ñayiví ña cua naa maa.

Tan cua jacutu un tsi yu tsihin tusi# iñi tyin maa un nyaá tsihin yu, catyí ra David cahan ra tsa cahan ra Cristo tahañ tsanaha.

²⁹ Nyooho yañi, tsitó vaha yo tyin ra David tsii tsaahnu yo tsihi ra tan quihvi ra tsitsi ñuhu. Tan ñaña ra ndi nyaá tsi ihya vityin. ³⁰ Maa tyin ra David cuvi ra iin ndusu yuhu Nyoo. Tan tsitó ra tyin Nyoo catyi ra tyin juvin ñi tata maa ra cua cuvi ra Cristo. Tan ra Cristo, cuvi ra cua cundaca ñaha tumaa tsa tsindaca ñaha ra David. ³¹ Tan ra David tumaa tsa tyin nyehe ra tsa cua cuvi nu cuahán ca tsi ityi nuu. Tan cahan ra tuhun tsa cahan ra Cristo. Tan catyi ra tyin ña cua ndoo aña ra nu yucú aña nyivi tsa tsihi. Tan ndi ña cua tyahyu cuñu ñuhu ra, catyi ra. ³² Tan ra Jesús can janandoto Nyoo tsi ra. Tan tandihi maa ndi cuvi ndi tsandaa tsa cuenda tsa nandoto ra. ³³ Jutu Nyoo jacahnu ra tsi ra Jesús, tan tsihin ndaha cuaha ra cañihí ra tsi ra nda gloria. Tan ra Jesús naquihin cuenda ra Tatyí Ii tsa catyi Jutu yo Nyoo tahañ tsanaha tyin cuhva ra tsi yo. Tan yacan cuvi tsa tsaha ra tsi ndi vityin. Juvin tsi cuvi tsa nyehé ndo tan tsiñí ndo. ³⁴ Tyin ñavin ra David nandaa ityi andivi. Maa tyin maa ra David cahan ra tuhun ra Jesús, tan catyí ra:

Jutu Mañi yo Nyoo catyí ra tsihin Jutu Mañi yu ra Cristo: “Cunya xiin cuaha yu

³⁵ tsitsi tsa cua caquin yu tsi ra xaan iñi tsi un tsaha un”, catyi ra David jahá Nyoo.

³⁶ Tacan cahan ra Pedro tsihin ra naha, tan catyí tucu ra:

—Nyooho tan tandihi ca nyivi Israel, coto vaha ndo tyin tuhun ra Jesús, yacan cuvi tsa caahán yu

tsihin ndo ihya. Ticaā ndo tsi ra nu cruu. Maa tyin cuví ra Jutu Mañi yo, tan cuví tucu ra Cristo ra ndacá ñaha tsi yo jahā Nyoo —catyí ra Pedro.

³⁷ Cuhva tsa tsiñi ra naha tsa cahan ra Pedro tuhun ihya, cuiihya xaan cuñi ra naha cuví. Tan tsicā tuhun ra naha tsi ra Pedro tan tsi tandihí ca ra tavā tyiñu ra Jesús, tan catyí ra naha:

—Yañi, ¿nácaa javaha ndi vityin? —catyí ra naha tsihin ra tavā tyiñu ra Jesús.

³⁸ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra naha:

—Intuhun intuhun ndo ndu uvi iñi ndo cuatyí ndo tan nasama ndo kuhva iyó ndo. Tan cõndutya ndo tsihin sivi ra Jesucristo. Tan cua jaha ra tucahnu iñi cuatyí ndo. Tacan tan cua kuhva Nyoo Tatyí Ii ra tsi ndo. ³⁹ Tyin tahan tsanaha catyí Nyoo tyin kuhva ra Tatyí Ii ra tsi yo, tan tsi sehe yo, tan tsi nyivi tsa cañi iyó. Tyin tandihí nyivi tsa cua nacana Jutu Nyoo cua kuhva ra Tatyí Ii ra tsi ñi —catyí ra Pedro.

⁴⁰ Tsihin tuhun ihya tan tsihin inga ca tuhun, ra Pedro tsahā cuenda ra tsi ra naha tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nducu ndo kuhva na jacacu Nyoo tsi ndo, coto cunaa ndo tsihin nyivi caquiñi iyó nu ñuhu ñayivi ihya —catyí ra tsihin ra naha.

⁴¹ Tacan tan tandihí ra tsa tyaā yahvi tuhun cahan ra Pedro tsicoondutyā ra naha. Tan quitá tumaa uñi mil nyivi tsa tandihí ñi, tan ndu iin ñi tsihin nyivi yihí cuenda ra Jesucristo. ⁴² Tan tandihí quivi ndu iin tandihí ñi, tan n# iñi ñi tyaá soho ñi tsa jacuahá tandihí ra tavā tyiñu ra Jesucristo tsi ñi. Tan iin ñi cuví ñi tsihin tahan ñi, tan tsicán tahvi ñi tan tsatsí ñi paan tan tsihí ñi vinu tyin tacan tan ña

cua naa iñi ñi tyin tsihi ra Cristo tsa cuenda cuatyí ñi.

Cuhva iyó nyivi yihí cuenda Jutu Mañi yo Jesucristo quivi can

⁴³ Tan cuaha tsa iyo javaha tandihi ra tsa tava tyiñu ra Jesucristo jaha Nyoo. Tan tandihi ñi iyo cuñí ñi. ⁴⁴ Tandihi ñi yihí cuenda ra Cristo iin caa ñi iyó ñi tsihin tsa iyó tsi ñi. ⁴⁵ Xicó ñi tsa iyó tsi ñi. Tan tsatsá ñi xuhun ñi tsi nyivi tahan ñi cuhva tsa tsiñí ñuhu tsi intuhun intuhun ñi. ⁴⁶ Tandihi quivi tan ndu iín ñi nda vehe ñuhu cahnu. Tan nda yuvehe ñi iin caa ñi tsatsí ñi paan tan tsihí ñi vinu. Tan sii cuñí ñi tsatsí ñi tyin iin ñi cuví ñi. ⁴⁷ Tan jacahnú ñi tsi Nyoo. Tan vaha caahán tandihi nyivi tuhun ñi. Tan iin tan iin quivi tan nducuahá ca nyivi quihví cuenda Jutu Mañi yo Jesús tyin jacacú ra tsi ñi.

3

Nu nduvaha iin ra coxo

¹ Iin quivi cuahán ra Pedro tsihin ra Juan vehe ñuhu cahnu. Cuví tsi cuhva caa uñi tsa tseñi, cuhva tsa tuhvá nyivi Israel cuahán cuandacán tahvi tsi Nyoo. ² Tan iin ra ndaahvi, coxo ra nda quivi cacu ra, nyaá ra yuhu cora vehe ñuhu cahnu can tandihi maa quivi. Tyin tsindacá ñi tsi ra na ndacan ra xuhun tsi nyivi quihví yuhu cora can, tan nañí tsi Yuhu Cora Sii Caá. ³ Tacan tan nyehe ra coxo can tsi ra Pedro tsihin ra Juan tsa cua quihví ra naha yuhu cora can. Tan tsican ra xuhun tsi ra naha. ⁴ Tan nyehe ra Pedro tan ra Juan tsi ra. Tan ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Nyehe tsi ndi —catyí ra.

⁵ Tacan tan quitsahā nyehé ra coxo can tsi ra naha. Cuñí maa ra tyin iyó tsa cua cuhva ra naha tsi ra. ⁶ Maa tyin ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Nduve xuhun cuitsin tan xuhun cuaan iyó tsi yu, tan cuhva yu tsi un. Maa tyin tsa iyó tsi yu cua cuhva yu tsi un. Tsihin sivi ra Jesucristo ra ñuu Nazaret, nduvita tan çaça —catyí ra Pedro tsihin ra.

⁷ Tacan tan tñin ra Pedro ndaha cuaha ra tan cañihí ra tsi ra. Tan juvin ñi cuhva can nacoq tunyee iñi nduvi taahan tsaha ra tan jucun tsaha ra.

⁸ Tacan tan ra coxo can ndavá ra, tan nduvita ra tsinyaá nyityi ra. Tan quitsahā tsicá ra. Tan quihvi ra tsihin ra naha tsitsi cora vehe ñuhu can, tsicá ra, tan ndavá ra, jacahnú ra tsi Nyoo. ⁹ Tandihí nyivi nyehé ñi tsi ra tyin tsicá ra tan jacahnú ra tsi Nyoo.

¹⁰ Tan iyo xaan cuñí ñi tan yuuhvi ñi tsa cuenda tsa nduvahā ra can. Tyin nacotó ñi tsi ra. Tyin juvin ra cuví ra tsa tuhvá tsinyaá Yuhu Cora Sñi Caá can tsicán ra xuhun tsi nyivi.

Nu caahán ra Pedro tuhun ra Cristo tsihin nyivi nu cuví corredor cuenda ra Salomón

¹¹ Ra coxo tsa nduvahā can, ña jañá maa ra tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan tandihí nyivi iyo cuñí ñi, tan tsinú xaan ñi tsaá ñi nu cuví corredor cuenda ra Salomón tyin cua nyehé ñi tsi ra coxo can tyin tsa nduvahā ra. ¹² Tsa nyehé ra Pedro yacan, tan catyí ra tsihin nyivi can:

—Nyooho ra Israel, ¿nacuenda iyo xaan cuñí ndo? Tan ¿nacuenda nyehé xaan ndo tsi nyuhu? ¿A cuñí maa ndo tyin tsihin tunyee iñi maa ndi, a tsa cuenda tsa catsi iyó ndi nuu Nyoo, tan cuví janduvahā ndi tsi ra coxo ihya? ¹³ Ñavin maa

nyuhu janduvaha tsi ra. Nyoo ra cuví Nyoo tsii tsaahnu yo, ra Abraham, ra Isaac tan ra Jacob, ra ican jacahnú tsi Sehe ra tan tsaḥa ra tunyee iñi tsi ra, ra tsa tsaḥa cuenda ndo tsi ra Pilato, ra cumí tyiñu. Tan ra Pilato cuñi ra jaña ra tsi ra. Maa tyin nyooḥo ña tsaḥa ndo. ¹⁴ Tahān tsi tsa ndacan ndo tsa jaña ra tsi ra vaha, tan ra ii can, maa tyin nyooḥo tsican ndo tsa jaña ra tsi iin ra tsaḥñi ndiyi. ¹⁵ Tan nyooḥo tsaḥñi ndo tsi ra tsa tsaḥá ñayivi nyito coo yo tsihin Nyoo. Maa tyin Nyoo Jutu yo janandoto ra tsi ra. Tan ña ndoḡ ra nu yucú añima nyivi tsa tsihi. Tan nyuhu cuví ndi tsandaa tsa cuenda tsa nandoto ra. ¹⁶ Tan juvin ra Jesús cuví ra tsa tsaḥa tunyee iñi tsi ra coxo ihya tan nduvaha tsaha ra, tyin tsinú iñi ndi tyin iyó tunyee iñi tsi ra Jesús. Yacan cuenda nduvaha tsaha ra ihya, tan nacotó vaha ndo tsi ra. Tan tandihi nyooḥo nyehe ndo tyin nduvaha ra tsa cuenda tsa tsinú iñi ndi.

¹⁷ Tsitó yu, —catyí ra Pedro— tyin quivi tsa tsaḥñi ndo tsi ra Jesús, ña tsitó ndo tyin ña vaha tsa javahá ndo. Tan tacan tucu ra cuví ityi nuu tsihin ndo, ña tsitó ra naha. ¹⁸ Maa tyin tacan jacuvi ndo tan cundaḡ tsa caḥan ra cuvi ndusu yuhu Nyoo tahān tsanaha, tyin catyí ra naha tyin ra Cristo cua nyehe ra tundoho. ¹⁹ Yacan cuenda ndu uvi iñi ndo cuatyí ndo, tan naḥuhva cuenda ndo añima ndo tsi Nyoo, na ndatsi cuatyí ndo. Tacan tan ši xaan cua cuñi añima ndo jaha tunyee iñi Jutu Mañi yo. ²⁰ Tacan tan cua jaquitsi ra tsi ra Jesús ra cuví Cristo, na quitsi ra inga tsaha. Tyin nda quivi jihna ñi tyaḡ Nyoo cuhva tyin quitsi ra tsa cuenda yo. ²¹ Taahán tsi tsa ndoó ra Jesucristo gloria tsa vityin nda cuanda quivi cua jandutsaa Nyoo tandihi maa

t_{sa} iyó. T_{ma}a cuhva caty_i ra cuv_i ndusu yuhu Nyoo tah_an tsanaha. ²² Tyin tacan caty_i ra Moisés tsihin tsii tsaahnu yo: “Cua jaquitsi Jutu yo Nyoo tsi ra tsa cua cahan tuhun ra. Tan juvin ñi nyiv_i yo cua cuv_i ra. Tan cua cahan ra tuhun Nyoo tsihin ndo tumaa caahán yuhu. Tyaa yahvi ndo tandih_i tsa cua cahan ra tsihin ndo. ²³ Tyin tandih_i nyiv_i tsa ña cua tyaa soho tsa cua cahan ra, cua cunaa ñi, tyin ña cua cutahan ñi tsihin nyiv_i tsa nacatsi Nyoo”, caty_i ra Moisés.

²⁴ Tan tacan tucu tandih_i ra cuv_i ndusu yuhu Nyoo nda quiv_i tsicoo ra Samuel tan nda cuanda vityin, jacoto ra naha tsa cuv_i vityin. ²⁵ Tandih_i tsa caty_i Nyoo tyin cuhva ra tsi yo, cahan ra cuv_i ndusu yuhu Nyoo tah_an tsanaha. Tandih_i can tsii maa ndo cuv_i can. Tan tyiñu tsa ndoo Nyoo tsihin ra Abraham tsii tsaahnu yo, juvin ñi tsa cuenda maa ndo cuv_i yacan. Tyin caty_i Nyoo tsihin ra Abraham: “Tandih_i nyiv_i tsa iyó nu ñuhu ñayiv_i cua nasoco yu tsi ñi tsa cuenda nyiv_i tata un.” ²⁶ Tan yacan cuenda quiv_i janandoto Nyoo tsi Sehe ra, jihna ca nu yucú ndo jacuhun ra tsi ra, tyin nasoco ra tsi ndo, tan intuhun intuhun ndo nacoo ndo tsa caquiñi iyó ndo —caty_i ra Pedro tsihin ñi.

4

Nu tñn ra cuv_i ityi nuu vehe ñuhu cahnu naha ra tsi ra Pedro tan ra Juan

¹ Ndi caahán ca ra Pedro tan ra Juan tsihin nyiv_i, tan tsa_a ra cuv_i jutu naha ra tsihin ra cuv_i ityi nuu tsihin ra jahá cuenda vehe ñuhu, tan tsihin ra cuv_i saduceo naha ra. ² Nduxaan xaan ra naha tyin

ra Pedro tan ra Juan jacuahá ra naha tsi nyívi tan catyí ra naha tyin nditsa tsa cua nandoto nyívi tsa tsa tsihi, tyin ra Jesús nandoto ra. ³ Tacan tan tjin ra naha tsi nduvi taahan ra tava tyiñu ra Jesús can naha ra. Tan tyihí ra naha tsi ra naha vehe caa. Tan ndoo ra naha nda cuanda inga quívi tyin tsa cueñi cuví cuhva can. ⁴ Maa tyin cuaha ñi tsa tsiñi tuhun caahán ra Pedro quitsaha tsinú ñi ñi. Tan ndu iin ñi tsihin nyívi yihí cuenda ra Jesús. Tan tsa tandihí ñi quitá maa uhun mil cuví tsa maa ñi maa rayii naha ra.

⁵ Tsa tuvi inga quívi, nda ñuu Jerusalén ndu iin tandihí ra cumí tyiñu cuenda nyívi Israel, tan tsihin ra tsahnu, tan tsihin ra cuví maestro cuenda ley tsa tyaá ra Moisés. ⁶ Tan nyíi tucu ra Anás ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu. Tan nyíi tucu ra Caifás, tan ra Juan, tan ra Alejandro. Tan yucú ndihí tucu tandihí rayii tsa cuví nyívi ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu. ⁷ Tacan tan tava tyiñu ra naha na cuquihin ra naha tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan tsindaca ra naha tsi ra naha nda mahñu nu yucú ra naha. Tan tsica tuhun ra naha tsi ra naha, tan catyí ra naha:

—¿Yóo tsaha ndatu tsi ndo tsa janduvaha ndo tsi ra can? ¿Yóo tsaha tunyee ñi tsi ndo tsa javaha ndo tyehen? —catyí ra naha tsihin ra Pedro tan ra Juan.

⁸ Tan ra Pedro tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan nacahan ra tsihin ra naha:

—Nyooho ra ndacá ñaha Israel ñuu yo ihya, tan nyooho ra tsahnu. ⁹ Vityin tsicá tuhun ndo tsi ndi tsa cuenda tsa vaha tsa cuví tsi ra coxo ihya, tyin cuñí ndo coto ndo nácaa nduvaha ra. ¹⁰ Yacan cuenda cua catyi tuhun ndi tsihin ndo na coto

tandihi nyivi Israel. Tyin ra ihya nyaá ra nuu tandihi ndo, tyin nduvaha ra tsihin tunyee iñi tsi ra Jesucristo, ra ñuu Nazaret, ra tsa tsaha cuenda ndo na cúu ra nu cruu. Maa tyin Nyoo janandoto ra tsi ra. ¹¹ Tan juvin ra Jesús cuví yuu tsa tsiñi ñuhu ca tsa ña cuñi ra javahá vehe cuatyíñu ra, tumaa cuhva catyí nuu tutu Nyoo. Tan nyooho cuví ra javahá vehe tan ña cuñi ndo yuu tsa tsiñi ñuhu ca can. ¹² Yoñi inga ra cuví jacacú tsi yo. Tyin intuhun ñi maa ra tsaha Nyoo tyin jacacu ra tsi yo —catyí ra Pedro tsihin ra can naha ra.

¹³ Tan ra cumí tyiñu can naha ra iyo xaan cuñi ra naha tsiñi ra naha tsa caahán ra Pedro tan ra Juan tyin ñi xaan iñi ra naha caahán ra naha, tan ñavin ra cahvi scuela cuví ra naha. Tacan tan nacoto ra naha tsi ra naha tyin ra ican naha ra cuví ra tsa tsica tsihin ra Jesús quivi can. ¹⁴ Tan ra tsa nduvaha can, nyaá nyityi ra tsihin ra naha. Yacan cuenda ña cuví cahan ra cumi tyiñu can naha ra tsa ndavaha ñi siqui ra Pedro tan ra Juan. ¹⁵ Tacan tan catyi ra cumi tyiñu naha ra tsihin ra naha:

—Quita nduñi taahan nyooho tsata vehe.

Tan quita ra naha. Tan ndoo ra cumi tyiñu can naha ra natuhún tahan ra naha. ¹⁶ Tan catyí ra naha:

—¿Náa javaha yo tsihin ra ihya naha ra? Tyin tandihi maa nyivi Jerusalén tsitó ñi tsa iyo tsa javaha ra naha. Tan ña cua cuví catyi yo tyin ña nditsa. ¹⁷ Maa tyin ña cuñi yo tsa cuaha ca nyivi coto tuhun ihya, yacan cuenda vaha ca tsa casi yo tsi ra naha, tan cahan yo tsihin ra naha na ña cahan ca ra naha tuhun ra Jesús tsihin nyivi —catyí ra cumi tyiñu naha ra.

¹⁸ Tacan tan cana ra cumí tyiñu tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan catyí ra naha tsihin ra naha tyin ndi luxu ca maa tan ña cahan ca ra naha tuhun ra Jesús. Tan na ña jacuaha ca ra naha tsi nyivi.

¹⁹ Maa tyin ra Pedro tan ra Juan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Tyihi tuñi ndo iñi ndo tan nyehe ndo tatun vaha ca tsa tyaa yahvi ndi tsi maa ndo o vaha ca tsa tyaa yahvi ndi tsi Nyoo. ²⁰ Tyin nyuhu ña cuví tsa jandihí ndi tsa nacatyí tuhun ndi tsa nyehe ndi tan tsa tsiñi ndi —catyí ra naha.

²¹ Tacan tan tyasi nyico ra cumi tyiñu naha ra tsi ra Pedro tan ra Juan. Tan jaña ra naha tsi ra naha tyin ña ñihí ra naha nácaa tatsi tuñi ra naha tsi ra naha. Tyin tandihí nyivi tan jacahnú ñi tsi Nyoo tsa cuenda tsa cuví can. ²² Tyin rayi tsa nduvaha can, tsa yaha uvi xico cuiya ra, tan tacan cuiya taha ra tundoho tan nduvaha ra jaha Nyoo.

Nu tsican nyivi yihí cuenda ra Cristo tunyee iñi Nyoo

²³ Tan tsa quita ra Pedro tan ra Juan, cuahán ra naha nu yucú nyivi yihí cuenda ra Jesús. Tan nacatyí tuhun ra naha tandihí tsa cahan ra tsahnu naha ra tan ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra tsihin ra naha. ²⁴ Cuhva tsa tsiñi tandihí ñi, tan iin caa ñi quitsaha tsicán tahvi ñi tsi Nyoo. Tan catyí ñi:

—Jutu Mañi yu, yooho javaha un andivi tan ñuhu ñayivi. Javaha un ndutya ñuhu. Tan tandihí ca tsa iyó, maa un javaha. ²⁵ Tan yooho tsihin Tatyí Ii un jacahan un tsi ra David taha tsanaha. Tan catyí ra:

¿Nacuenda tsa nduxaán nyivi ña tsitó tsi Nyoo?

¿Nacuenda tsicá iñi ñi tuhun tsa nduve yahvi nyaá?
 26 Rey naha ra tan tsihin ra tsa ndacá ñaha nu ñuhu
 ñayiví ihya nduvitá ra naha
 siqui un, Jutu Mañi yu, tan siqui ra Cristo, ra nyisó
 tyiñu maa un, catyí ra David.

27 'Jutu Mañi yu, nditsa tyin ra Herodes, tan ra
 Poncio Pilato ndu ijin ra naha ñuu Jerusalén ihya
 tsihin ra ñuu Roma naha ra tan tsihin ra ñuu Israel
 naha ra tyin cahñi ra naha tsi ra Jesús Sehe ii
 un, tsa nacatsi vaha maa un. 28 Tan tacan javaha
 ra naha, tumaa cuhva tsa catyí maa un tahañ
 tsanaha tyin cua cuvi. 29 Tan vityin, Jutu Mañi yu,
 nyehe tyin cuñí ra naha casi ra naha tsi ndi. Tan
 cuhva tsa ñi coo iñi ndi tyin tyiñu maa un javahá
 ndi, Jutu Mañi yu. Tan na ña nayuhvi ndi cahan
 ndi tuhun maa un. 30 Tan tsihin tunyee iñi maa un
 tan cua nduvaha nyivi cuuhví, tan cua nyehe ndi
 seña tan tsa iyo tsa cuenda tunyee iñi ra Jesús Sehe
 ii un —catyí ñi, tsicán tahvi ñi tsi Nyoo.

31 Tan cuhva tsa ndihí tsican tahvi ñi tsi Nyoo
 tan tañ nu yucú ñi. Tan tandihí ñi tsitu ñi tsihin
 Tatyí Ii Nyoo tan cahan ñi tuhun Nyoo tsihin tsa
 ña yuuhví ñi.

Nduve tsa cumañi tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo

32 Tandihí ñi tsa tsinú iñi, iin ñi cuví ñi, tan iin
 ñi cuhva tsicá iñi ñi. Ndi intuhun ñi tan ña catyí
 ñi tyin tsa tsii maa ñi cuví tsa iyó tsi ñi, tyin tsii
 tandihí ñi cuví can. 33 Tan tsihin tunyee iñi cahnú,
 caahán ra tava tyiñu ra Jesús tuhun tsa nandoto
 Jutu Mañi yo Jesús. Tan Nyoo nasocó xaan ra tsi
 tandihí ra naha. 34 Tan ndi intuhun ñi tan nduve
 tsa cumañi tsi ñi tyin tandihí ñi tsa iyó vehe o ñuhu

ñi, xicó ñi can. Tan cua ndaca ñi xuhun can ³⁵ tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan maa ra naha natsatsá xuhun can tsi intuhun intuhun nyivi cuhva tsa tsiñi ñuhu tsi ñi. ³⁶ Tacan javaha iin ra tsa nañi José. Ra ican cuví ra tata ra Leví. Tan cacu ra ñuhu Chipre tsa canyií mahñu ndutya ñuhu. Tan ra tava tyiñu ra Jesús jacunañi ra naha tsi ra Bernabé. Tan sivi can cuñi tsi catyí: ra jandu iin iñi nyivi. ³⁷ Tan ra Bernabé can xico ra ñuhu ra. Tan tsaha ra xuhun can tsi ra tava tyiñu ra Jesús.

5

Cuatyi ra Ananías tsihin ña Safira

¹ Maa tyin iin ra tsa nañi Ananías tsihin ña Safira, ñasiihi ra, xico ñi iin ñuhu. ² Tan tyihí xeehe ñi juhva xuhun. Tacan tan ra Ananías tsindaca ra xuhun tsa ndoo ña tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan catyí ra tyin tandihí xuhun tsa cuyahvi ñuhu cuví can. ³ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ra:

—Yooho Ananías, ¿nacuenda tsa tsaha un tsa quihvi nu ña vaha aña un? Tyin cuñi un jandavi ñaha un tsi Tatyí li Nyoo, tan catyí un tyin tandihí xuhun tsa cuyahvi ñuhu can cuví tsehe, tan ña nditsa un tyin ndoo juhva xuhun can tsi un. ⁴ Tsii un cuví ñuhu can, tan tsii un cuví xuhun tsa ñihí un cuenda ñuhu can. ¿Nacuenda tsa cuñi un jandavi ñaha un tsi Nyoo tan catyí un tyin tandihí xuhun can tsaha un? Maa tyin ñavin tsi nyuhu jandavi ñaha un, tyin tsi maa Nyoo jandavi ñaha un —catyí ra Pedro tsihin ra Ananías.

⁵ Tsa tsiñi ra Ananías tuhun tsa cahan ra Pedro, nduva ra tan tsihi ra. Tan tsa tsito nyivi tuhun ihya tan nayuhvi xaan ñi. ⁶ Tacan tan tsaá ra cuatyí

naha ra tan cava nuu ra naha jahma cuñu ñuhu ra Ananías. Tan tsahan ra naha tsindaca ra naha tsi ra nu ndaa cumi santu. ⁷ Yaha uñi hora tan tsaã ñasihí ra Ananías tan quihví ña nu yucú ra tava tyiñu ra Jesús, tyin ña tsitó ña tsa cuví. ⁸ Tan quitsaha tsicá tuhun ra Pedro tsi ña tan catyí ra tsihin ña:

—¿A tyehen ñi cuví xuhun tsa cuyahví ñuhu ndo? —catyí ra Pedro tsihin ña.

Tacan tan nacahan ña tan catyí ña tsihin ra:

—Tacan ñi cuví xuhun tsa cuyahví tsi —catyí ña tsihin ra.

⁹ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ña:

—¿Nacuenda tsa natuhun tahan ndo tan cuñi ndo jandavi ñaha ndo tsi Tatyí Ii Jutu Mañi yo Nyoo? Ican vatsí ra tsa tsahan tsindaca tsi yí un nu ndaa cumi santu. Tan vityin cua cundaca ndihí ra naha tsi un —catyí ra Pedro tsihin ña Safira.

¹⁰ Tan juvin ñi cuhva can tan nduva ña tsaha ra Pedro, tan cueta tsihí ña. Tan quihví ra cuatyí can naha ra, tan nyehe ra naha tyin canyí ña tsihí ña. Tan cañihí ra naha tsi ña, tan tsindaca ra naha tsi ña nu ndaa cumi sandu. Tan tinyí ra naha tsi ña xiin yí ña. ¹¹ Tan tandihí nyívi yihí cuenda ra Cristo, tan tandihí nyívi tsa tsitó tuhun can, nayuhví xaan ñi.

Cuaha xaan tsa iyo tan seña javaha ra tava tyiñu ra Jesús

¹² Cuaha seña tan tsa iyo javaha ra tava tyiñu ra Jesús nu yucú nyívi. Tan tandihí ñi yihí cuenda ra Cristo ndu iín ñi nu cuví corredor cuenda ra Salomón. ¹³ Tan nyívi tsa inga cuenda ña caná

iñi ñi cutahan ñi tsihin ñi yihí cuenda ra Cristo. Maa tyin nyivi can vaha caahán ñi siqui ñi yihí cuenda ra Cristo. ¹⁴Tan cuaha xaan nyivi quitsaha tsinú iñi tsi Jutu Mañi yo Jesús, tahan ñi rayi tan ñaha. ¹⁵Tan nda cuanda tava ñi tsi nyivi cuuhví ityi cahnu, tsaquín ñi tsi ñi nu tsito. Tyin tatun cua yaha ra Pedro tan yaha tixahñu ra siqui ñi cua nduvaha ñi. ¹⁶Tacan tucu nyivi iyó yatyin ñi ñuu Jerusalén can, cuandacá ñi tsi nyivi cuuhví tan nyivi tsa yihí tatyí ña vaha. Tan nduvaha tandihí ñi.

Nu nyehé ra Pedro tan ra Juan tundoho

¹⁷Tacan tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu, tan ra yihí cuenda ra cuví saduceo naha ra, ndasi cuñi ra naha nyehé ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús tsa cuenda tsa vaha tsa javahá ra naha tsihin tunyee iñi tsa tsaha Nyoo tsi ra naha. ¹⁸Tacan tan tiñ ra naha tsi ra naha. Tan tyihí ra naha tsi ra naha vehe caa. ¹⁹Maa tyin tsa cuaa can quitsi iin ángel tsa jaquitsi Jutu Mañi yo, tan nuña ra yuvehe caa can. Tan tava ra tsi ra naha. Tan catyí ra tsihin ra naha:

²⁰—Cuaahan ndo tan cunyacu nyityi ndo vehe ñuhu cahnu. Tan nacyi tuhun ndo tsihin nyivi nácaa coo ñi ñayivi nyito tsa iyó ndo —catyí ángel can tsihin ra naha.

²¹Tsa tsiñi ra naha tsa cahan ra ángel can, tan cuahán ra naha. Tan tsa tuvi inga quivi can nañihí nyivi tsi ra naha vehe ñuhu cahnu. Tan quitsaha jacuahá ra naha tsi ñi.

Tan tsitsi tsa jacuahá ra naha tsi ñi, tan ndu iñ ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tan ra tsa yucú tsihin ra. Tan cana ra naha tsi ra cumi tyiñu cuenda nyivi Israel tyin coo ra naha junta. Tacan tan tava

tyiñu ra naha na cuquihin ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús nu yucú ra naha vehe caa can. ²² Maa tyin cuhva tsa tsaá ra vitya naha ra tsitsi vehe caa can, ña nañihí ra naha tsi ra naha. Tan cuanuhu ra naha cua nacatyí tuhun ra naha tsihin ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu. ²³ Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Ndasí yuvehe caa can tan tsaá ndi. Tan andaru, yucú ra naha yuvehe jahá cuenda ra naha. Maa tyin cuhva tsa nuña ndi yuvehe can, yoñi maa nañihí ndi —catyí ra naha tsihin ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu.

²⁴ Tacan tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu can tsihin ra yihí ndaha tsi tandihí ra tsa jahá cuenda vehe ñuhu can tan tsihin ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra, tsiñi ra naha tsa cahān ra vitya naha ra tsihin ra naha tan iyo xaan cuñí ra naha. Tan natuhun tahan ra naha nácaa javaha ra naha tan cundihí tuhun can. ²⁵ Tacan tan tsaá iin ra tan catyí ra:

—Ra tsa tyihí ndo vehe caa can naha ra, yucú ra naha vehe ñuhu jacuahá ra naha tsi nyivi —catyí ra.

²⁶ Tacan tan ra yihí ndaha tsi ra jahá cuenda vehe ñuhu can, tsahan ra tsihin ra vitya naha ra, tan tsiquihin ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús tsihin tsa vii ñi tan ña cañi ra naha tsi ra naha, tyin yuuhví ra naha tsi nyivi coto cañi ñi yuu tsi ra naha. ²⁷ Tsindacā ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús nuu ra cumi tyiñu vehe ñuhu cahnu. Tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu catyí ra tsihin ra tava tyiñu ra Jesús:

28 —Nyuhu tsa caħan vaha xaan ndi tsihin ndo tyin ña caħan ca ndo tuhun ra Jesús. Maa tyin nyooħo ña tyaa soħo ndo tsa caħan ndi. Tan tsa ndihĩ maa tsitsi ñuu Jerusalén jacotó ndo tuhun ra. Tan cuñí ndo tyaa ndo cuatyí can siqui ndi tyin tsihi ra —catyí ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tsihin ra naha.

29 Tacan tan nacahān ra Pedro tan inga ra tava tyiñu ra Jesús, tan catyí ra naha:

—Taahán tsi tyaa yahvi jihna ndi tsi Nyoo tan ñavin ca tsi nyooħo. 30 Nyoo cuenda tsii tsaahnu yo juvin ra janandoto tsi ra Jesús, ra tsa ticaa ndo nu cruu tan tsahñi ndo. 31 Tan ra Jesús cuví ra tsa jacahnū xaan Nyoo, tan tyaa ra tsi ra xiin cuaha ra, tyin cua cundaca ñaha ra tandihĩ maa. Tan intuhun ñi maa ra cuví ra jacacú tsi yo. Tyin tacan tsahá ra cuhva tsi yo tsa cuví yo nyivi Israel na ndu uvi iñi yo cuatyí yo tan jaha ra tucahnu iñi cuatyí yo. 32 Tan nyuhu cuví ndi tsandaa tsa cuenda tandihĩ yacan. Tan tacan cuví tucu Tatyí li Nyoo tsa tsaha Nyoo cunyaa añima nyivi tyaa yahvi tsi ra —catyí ra Pedro tsihin ra naha.

33 Tan tsa tsiñi ra naha tsa caħan ra Pedro, nduxaan xaan ra naha. Tan cuñi ra naha cahñi ra naha tsi ra naha. 34 Maa tyin tsihin ra cumi tyiñu can naha ra nyii iin ra cuví fariseo tsa nañi Gamaliel. Tan cuví ra maestro cuenda ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés. Tan nyivi tyaa yahvi xaan ñi tsi ra. Tan ra Gamaliel can, nduvita nyityi ra. Tan caahán ra na quita ra tava tyiñu ra Jesús tañi ñi. Tacan tan quita ra naha. 35 Tan quitsaha caahán ra Gamaliel can tsihin tandihĩ ca ra cumi tyiñu naha ra, tan catyí ra:

—Yoo, ra tsa ndacá ñaha tsi nyivi Israel, jaha yo cuenda tsi yo tsihin tsa cua javaha yo tsi ra ican naha ra. ³⁶ Nducuhun iñi ndo tyin tsa iyó juhva quivi nduvita iin ra tsa tsinañi Teudas. Tan catyi ra tyin cuvi ra iin ra vaha. Tan quita maa tumaa cumi cientu rayi tsinyicun tsi ra. Maa tyin yaha can tsahñi nyivi tsi ra. Tan tandihi ra tsa tsinyicun tsi ra cuanuhu ra naha ñuu ra naha. Tan tsindihí tuhun can. ³⁷ Yaha can tan nu cuahán ca tsi ityi nuu, quivi nacahvi ra gobiernu tsi nyivi, tan nduvita ra Judas ra ityi Galilea. Tan cuaha xaan nyivi tsinyicun tucu tsi ra can. Maa tyin juvin ñi tsahñi nyivi tsi ra. Tan tandihi ñi tsa tsinyicun tsi ra cuanuhu ñi ñuu ñi. ³⁸ Yacan cuenda jaña yo tsi ra ihya naha ra. Tan ña cua tyihi yo tsi yo tsihin ra naha tyin tatun tuhun iin rayi ñi cuvi tsa jacuahá ra naha, cua cundihí tuhun can. ³⁹ Maa tyin tatun nditsa tyin tuhun Nyoo cuvi tsa jacuahá ra naha, ña cua cuvi casi yo. Jaha yo cuenda tsi yo tyin ña vaha cañi tahan yo tsihin Nyoo—catyi ra Gamaliel tsihin ra naha.

⁴⁰ Tandihí ra naha ndoo ra naha vaha tsa ña cua cahñi ra naha tsi ra naha. Tacan tan cana ra naha tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan catyi ra cumi tyiñu naha ra tsihin ra vitya naha ra na cañi ra naha tsi ra naha. Tan tyasi ra naha nu cahan ra naha tuhun ra Jesús. Tacan tan jaña ra naha tsi ra naha. ⁴¹ Tan quita ra naha nuu ra cumi tyiñu. Tan si xaan cuñi ra naha tyin tsaha Nyoo ndatu tyin nyehé ra naha tundoho tsa cuenda ra Jesús. ⁴² Tan ña jandihí ra naha tsa caahán ra naha. Tan tandihí quivi jacuahá ra naha tuhun ra Jesucristo vehe ñuhu tan vehe nyivi.

6

Nu nacatsí nyívi yihí cuenda ra Jesús utsa taahan ra naha tyin jaha cuenda ra naha náa tsa tsiñi ñuhu tsi ñi

¹ Tan nu cuahán ca tsi quívi cuaha xaan nyívi yihí cuenda ra Cristo cuví. Tacan tan nyívi tsa caahán yuhu griego quítsaha caahán ñi síqui nyívi tsa caahán yuhu hebreo tan catyí ñi tyin cuhva tsa tsatsá ra naha tsa catsi ñi tandihí quívi ña jahá vaha ra naha cuenda tsi ñi ndaahvi grecia tsa tsihí yí. ² Tacan tan tandihí tsa utsi uvi taahan ra tava tyiñu ra Jesús jandu iin ra naha tsi tandihí nyívi yihí cuenda ra Cristo. Tan catyí ra naha tsihin nyívi can:

—Ña vaha tsa jandihí ndi tsa caahán ndi tuhun Nyoo tan tsa tsatsá ndi tsa catsi ndo. ³ Yacan cuenda, nyooho yañi, nanducu ndo utsa taahan ra nu yucú yo ihya, ra vaha iyó tsihin Nyoo, ra tsa iyó tsa tsiñituñi iñi, ra tsitú tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan cuhva yo tyiñu ihya tsi ra naha. ⁴ Tan nyuhu cua jañihi ndi ndacan tahvi ndi tsi Nyoo, tan cua jacuaha ca ndi tuhun Nyoo —catyí ra naha.

⁵ Tandihí ñi tan ndoq ñi vaha. Tan nacatsí ñi tsi ra Esteban. Tyin tsinú xaan iñi ra tsi Nyoo. Tan tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan nacatsí tucu ñi tsi ra Felipe, tan ra Prócoro, tan ra Nicanor, tan ra Timón, tan ra Parmenas, tan ra Nicolás tsa cuví ra iin ra ñuu Antioquía, tan nanduví ra iin ra Israel. ⁶ Tacan tan tsindaca ñi tsi ra naha nu nyecú ra tava tyiñu ra Jesús. Tan tyiso ndaha ra naha jiñi intuhun intuhun ra naha tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda ra can naha ra.

⁷ Tan tsityá ca tuhun Nyoo. Tan nducuahá ca ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu Jerusalén. Tan cuaha xaan ra cuví jutu cuenda nyívi Israel natsinu ndihí iñi ra naha tuhun ra Cristo.

Nu tyihí ra naha tsi ra Esteban vehe caa

⁸ Ra Esteban cuví ra iin ra tsa tsitú tsihin tunyee iñi Nyoo. Tan vaha xaan nyívi cuví ra tyin tsitú añima ra tsihin tsa vaha tsi Nyoo. Tan cuaha xaan tsa iyo tan seña javahá ra nu yucú nyívi. ⁹ Tacan tan juhva ra tsa tsicá vehe ñuhu ñuu Israel tsa nañi Vehe Ñuhu Cuenda Nyívi Ndoó Nuña cutahan ra naha tsihin juhva ra ñuu Cirene naha ra, tan cutahan ndihí juhva ra ñuu Alejandría naha ra, tan ra ityi Cilicia naha ra, tan ra ityi Asia naha ra. Tan quitsahá caahán yuhu tahan ra naha tsihin ra Esteban. ¹⁰ Maa tyin ña cuví jahá canaa ra naha tsi ra, tyin ra Esteban caahán ra tsihin tsa tsiñituñi jiñi ra tsa tsahá Tatyí li Nyoo tsi ra. ¹¹ Tacan tan tyahví ra can naha ra tsi juhva ra na cahan ra naha cuendu síqui ra Esteban tan catyí ra naha tyin ra Esteban caahán ra ndavaha ñi síqui ra Moisés, tan síqui Nyoo. ¹² Yacan cuenda tandihí nyívi can quitsahá cuvaá ñi tan tsihin ra tsahnu naha ra tan ra cuví maestro cuenda ley Nyoo. Tacan tan tñn ra naha tsi ra Esteban. Tan tsahan ra naha tsindacá ra naha tsi ra nu ndu iín ra cumí tyiñu cuenda vehe ñuhu nyívi Israel. ¹³ Tan nducú ra naha tsi ra cahan cuendu síqui ra Esteban. Tan maa ra naha catyí ra naha tyehen:

—Ra Esteban ihya, ña jandihí ra tsa caahán ra ndavaha ñi síqui vehe ñuhu yo tan síqui ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés. ¹⁴ Tan tsiñi ndi tsa caahán ra

tyin ra Jesús, ra Nazaret can, cua caní ra vehe ñuhu cahnu ihya. Tan cua nasama ra cuhva iyó yo tsa jacuahā ra Moisés tsi yo —catyí ra tsa caahán cuendu síqui ra Esteban.

¹⁵ Tacan tan ra cumí tyiñu naha ra tan ra nyecú ican nyehe ra naha tsi ra Esteban tyin tumaa caá nuu iin ángel, tacan caá nuu ra.

7

Nu caahán ra Esteban tuhun Nyoo tsihin nyivi nducú cahñi tsi ra

¹ Tacan tan ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tsicā tuhun ra tsi ra Esteban, tan catyí ra:

—¿A nditsa tsa caahán ra ihya naha ra síqui un?

² Tacan tan nacahan ra Esteban tan catyí ra:

—Nyooho yañi, tan nyooho ra tsahnu, tyaa soho ndo tuhun tsa cua cahan yu. Jutu yo Nyoo, ra cahnu ca, quituvi ra nuu tsii tsaahnu yo, ra Abraham, quivi nyii ra ityi Mesopotamia tsa ndi cumañi ca cahun ra coo ra nda ñuu Harán. ³ Tan catyí ra tsihin ra: “Nācoo ñuu un, tan tsi tandihí nyivi un. Tan cahun cun inga ñuu tsa cua janaha yu tsi un” catyí Nyoo tsihin ra Abraham. ⁴ Tacan tan ra Abraham quitā ra nu iyó nyivi Caldea ityi Mesopotamia, tan cuahán ra nda ñuu Harán. Tan ndacan cuví nu tsihi jutu ra. Yaha can jaquitsi Nyoo tsi ra ñuhu nu iyó yo ihya vityin. ⁵ Maa tyin nduve ñuhu tsahā Nyoo tsi ra quivi can. Ndi luxu maa nu cuañi ra tan ña tsahā Nyoo. Maa tyin catyí ra tsihin ra Abraham tyin cua cuhva ra. Tan tsa cua cúu ra tan Nyoo cua cuhva ra ñuhu tsi sehe ra. Tacan cahan Nyoo tsihin ra Abraham, vasu tsa ñaha ca coo sehe ra quivi can. ⁶ Tan inga

tucu tuhun cah̄an Nyoo tsihin ra tyin nyiv̄i tata ra cua coo ñi inga ñuu. Tan cua cuvi ñi musu nyiv̄i ñuu can. Tan maa nyiv̄i ñuu can cua quihi ndaha ñi tsi ñi. Tan cua nyehe ñi tundoho cumi cientu cuiya. ⁷ Maa tyin cah̄an tucu Nyoo tsihin ra tyehen: “Nyiv̄i tata un cua nyehe ñi tundoho jaha nyiv̄i ñuu can. Yacan cuenda yuhu cua tatsi tuñi yu tsi nyiv̄i ñuu can. Tan tsa cua yaha yacan tan cua quita nyiv̄i cuvi tata un ñuu can tan cua quitsi ñi ihya. Tan cua jacahnu ñi tsi yu” catȳi Nyoo tsihin ra Abraham.

⁸ Tacan natuhun Nyoo tsihin ra. Tan ndoo ra tuhun tsihin ra. Tan Nyoo tsah̄a ra iin cuhva tsa cua javaha ñi coto naa iñi ñi tsa cah̄an ra. Tsah̄a cuenda ra tyin tandihi ñi sehe ȳi ñi tsa cua coo tan cuñi tsi cunyaa tuñi ra itsi naha tsi. Tan tsa yah̄a una quiv̄i tsa cacu ra Isaac, sehe ra Abraham, tacan javah̄a ra tsi ra. Tan juvin ñi tacan javah̄a ndihi tucu ra Isaac tsi ra Jacob, sehe ra. Tan ra Jacob tucu tsihin utsi uvi taahan sehe ra, tyaa ra tuñi can tsi intuhun intuhun sehe ȳi ra. Tan ra ican naha ra cuv̄i tsii tsaahnu yo.

⁹ Tan tsa utsi iin taahan ca sehe ra Jacob ndasi cuñi ra naha nyehe ra naha tsi ra José yañi ra naha, tsa cuenda tyin cuñi ca jutu ra naha tsi ra can. Yacan cuenda xico ra naha tsi ra José na cuvi ra iin musu nda Egipto. Maa tyin ra José, ña naco Nyoo tsi ra. ¹⁰ Tan jacacu ra tsi ra nu nyehé ra tundoho. Tan tsah̄a ra tsa nyityi jiñi ra tsi ra José. Tan tsah̄a ra tsa vaha coo ra nuu ra Faraón, ra cuv̄i rey Egipto. Tan rey can tsah̄a ra tsa cuv̄i ra José ra cumi tyiñu ñuu tsa cayucú Egipto can. Tan tsindac̄a ñaha ndihi tucu ra vehe maa rey.

¹¹ Tacan tan tsicoo tama nani# cahnu ityi Egipto tan ityi Canaán. Tan nyehe_e xaan nyivi tundo_oho. Tan tandi_{hi} tsii tsaahnu yo ña ñi_{hi} ra naha tsa catsi ra naha. ¹² Maa tyin qui_{vi} tsito ra Jacob tyin iyó tsa catsi ra naha nda Egipto, tan jacuhun ra tsi sehe ra na cunducu ra naha tsa catsi ra naha. Tan tsahan ra naha iin tsaha. ¹³ Tan tsa tsinu uvi tsaha tsa tsahan ra naha, ra José jacoto ra tsi ra naha tyin yañi ra naha cuví tsi ra. Tacan tan tsito ra Faraón yóo tata cuví ra José. ¹⁴ Tacan tan tava tyiñu ra José na quitsi ra Jacob jutu ra, tsihin tandi_{hi} nyivi ra. Tan cuví ñi uñi xico tsahun taahan nyivi. ¹⁵ Tan tacan cuví tsa cuahán ra Jacob cua coo ra ñuhu Egipto can. Yaha can tan tsihi ra ndacan. Tan tsihi ndi_{hi} tucu tandi_{hi} sehe ra, ra cuví tsii tsaahnu yo naha ra. ¹⁶ Tacan tan tsa qui_{vi} tsa tsindaca ñi yiqui ra Jacob tan yiqui sehe ra nda Siquem. Tan ican qui_{vi} yiqui tandi_{hi} ra naha tsitsi ñuhu nu jata ra Abraham iin ñaña tsi sehe ra Hamor taha_n tsanaha.

¹⁷ Maa tyin tsa ndi cumañi ca quita nyivi Egipto, nyivi ra Abraham tsa iyó Egipto can cuaha xaan ñi cuví. Tan tsa nyanaa yatyin qui_{vi} tsa cua cuhva Nyoo ñuhu tsi ñi tumaa tsa cahan catsi ra tsihin ra Abraham. ¹⁸ Tacan tan quitsaha ndaca ñaha iin rey tsa ña nacoto tsi ra José. ¹⁹ Rey can jandavi ñaha ra nyivi yo. Tan janyehe_e xaan ra tundo_oho tsi ñi, tan jañiñi ra tsi ñi na nacoo ñi tsi sehe ñi tsa ndi cacú tyin na cúu tsi. ²⁰ Tan juvin ñi qui_{vi} can cacu ra Moisés. Tan taha_n xaan iñi Nyoo tsi ra. Tan uñi yoo jacuahnu sihi ra tsi ra nda yuvehe ña. ²¹ Yaha can ña cuví ca tyihi xeehe sihi ra tsi ra. Tan nacoo ña tsi ra tsitsi iin tyica yuhu yutya. Tacan tan sehe sihi

ra rey Egipto can nañih_i ña tsi ra. Tan naquih_in ña tsi ra. Tan jacuahnu ña tsi ra, tumaa tsa sehe maa ña cuv_i tsi ra. ²² Yacan cutuhva_u ra Moisés tandih_i tsa tsitó ñi Egipto. Tan vaha xaan cahan ra tan vaha javaha_u ra jah_u tunyee iñi tsa tsaha_u Nyoo tsi ra.

²³ Tan tsa quita_u uvi xico cuiya ra Moisés cuñ_i ra cahun ra cunyehe ra nu iyó nyiv_i Israel, nyiv_i ra. ²⁴ Tacan tan iin quiv_i nyehe_u ra nu cañ_i iin ra Egipto can tsi iin ra Israel. Tacan tan tsahñ_i ra Moisés tsi ra Egipto can tyin cañ_i xaan ra tsi ra Israel, ra ñuu ra. ²⁵ Cuñ_i maa ra Moisés can tyin nyiv_i Israel can cutuñ_i iñi ñi tyin Nyoo jaquits_i tsi ra tyin jacacu ra tsi ñi. Maa tyin ña tuv_i iñi ñi tsa tacan cua cuv_i. ²⁶ Tacan tan tsa inga quiv_i can nyehe_u ra Moisés tsi uvi taahan ra Israel, cañ_i tahan ra naha. Tan ra Moisés, cuñ_i ra tsa ña cañ_i tahan ca ra naha, tan quitsaha_u caty_i ra: “Ña vaha tsa cañ_i un tsi ra yañi un” caty_i ra tsihin ra naha. ²⁷ Tacan tan ra tsa cañ_i tsi inga ra can tindahñ_i ra tsi ra Moisés, tan caty_i ra tsihin ra: “¿Yóo tava_u tyiñu tsi un tyin cundaca ñaha un tan cuv_i un juez tsa cuenda ndi? ²⁸ ¿A cuñ_i un cahñi un tsi yu tumaa tsa tsahñ_i un tsi ra Egipto icu?” caty_i ra tsihin ra Moisés. ²⁹ Cuhva tsa tsiñ_i ra Moisés tsa cahan ra can, tsinu_u ra. Tan cuahán ra nda ñuu Madián. Ndacan ñih_i ra ñasihi ra. Tan ndacan tsico_u uvi taahan sehe ra.

³⁰ Yah_u uvi xico cuiya. Tacan tan iin quiv_i tsicá nuu ra Moisés nu tsiqu_i yatyin yucu tsa nañ_i Sinaí. Tan nyehe_u ra cayú iin yutun iñu. Tacan tan quituv_i iin ángel tsitsi ñuh_u tsa cayú can. ³¹ Iyo xaan cuñ_i ra Moisés tsa nyehé ra yacan. Tan natuhva_u ra nu cayú iñu can tyin nyehe vaha ra, tan tsiñ_i ra

ndusu Jutu Mañi yo. Tan catyí ndusu can tyehen: ³² “Yuhu cuví Nyoo cuenda tsii tsaahnu un, Nyoo cuenda ra Abraham, tan ra Isaac, tan ra Jacob” catyí ndusu can tsihin ra. Tacan tan ra Moisés quitsahā nihí ra tsihin tsa yuuhví ra. Tan ña canā ñni ra nanyehe ra. ³³ Tan quitsahā catyí tucu Jutu Mañi yo tsihin ra: “Tava nditsan tsaha un tyin ñuhu nu tsañi un, ñuhu ii cuví tsi. ³⁴ Yuhu nyehé yu tandihí tundoho tsa nyehé nyivi cuenda yu ñuhu Egipto can. Tan tsiñi yu ndusu ñi tsa tsacú tsaa ñi. Yacan vatsí nuú yu tyin jacacu yu tsi ñi. Naha, tyin jacahun yu tsi un nda Egipto” catyí Nyoo tsihin ra Moisés.

³⁵ Quivi can ña cuñi nyivi Israel tsi ra Moisés tsa cundaca ñaha ra tsi ñi, tan catyí ñi tsihin ra: “¿Yoo tava tyiñu tsi un tyin cundaca ñaha un tan cuví un juez tsa cuenda ndi?”, catyí ñi tsihin ra. Vasu ña cuñi ñi tsa cundaca ñaha ra tsi ñi, maa tyin Nyoo tava tyiñu ra tsi ra tyin cuví ra nuu tsihin ñi, tan jacacu ra tsi ñi. Tyin tacan catyí ángel tsa quituví nuu ra nu iñu tsa cayú can. ³⁶ Tan ra Moisés can tava tsi nyivi Israel ñuhu Egipto can tsihin tsa javahā ra tsa iyo tan seña ñuu can, tan nu yahā ñi nda nu Nduya Ñuhu Cuaaha, tan nu tsica nuu ñi nu tsiqui tsitsi tsa uvi xico cuiya.

³⁷ Tan juvin ñi maa ra Moisés can cuví ra tsa cahān tsihin nyivi Israel tan catyí ra tyehen: “Nyoo cua jaquitsi ra tsi iin ra cuví ndusu yuhu ra tumaa jaquitsi ra tsi maa yu. Tan cua cuví ra iin ra Israel tumaa maa yo. Tan taahán tsi tyaa yahvi yo tsi ra” catyí ra Moisés. ³⁸ Tan maa ra Moisés can cuahán ra tsihin nyivi tsii tsaahnu yo nu tsica

nuu ñi nu tsiq̄i can. Tan ra ican cuv̄i ra tsa cah̄an ángel tsihin nda yucu Sinaí. Tan ra ican naquih̄in cuenda ra tuhun Nyoo nácaa coo nyiv̄i, tan tyaā ra tuhun can nu tutu tyin tacan tan coto yo.

³⁹ Maa tyin nyiv̄i tsii tsaahnu yo ña tyaā yahvi ñi tsi ra. Tavā tsiyo ñi tsi ra. Tan cuñī ñi cunuhu ñi nda Egipto. ⁴⁰ Yacan cuenda cuhva tsa nyií ra Moisés yucu Sinaí, tan cah̄an nyiv̄i tsihin ra Aarón tan catȳi ñi: “Javaha taahan nyoo cuhun ityi nuu ndi. Tyin ña tsitó yo náa tah̄an ra Moisés, ra tsa tavā tsi yo Egipto” catȳi ñi. ⁴¹ Tacan tan javahā ñi iin indiq̄i xuhun cuaan. Tan tsahñī ñi quitī tyin cuhva cuenda ñi tsi tsitoho can. Tan sīi xaan cuñī ñi tsicoō ñi vico cuenda tsitoho tsa javahā ñi tsihin ndaha ñi. ⁴² Tacan tan Nyoo jatsiyó ra tsi ñi. Tan jañã ndaha ra tsi ñi tyin cua jacahnu ñi ñicanyii, tan yoo, tan tandih̄i tiñuu tsa iyó ityi andiv̄i. Tyin tyehen tyaā ra cuv̄i ndusu yuhu Nyoo nu libru tah̄an tsanaha:

Nyooho nyiv̄i Israel, ¿A tsahñī ndo quitī tyin cuhva cuenda ndo tsi maa yu tsitsi tsa uvi xico cuiya tsa tsicã nuu ndo nu tsiq̄i? Ñavin.

⁴³ Tyin jacahnũ ndo tsi nyoo tsa nañī Moloc, tan jacahnũ ndih̄i tucu ndo tsi nyoo tsa nañī Renfán tsa caá tumaa caá iin tiñuu tsa iyó andiv̄i.

Juvin ñi maa ndo javahā tsitoho can, tan jacahnú tucu ndo.

Yacan cuenda yuhu cua tava yu tsi ndo ñuu ndo, tan cua jacahun yu tsi ndo iin nu cañi ca ityi nuu ñuu Babilonia, catȳi Nyoo tsihin ñi.

⁴⁴ Nu tsicã nuu tsii tsaahnu yo nu tsiq̄i can, tsicum̄i ra naha iin vehe ñuhu tsa tsinū tsihin ñi

quiti. Tan tsitsi vehe can tsicum̄i ra naha tabla yuu tsa nyaá ley Nyoo nuu. Tan ra Moisés tavā tyiñu ra na javaha ñi vehe ñuhu can ityi tsata, tumaa cuhva janahā maa Nyoo tsi ra. ⁴⁵ Yaha can tan ra Josué cuv̄i ra ityi nuu tsihin ñi. Tacan tan quih̄in ñi vehe ñuhu can tan vatsí ñi tsihin tsi nu iyó yo ihya vityin. Tyin Nyoo tavā ra tsi nyivī tsicoō ñuhu ihya tan nacuhvā cuenda ra ñuhu ihya tsi ñi Israel, nyivī yo. Tan tsatyiñū ñi vehe ñuhu can nda cuando quivī tsicoō ra rey David. ⁴⁶ Tan ra rey David ñih̄i ra tumañi iñi nuu Nyoo. Tan cuñī ra javaha ra iin vehe vaha nu coo Nyoo. Juv̄in ñi Nyoo jacahnū ra Jacob tahān tsanaha. ⁴⁷ Maa tyin ra Salomón javahā ra vehe Nyoo. ⁴⁸ Vasu ña iyó Nyoo tsitsi vehe ñuhu tsa javahá nyivī. Tumaa cahān ra cuv̄i ndusu yuhu Nyoo tahān tsanaha tyehen:

⁴⁹ Andivī cuv̄i tyayu nu nyaá yu ndacá ñaha yu.

Tan ñuhu ñayivī, yacan cuv̄i nu tsañī tsaha yu.

Tatun javaha nyooho iin vehe ¿a cuñī maa ndo tyin coo yu tsitsi can?

¿Tan maa nda cua na ica vaha ndo tyin quitatu yu, cuñī maa ndo?

⁵⁰ ¿A ña tsitó ndo tyin maa yu javahā andivī tan ñuhu ñayivī? catyī ra cuv̄i ndusu yuhu Nyoo jah̄a Nyoo.

⁵¹ Maa tyin nyooho —catyī ra Esteban— tacan ñi tuhvá maa ndo jandavá ndo iñi ndo. Tan ña cuñī ndo naquihin ndo tuhun caahán Nyoo. Tacan ñi ña tyaá yahvi ndo tsi Tatyí Ii Nyoo. Inducu ñi caá ndo tsihin tsii tsaahnu yo. ⁵² Tsii tsaahnu yo cuxān ra naha tan tsahñī ra naha tsi tandih̄i ra cuv̄i ndusu yuhu Nyoo tahān tsanaha. Tan ra ican naha ra catyī tyin cua quitsi iin ra vaha. Tan tsa quitsī ra

vityin, nyooho xico ñaha ndo tsi ra tsi ra xaan iñi tsi ra, tan tsaññi ndo tsi ra. ⁵³ Nyooho naquihin cuenda ndo ley Nyoo tsa tsaḥá ángel tsi ndo, maa tyin ña cuñí ndo tyaa yahvi ndo tsa caahán ley can —catyí ra Esteban.

Nu tsihi ra Esteban

⁵⁴ Tsa tsiñi ra cumí tyiñu vehe ñuhu cahnu naha ra tuhun ihya, xaan xaan cuñi ra naha, ndacua jacahyu nuhu ra naha nyehé ra naha tsi ra Esteban. ⁵⁵ Maa tyin ra Esteban tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo tan nanyehé ra ityi andivi. Tan nyehé ra tsa cahnu cuví Nyoo. Tan nyehé tucu ra tsi ra Jesús nyaá nyityi ra xiin cuaha Nyoo. ⁵⁶ Tacan tan catyí ra Esteban:

—¡Jihna ndo! Nyehé yu andivi tan ticohó tsi. Tan nyehé yu tsi ra Jesús, Rayii tsa quee nda gloria, nyaá nyityi ra xiin cuaha Nyoo —catyí ra Esteban.

⁵⁷ Maa tyin ra can naha ra tyasi ra naha soho ra naha, tsa ña cua tyaa soho ra naha tsa caahán ra Esteban. Tacan tan iin vaa ñi cana tsaa ra naha. Tan tandihí ra naha cuahán ra naha siqui ra Esteban. ⁵⁸ Tacan tan tava ra naha tsi ra yuhu ñuu. Tan tsaññi ra naha tsi ra tsihin yuu. Tan ra tsa javahá tsa ña vaha can naha ra, nacoo ra naha jahma tsa nyaá tsata ra naha tyin jaha cuenda iin ra tyuvaa tsa nañi Saulo. ⁵⁹ Tan tsitsi tsa cañi ra naha yuu tsi ra Esteban, quitsahá tsicán tahvi ra Esteban tsi Nyoo, tyin tuví iñi ra tyin tsa cua cúu ra. Tan catyí ra tyehen:

—Jutu Mañi yu Jesús, naquihin añima yu —catyí ra.

⁶⁰ Yahá can, tan tsicuiñi tsiti ra, tan tsaa cana tsaa ra tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, ña t̄in cuenda un cuatyí tsa javahá ra naha —catyí ra.

Tsa yahá cah̄an ra tacan, tan tsih̄i ra.

8

Nu tsinyaa ndaha ra Saulo tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo

¹ Tan ra Saulo ña tsinú iñi ra tsi ra Jesús, tan ndoo ra vaha tsa tsah̄ñi ra naha tsi ra Esteban.

Tan juvin ñi quivi can quitsah̄a nducú xaan nyivi tsi ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu Jerusalén tyin cah̄ñi ñi tsi ñi. Tan tand̄ihi ñi yihí cuenda ra Cristo tsinu ñi, cuahán ñi cua coo ñi tand̄ihi ñuu tsa cayucú Samaria, tan tand̄ihi ñuu tsa cayucú Judea. Maa tyin ra tava tyiñu ra Jesús ña quita ra naha. Ndoō ra naha Jerusalén. ² Tan juhva ra tsa nyicún vaha tsi Nyoo ñuu Jerusalén can, tsah̄an ra naha tsicutsj̄i ra naha cuñu ñuhu ra Esteban nda nu ndaa cumi santu. Tan tsacu xaan ra naha tsa cuenda tsa tsih̄i ra. ³ Tan ra Saulo can quitsah̄a nyaá ndaha ra tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan tsah̄an ra tan iin tan iin vehe ñi. Tan ixta caa ra tsi ñi, tan tsah̄a cuenda ra tsi ñi tyin cuhun ñi vehe caa, tahan ñi rayi tan ñaha.

Nu caahán ra Felipe tuhun ra Cristo nu cuvi Samaria

⁴ Tan tand̄ihi ñi tsa quita ñuu Jerusalén can, caahán ñi tuhun Nyoo nácaa jacacú ra Cristo tsi yo, tand̄ihi ñi ityi nu cuahán ñi. ⁵ Iin ra tsa nañí Felipe tsāa ra iin ñuu canyií Samaria. Tan quitsah̄a caahán ra tuhun ra Cristo tsihin nyivi iyó ican.

⁶ Tan tand̄ihi ñi n̄i cuñí ñi tan tyaá soho ñi tsa

caahán ra. Tyin nyehé ñi tsa iyo tsa javahá ra. ⁷ Tyin cuaha xaan nyivi tsa yihí tatyí ña vaha tan nduvahá ñi; tatyí ña vaha tsa yihí tsi ñi, quita nahnu tan cana tsa nahnu cuahán nahnu. Tan cuaha xaan nyivi coxo tan nyivi tsa ña cuví canda tan ña cuví caca, nduvahá ñi. ⁸ Yacan cuenda nyivi ñuu can, si xaan cuñí ñi.

⁹ Tan Samaria can iyó iin ra tasi nañí Simón. Tuhvá ra jandaví ñaha tsi nyivi. Catyí ra tyin cahnu xaan cuví ra. ¹⁰ Tandíhi maa nyivi, ñi cuca tan ñi ndaahvi, tyaá soho ñi tsa caahán ra. Tan catyí ñi:

—Nditsa nditsa, tyin tunyee iñi Nyoo iyó tsihin ra ihya —catyí ñi.

¹¹ Tyaá yahvi xaan ñi tsa caahán ra tyin tsa naha xaan jandaví ñaha ra tsi ñi tsihin tsa tasi. ¹² Tacan tan quitsi ra Felipe. Tan jacoto ra tsi ñi nácaa ndacá ñaha Nyoo, tan nácaa cuhva tsa cahnu cuví ra Jesucristo. Tacan tan quitsaha tsinú iñi ñi tsi ra Cristo, rayi tan ñaha. Tan tsicoondutyá ñi. ¹³ Nda cuanda ra Simón can, tan natsinu iñi ra tsi ra Cristo, tan tsicoondutyá ra. Tan quitsaha tsicá nuu ra tsihin ra Felipe. Tan iyo xaan cuñí ra nyehé ra tsa iyo tan seña tsa javahá ra Felipe.

¹⁴ Tacan tan ra tava tyiñu ra Jesús tsa iyó ñuu Jerusalén can ñihí tuhun ra naha tyin tsinú iñi nyivi Samaria tuhun Nyoo. Tacan tan jacuhun ra naha tsi ra Pedro tan ra Juan nda Samaria. ¹⁵ Tan tsa tsa ra naha, quitsaha tsicán tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo nda Samaria can tyin na naquihin ñi Tatyí Ii Nyoo. ¹⁶ Tyin ñi can, ñaha ca nuu Tatyí Ii Nyoo siqui ñi. Maa tsa tsicoondutyá ñi ñi tsihin sivi Jutu

Mañi yo Jesús. ¹⁷ Tacan tan ra Pedro tan ra Juan tyiso ndaha ra naha jiñi ñi, tan naquihin ñi Tatyí Ii Nyoo. ¹⁸ Tan ra Simón can nyehé ra nu tyiso ndaha ra tava tyiñu ra Jesús jiñi ñi, tan naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo. ¹⁹ Tan quitsaha caahán ra Simón tan catyí ra:

—¿Najava xuhun cuñí ndo tan cuhva ndo tunyee iñi tsi yu, cuvi tyiso ndaha yu jiñi nyivi, tan naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo? —catyí ra Simón tsihin ra naha.

²⁰ Tacan tan nacahan ra Pedro tan catyí ra:

—Jaha cuenda coto cunaa un tsihin xuhun cun. ¿Nacuenda tsicá iñi un tyin cuví jata yo ndatu tsa tsahá Nyoo tsi yo? Ña cuví. ²¹ Yooho, ña taahán tsi tyihi un tsi un tsihin tyiñu ihya. Tyin añima un ña vaha nuu Nyoo. ²² Ndu uvi iñi cuhva tsicá iñi un, tyin cahnu xaan tsa caquiñi tsicá iñi un. Tan ndacan tahvi tsi Nyoo na jaha ra tucahnu iñi tsi un tsa cuenda tsa tsicá iñi un tsitsi añima un. ²³ Tyin nyehé yu tyin tsitsi añima un iyó cuaha tsa caquiñi tan nyiyo iñi un. Tan tsa caquiñi can ña tsahá coto un tsa vaha —catyí ra Pedro tsihin ra Simón.

²⁴ Tacan tan nacahan ra Simón tan catyí ra:

—Ndacan tahvi maa ndo tsi Jutu Mañi yo tsa cuenda yu, na ña quitsi tandihi tsa caahán un tsihin yu siqui yu —catyí ra Simón tsihin ra Pedro.

²⁵ Tsa yaha can tan ra tava tyiñu ra Jesús tsaha cuenda ra naha tandihi tsa nyehé ra naha tsa javaha ra Cristo nu tsica ra nu ñuhu ñayivi. Tan cahan ra naha tuhun Nyoo. Tacan tan cuanuhu ra naha nda ñuu Jerusalén. Tan tandihi ñuu tsa cayucú Samaria nu yaha ra naha jacoto ra naha nácaa javahá yo tan cacu yo.

Nu caahán ra Felipe tuhun Nyoo tsihin iin ra ñuu Etiopía

²⁶ Tsa yahá yacan tan cahán iin ángel Nyoo tsihin ra Felipe, tan catyí ra:

—Nduvita tan cūhun cun ityi sur, ityi queé nda Jerusalén tan cuahán nda Gaza —catyí ángel can tsihin ra.

Yacan cuví ityi tsa yahá nu tsiqui. ²⁷ Tacan tan ra Felipe nduvitá ra tan cuahán ra. Tan ityi cuahán ra ñihí tahan ra tsihin iin ra ñuu Etiopía. Tan cuví ra can eunuco [tyin ña cuví coo ñasihí ra]. Tan cuví ra iin ra cumí tyiñu cahnu ñuu Etiopía, tyin yihí ndaha ra xuhun ña Candace, ñaha tsa cuví reina ñuu Etiopía can. Tan tsahan ra Etiopía can tsijacahnū ra tsi Nyoo nda ñuu Jerusalén. ²⁸ Tan ityi cuanuhú ra nda ñuu ra nyaá ra siqui carreta ra. Tan cahví ra nu libru tsa tyaá ra Isaías, ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahanan tsanaha. ²⁹ Tacan tan Tatyí Ii Nyoo cahán tsihin ra Felipe:

—Nātuhva nu carreta can.

³⁰ Tan cuhva tsa natuhva ra Felipe nu carreta can, tsiñi ra tyin cahví ra Etiopía can nu libru tsa tyaá ra Isaías. Tan tsicā tuhun ra Felipe tsi ra tan catyí ra:

—¿A cutuñí iñi un tsa caahán tsi? —catyí ra.

³¹ Tacan tan nacahan ra Etiopía can tan catyí ra:

—¿Nacaa cutuñi iñi yu tan yoñi jacuahá tsi yu? —catyí ra tsihin ra Felipe.

Tan tsican ra tsi ra Felipe na ndaa ra tan cunyaa ra tsihin ra.

³² Tan nu cuahán cahví ra, catyí tsi tyehen:

Tsahñi ra naha tsi ra tumaa tuhvá ra naha tsahñi mbee ticatyí.

Tyin tumaa ña tsacú mbee tatun cua xatya ra naha
 ixi ti, tan tumaa tsa ña tsacú ti tun cua cahñi
 ra naha tsi ti,
 tacan cuví ra can tyin nyehe ra tundo ho tan nduve
 náa cahan ra.

³³ Janduluhlu ra tsi ra nuu ra naha tan yoñi cuñi
 javaha iin tsa vaha tsihin ra.

Tan tsa cuenda nyivi cuví tata ra, yoñi caahán tsa
 cuenda ñi.

Tyin ña tsicoo sehe ra tan tsihi ra.

Tacan catyí tsi nu tutu tsa cahví ra can.

³⁴ Tacan tan ra Etiopía quitsaha tsicá tuhun ra tsi
 ra Felipe, tan catyí ra:

—Jaha tumañi iñi tsi yu, tan catyi tuhun un luxu
 tsihin yu, ¿yoo tuhun caahán ra ndusu yuhu Nyoo
 ihya? ¿A tuhun maa ra, o yoo tuhun caahán ra?
 —catyí ra tsihin ra Felipe.

³⁵ Tacan tan ra Felipe quitsaha caahán ra siqui
 tuhun tsa tsa yaha cahvi ra can, tan tsaaha cuenda
 ra tsi ra tyin tuhun ra Jesús caahán ra ndusu yuhu
 Nyoo can. Tan tsaaha cuenda ra tyin ra Jesús cuví ra
 jacacú tsi yo. ³⁶ Tacan tan tsa cua yaha ra naha nu
 yihí ndutya. Tan ra Etiopía can quitsaha caahán ra
 tsihin ra Felipe tan catyí ra:

—Ihya yihí ndutya. ¿A ña cuvi coondutya yu
 ihya? —catyí ra.

³⁷ Tacan tan nacaahan ra Felipe tsihin ra Etiopía,
 tan catyí ra:

—Tatun tsinú iñi un tsihin tsa ñi aña un, cuví
 coondutya un —catyí ra tsihin ra.

Tacan tan nacaahan ra can, tan catyí ra:

—Tsinú iñi yu tyin Sehe Nyoo cuví tsi ra Jesu-
 cristo —catyí ra.

³⁸ Tacan tan ra can caahán ra tsihin musu ra na jacuiñi ra carreta can. Tan nduvi taahan ra naha nuu ra naha. Tan quihvi ra naha tsitsi ndutyá. Tacan tan jacoondutyá ra Felipe tsi ra Etiopía. ³⁹ Tan cuhva tsa quitá ra naha tsitsi ndutyá can, tan Tatyí li Jutu Mañi yo naquihin ra tsi ra Felipe. Tan ra Etiopía can ña nyehe ra numaa ityi cuahán ra Felipe. Maa tyin si xaan cuñi ra, cuanuhú ra. ⁴⁰ Tan ra Felipe tsaá ra ñuu Azoto. Tan cuahán ra tan iin tan iin ñuu, tan caahán ra tuhun ra Cristo tsihin nyivi nda cuanda tsa tsaá ra ñuu Cesarea.

9

Nu natsinu ñi ra Saulo tsi ra Cristo (Hechos 22.6-16; 26.12-18)

¹ Tan tsicá ra Felipe caahán ra tuhun ra Cristo tsihin nyivi, tan ra Saulo ña jandihí maa ra tsa nducú cahñi ra tsi nyivi yihí cuenda Jutu Mañi yo. Tan tsahan ra nu nyaá ra jutu tsaahnu cuví ityi nuu, ² tsindacan ra iin tutu tsi ra jutu, tyin nacuhva ra ndatu tsa cahun ra vehe ñuhu ñuu Damasco, tan tin ra tsi ñi nyicún tsi ra Cristo, tan quitsi ndaca ra tsi ñi vehe caa ñuu Jerusalén, tahan ñi rayi tan ñaha. Ñihí ra Saulo tutu can tan cuahán ra. ³ Tan tsa cua tsaá ra ñuu Damasco, sana ñi ra, tan quitsi ñuhu ityi andivi, jandunditsin tsi tan cahnu maa nu cuahán ra. ⁴ Tacan tan ra Saulo nduvá ra nu ñuhu. Tan tsiñi ra iin ndusu tsa catyí tyehen:

—Saulo, Saulo, ¿nacuvi tyin nyaá ndaha un tsi yu? —catyí ndusu can tsihin ra.

⁵ Tacan tan nacahan ra Saulo:

—¿Yóo cuví yoo^ho, taa? —catyí ra, tsicá tuhun ra.

Tacan tan nacahan ndusu can tsihin ra, tan catyí tsi:

—Yuhu cuví ra Jesús, ra tsa nyaá ndaha un. Juvín ñi tsi maa un jañicueehé un, tumaa jañicueehé índiqui tsi ti tsa tsañi ihñi ti nu tsa tutsi ra naha tsi ti —catyí ra Jesús tsihin ra.

⁶ Tacan tan quitsaha ñihí ra Saulo tsihin tsa yuuhví ra. Tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, ¿náa cuñi un tyin javaha yu? —catyí ra.

Tacan tan Jutu Mañi yo nacahan ra tsihin ra tan catyí ra:

—Nduvita tan cuhun un tsitsi ñuu Damasco. Tan ican cua cahan iin ra tsa cua cahan tsihin un náa taahán tsi javaha un —catyí ra Jesús tsihin ra Saulo.

⁷ Tan ra tsa cuahán tsihin ra Saulo, nayuhvi xaan ra naha. Tan ña ñihí ra naha náa tuhun cahan ra naha tyin tsiñi ra naha ndusu can maa tyin yoñi nyehe ra naha. ⁸ Tacan tan ra Saulo nduvita ra. Tan tsa nuña ra tinuu ra, ña cuví maa nanyehé ra tyin cuaa ra jahá Nyoo. Yacan cuenda, ra tsa cuahán tsihin ra tñin ra naha ndaha ra tan tsindaca ra naha tsi ra ñuu Damasco. ⁹ Ican tsinyi ra uñi quivi. Tan ña cuví maa nanyehé ra. Tan ña tsatsi ra, tan nduve maa náa tsihi ra.

¹⁰ Ñuu Damasco can iyó iin ra tsinú iñi tsi Nyoo, nañi ra Ananías. Tan nyehe ra iin tsa nyehe ra nu cahan Jutu Mañi yo tsihin ra tan catyí ra:

—¡Ananías! —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra.

Tacan tan nacahan ra Ananías, tan catyí ra:

—Ihya nyaá yu, Jutu Mañi yu —catyí ra tsihin ra.

¹¹ Tacan tan Jutu Mañi yo catyí ra:

—Ndúvita, tan cūhun cun ityi cahnu tsa nañi Ndoo ñi. Tan nanducu un vehe ra tsa nañi Judas. Tan ndaca tuhun un nu maa tahan iyó ra tsa nañi Saulo, ra ñuu Tarso. Tyin tsicán tahvi ra tsi yu.

¹² Tan nyehe ra iin tsa nyehe ra, tan nyehe ra tsi yooho, Ananías, tyin tsaá un nu nyaá ra, tan tyiso ndaha un jiñi ra tyin tacan tan nanyehe ra inga tsaha —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Ananías.

¹³ Tacan tan nacahan ra Ananías tan catyí ra:

—Jutu Mañi yu, cuaha xaan nyivi caahán ñi tsihin yu tyin nyivi yihí cuenda un ñuu Jerusalén cuaha xaan tsa ña vaha javaha ra Saulo can tsihin ñi. ¹⁴ Tan vityin vatsí ra ihya tyin tsaha ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu ndatu tsi ra tsa tyihi ra tsi nyivi tsicán tahvi tsi un vehe caa —catyí ra Ananías tsihin Jutu Mañi yo.

¹⁵ Maa tyin Jutu Mañi yo catyí ra tsihin ra Ananías:

—Cuahan tyin yuhu tsa nacatsi vaha yu tsi ra Saulo can, tyin cua cahan ra tuhun yu tsihin nyivi inga ñuu, tan tsihin rey nyivi can, tan juvin ñi cahan ndihi ra tuhun yu tsihin nyivi Israel. ¹⁶ Yuhu cua jacuaha yu tsi ra nácaa tsa cuaha tundoho cua nyehe ra tsa cuenda yu —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Ananías.

¹⁷ Tacan tan cuahán ra Ananías vehe nu nyii ra Saulo. Tsaá ra yuvehe can tan quihvi ra tsitsi vehe. Tan tyiso ndaha ra jiñi ra Saulo, tan catyí ra tsihin ra:

—Yañi Saulo, Jutu Mañi yo ra Jesús, ra tsa quituvi nuu un ityi vatsí un, ra ican jaquitsi tsi yu

tyin nanyehe un inga tsaha. Tan cua jacutu ra tsi un tsihin Tatyí Ii ra —catyí ra Ananías tsihin ra Saulo.

¹⁸ Tan juvin ñi cuhva can tan coyō tsa caá tumaa caa yaa tyaca tsa tyasí tinuu ra Saulo. Tacan tan cuví nanyehe ra. Yaha can tan tsicoondutyā ra. ¹⁹ Yaha can tan nacatsí ra, tan ndunyeē cuñu ñuhu ra inga tsaha. Tan ndoo ra juhva quiví tsihin nyiví tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Damasco.

Nu quitsaha caahán ra Saulo tuhun ra Cristo tsihin nyiví ñuu Damasco

²⁰ Tacan tan numi ñi quitsaha caahán ra Saulo tuhun ra Cristo tsihin nyiví tandihí vehe ñuhu nyiví Israel ñuu Damasco. Tan catyí ra tyin ra Jesús, Sehe Nyoo cuví tsi ra. ²¹ Tandihí maa nyiví tsa tsiñí tsa caahán ra, iyo xaan cuñí ñi. Tan natuhún tahan ñi tan catyí ñi:

—¿A ñavin ra ihya cuví ra tsa tsinyaā ndaha tsi nyiví tsicán tahvi siví ra Jesús ityi ñuu Jerusalén? ¿A ñavin juvin ra cuví ra tsa vatsí tñin tsi nyiví iyó ihya tyin cuhva cuenda ra tsi ñi tsi ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra? —catyí ñi.

²² Maa tyin ra Saulo ñihi ca caahán ra tuhun ra Cristo tsihin tsa nñi ñi ra. Tan janahá ra tsi nyiví Israel tsa iyó ñuu Damasco tyin ra Jesús cuví ra Cristo, tan Sehe Nyoo cuví tsi ra. Tan ñi Israel ña ñihí ñi nácaa nacahan ñi tsihin ra.

Nu tsinu xeehe ra Saulo nuu ra Israel naha ra

²³ Tsa yaha juhva quiví, tan ra Israel tsa ña tsinú ñi tsi ra Cristo natuhun tahan ra naha tyin cua cahñi ra naha tsi ra Saulo. ²⁴ Ñiñu tan nduvi ndatú ra naha tsi ra yuvehe cahnu ñuu can. Maa tyin

ra Saulo tsito ra tuhun can. ²⁵ Tacan tan nyivi tsa tsinú iñi tsi ra Cristo ñuu can tyihí ñi tsi ra tsitsi iin tyica cahnu. Tan tsacuaa januu ñi tsi ra ityi ventana iin vehe tsa nyaá yuhu cora ñuu can. Tacan tan tsinú ra cuahán ra.

Nu nyii ra Saulo ñuu Jerusalén

²⁶ Quivi tsa tsaá ra Saulo ñuu Jerusalén, cuñi ra ndu iin ra tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo. Maa tyin tandihí maa ñi tan yuuhví ñi nyehé ñi tsi ra. Tyin ña tsinú iñi ñi tsa yihí ra cuenda ra Jesús.

²⁷ Maa tyin iin ra tsa nañi Bernabé, quihin ra tsi ra. Tan tsaḥa cuenda ra tsi ra tsi ra tava tyiñu ra Jesús. Tan nacatyí tuhun ra tsihin ra naha nácaa nyehé ra Saulo tsi Jutu Mañi yo ra Cristo ityi ñuu Damasco; tan nacatyí tuhun ra nácaa caḥan Jutu Mañi yo tsihin ra. Tan nácaa caḥan ra tuhun ra Cristo tsihin tsa ña yuuhví ra nda ñuu Damasco.

²⁸ Tacan tan ndoo ra Saulo ñuu Jerusalén tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo. ²⁹ Tan caahán ra tuhun Jutu Mañi yo tsihin tsa ña yuuhví ra. Tan natuhún xaan ra tuhun ra Cristo tsihin ra Israel tsa caahán yuhu griego. Maa tyin ra can naha ra nducú cahñi ra naha tsi ra. ³⁰ Maa tyin tsito ra hermano can naha ra tyin tacan tsicá iñi ra can naha ra. Yacan cuenda tsindaḥa ra hermano naha ra tsi ra Saulo nda ñuu Cesarea. Tacan tan jacuhun ra naha tsi ra nda Tarso, ñuu ra.

³¹ Tacan tan nyivi yihí cuenda ra Cristo tsa iyó tandihí ñuu tsa cayucú Judea, tan Galilea, tan Samaria, si xaan cuñi ñi tyin ña cuxaán ca nyivi tsi ñi. Tan ndunyeē ca iñi ñi tsihin tunyee iñi tsi Nyoo tyin tyaá yahvi vaha ñi cuhva caḥan ra, tyin

yuuhví ñi coto ña cua javaha ñi cuhva cuñí ra. Iyó ñi tsihin tsa jatyinyeé Tatyí Ii Nyoo tsi ñi. Tan nducuahá ca ñi tan iin tan iin quívi.

Nu nduvahá ra Eneas

³² Tacan cuví tan ra Pedro tuhvá ra cuahán cua nyehe nácaa yucú ra hermano naha ra tan iin tan iin ñuu. Tan tsahan tucu ra tsinyehę ra nu iyó nyívi yíhí cuenda ra Jesucristo ñuu Lida. ³³ Ican nañihí ra tsi iin ra cuuhví, nañi ra Eneas. Tan tsa una cuiya canyíi ra tan ña cuvi maa nacandá ra tyin naxii cuñu ñuhu ra. ³⁴ Tan ra Pedro catyí ra tsihin ra:

—Yooho Eneas, ra Jesucristo janduvahá ra tsi un. Nduvita tan natuvi yuvi un —catyí ra tsihin ra.

Tan juvin ñi cuhva can tan nduvitá ra Eneas.

³⁵ Tan nyehe tandihí nyívi ñuu Lida can tyin tsa nduvahá ra. Tan nyehe tucu nyívi ñuu Sarón. Tacan tan ñi can, natsinu iñi ñi tsi Jutu Mañi yo. Tan nacoq ñi tuhun tsahnu tsa tsinu iñi ñi nda ndi cumañi ca coto ñi tuhun ra Cristo.

Nu nandoto ña Dorcas

³⁶ Quívi can tsicoq iin ñaha tsinú iñi tsi ra Cristo ñuu Jope. Tan nañí ña Tabita, tan tsihin yuhu griego, nañí ña Dorcas. Tan tuhvá ña javahá tsa vaha tsihin nyívi, jatyinyeé ña tsi nyívi ndaahvi.

³⁷ Tan quívi can ña Dorcas quihin cuehe tsi ña tan tsihí ña. Tan tsa yaha jacutyí ñi tsi ña, tsicaquín ñi tsi ña tsitsi cuarto nu tsinu uvi pisu. ³⁸ Yatyin ñi canyíi ñuu Jope tsihin ñuu Lida, nu nyíi ra Pedro. Tan nyívi tsa yíhí cuenda ra Cristo ñuu Jope can tsito ñi tyin nyíi ra Pedro ñuu Lida. Tacan tan jacuhun ñi tsi uvi taahan ra na cucana ra naha tsi

ra Pedro tyin na cuhun ra ñuu Jope tsa numi ñi. Tan tsaꝯ ra naha nu nyí ra tan catyí ra naha tsihin ra:

—Janumi ñi tan cuhun un tsihin ndi nda ñuu Jope —catyí ra naha tsihin ra.

³⁹ Tacan tan ra Pedro nduvita ra tan cuahán ra tsihin ra naha. Tan cuhva tsa tsaꝯ ra naha, tsindacꝯ ra naha tsi ra nda cuarto nu canyí ndiyí can. Tan tandihí maa ñiñaha tsa tsihí yí natuhva ñi tsata ra, tan tsacú tsa ñi. Tan janahá ñi jahma tsa quicu ña Dorcas tsa tsicoꝯ ña. ⁴⁰ Tacan tan ra Pedro tava ra tsi tandihí nyívi cuarto can. Tan tsicuiñi tsiti ra tan quitsaha tsicán tahvi ra tsi Nyoo. Tacan tan nanyehe ra tsi ñaha tsa tsihí can canyí ña. Tan quitsaha catyí ra tsihin ña:

—Hermana Tabita, nduvita —catyí ra tsihin ña.

Tacan tan nanyehe ña. Tan tsa nyehe ña tsi ra Pedro, tsinyaꝯ ña. ⁴¹ Tacan tan ra Pedro tñin ra ndaha ña tan janduvita ra tsi ña. Tacan tan cana ra tsi ra hermano naha ra, tan tsihin ñiñaha tsa tsihí yí. Tan nacuhva cuenda ra tsi ña tsi ñi tyin tsa nandoto ña. ⁴² Yahá can tan tandihí maa nyívi ñuu Jope tsito ñi tyin nandoto ña can. Tan cuaha xaan ñi natsinu íni tsi Jutu Mañi yo. ⁴³ Tan ra Pedro ndoꝯ ra juhva quívi ñuu can, nyí ra yuvehe iin ra tsa janduvita ñi quití, nañí ra Simón.

10

Ra Pedro tsihin ra Cornelio

¹ Ñuu Cesarea iyó iin ra tsa nañí Cornelio. Tan cuví ra ra yihí ndaha iin cientu andarú. Tan tsa tandihí andarú tsa yihí ndaha ra can nañí tsi Italiano. ² Tan ra Cornelio can yuuhví ra tsi

Nyoo. Maa ra tan tsihin tandihí nyívi ra vaha xaan jacahnú ñi tsi Nyoo. Tan inga tucu tuhun, cuaha xaan xuhun tsahá ra tsi nyívi ndaahvi ñuu Israel, tan tandihí quívi tsicán tahvi ra tsi Nyoo. ³ Tan iin quívi cuhva caa uñi tsa tseñi, nyehe ra iin tsa nyehe ra. Tan ican cuví nu catsi xaan nyehe ra iin ángel tsa jacuhun Nyoo nu nyíi ra, tan catyí tsi tsihin ra:

—¡Yooho Cornelio! —catyí ángel can tsihin ra.

⁴ Tacan tan nanyehe ra Cornelio tsi ángel can. Tan nayuhvi xaan ra. Tan quitsaha tsicá tuhun ra tan catyí ra:

—¿Náa tsa cuví ihya, taa? —catyí ra tsihin ángel can.

Tacan tan ángel can quitsaha caahán ra tsihin ra:

—Nyoo tsiñi ra tsa caahán un tan tsa tsicán un tsi ra. Tan taahán iñi ra tyin jatyinyeé xaan un tsi nyívi ndaahvi. ⁵ Tan vityin cuñi tsi tsa tava tyiñu un na cuquihin tyiñu tsi iin ra tsa nañi Simón Pedro nda ñuu Jope. ⁶ Ra ican cua cahan tsihin un náa taahán tsi javaha un. Iyó ra vehe ra tsa nañi tucu Simón, cuví ra ra janduvitá ñi quiti. Tan iyó vehe ra yuhu ndutya ñuhu —catyí ángel can tsihin ra Cornelio, tan cuahán ángel can.

⁷ Tsa yaha cuahán ángel can, ra Cornelio cana ra tsi uvi taahan musu ra, tan tsihin iin andaru tsa jahá cuenda tsi ra. Tan yihí andaru can cuenda Nyoo. ⁸ Tandihí maa tsa cahan ángel can tsihin ra Cornelio tan nacatyí tuhun ra tsihin nduñi taahan ra can naha ra. Tan jacuhun ra tsi ra naha ñuu Jope.

⁹ Tuví inga quívi tan cuahán ra can naha ra. Tan tsa ndi cumañi ca tsaa ra naha ñuu Jope, tan ra Pedro ndaā ra jiñi vehe tyin cua ndacan tahvi ra

tsi Nyoo, tan tsa cua tahan hora cuví cuhva can. ¹⁰ Tan tsaꝯ soco tsi ra tan tsisocó xaan ra. Maa tyin tsitsi tsa tsinú tsa catsi ra, quitsaha nyehé ra iin tsa janahá Nyoo tsi ra. ¹¹ Tan nyehe ra tyin ticohó andivi. Tan nyehe ra andivi tyin vatsí nuú iin jahma cahnu xaan ityi nu ñuhu. Tan tandihí tsa cumí tutun tsi nuuhñi nuuhñi ñi. ¹² Tan tsitsi jahma can yihí tandihí maa nuu quití tsa cumi taahan tsaha, tan tandihí nuu coo, tan saa. ¹³ Tacan tan tsiñi ra iin ndusu tsa caahán tsihin ra:

—Pedro, nduvita tan cahñi quití ihya, tan catsi un —catyí ndusu can tsihin ra.

¹⁴ Maa tyin ra Pedro nacahan ra tan catyí ra:

—Ña cua catsi yu, Jutu Mañi yu. Yuhu ña tuhvá yu catsi quití tsa catyí ley tyin ña vaha catsi ndi —catyí ra Pedro.

¹⁵ Tacan tan quitsaha caahán nyico ndusu can tsihin ra inga tsaha:

—Ña catyi un tyin ña catsi un tsa tsa janduvaha yu —catyí ndusu can tsihin ra.

¹⁶ Uñi taahan tsaha nyehe ra yacan jaha Nyoo. Tacan tan jahma cahnu can nandaꝯ nyico can ityi andivi. ¹⁷ Tan tsitsi tsa tsicá iñi ra Pedro náa cuñí tsi catyi tsa nyehe ra can, tsaꝯ musu tsa jacuhun ra Cornelio naha ra. Tan tsicá tuhun ra naha numaa tahan iyó vehe ra nañí Simón. ¹⁸ Tan tsa tsaꝯ ra naha ityi yuvehe tsicá tuhun ra naha tatun ican iyó iin ra tsa nañí Simón Pedro. ¹⁹ Tan ra Pedro tsicá xaan iñi ra náa cuñí tsi catyi tsa nyehe ra. Tacan tan Tatyí Ii Nyoo quitsaha caahán tsihin ra, tan catyí tsi:

—Nyehe Pedro, uñi taahan ra vatsí nanducú tsi un. ²⁰ Nduvita tan cuhun cun tsihin ra naha, tan

ña caca iñi un tyin maa yu jaquitsi tsi ra ihya naha ra —catyí Tatyí li Nyoo tsihin ra Pedro.

²¹ Tacan tan ra Pedro nuu ra nu yucú ra tsa jacuhun ra Cornelio, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Yuhu cuví ra tsa nanducú ndo. ¿Náa tyiñu vatsí ndo?

²² Tacan tan nacahan musu ra Cornelio tan catyí ra naha:

—Ra Cornelio, ra yihí ndaha tsi ndi, ra ican jaquitsi tsi ndi. Vaha xaan nyivi cuví ra. Tan tyaá yahvi xaan ra tsi Nyoo. Tan tandihí maa ra ñuu Israel tsa iyó ityi Judea ihya cuñí ra naha tsi ra tsa cuenda tsa vaha nyivi cuví ra. Tan iin ángel Nyoo cahan tsihin ra tyin na cana ra tsi un, tyin cuhun un yuvehe ra tyin tacan tan tyaa soho ra tuhun tsa cua cahan un tsihin ra —catyí musu ra Cornelio tsihin ra Pedro.

²³ Tacan tan tsaha ra Pedro quihvi ra naha tsitsi vehe. Tan ndoo ra naha tsihin ra tsacuaa can. Tan tsa tui inga quivi tan cuahan ra tsihin ra naha. Tan cuahan juhva ra hermano tsa iyó ñuu Jope can tsihin ra naha.

²⁴ Tsa inga quivi tsaq ra naha nda ñuu Cesarea nu ndatú ra Cornelio tsi ra naha tsihin tandihí nyivi ra, tan tsihin tandihí ra vaha iñi tsi ra. ²⁵ Cuhva tsa tsaq ra Pedro yuvehe ra Cornelio, quita ra Cornelio tan caahan ra tsihin ra. Tan tsicuiñi tsiti ra nuu ra Pedro tan quitsaha jacahnú ra tsi ra.

²⁶ Maa tyin ra Pedro cañihí ra tsi ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Nduvita tyin tahan ñi cuví yooho cuví tucu yuhu; ñavin Nyoo cuví yu —catyí ra tsihin ra.

²⁷ Tan tsitsi tsa caahan ra Pedro tsihin ra, tan quihvi ra tsitsi vehe tan nanyehē ra tyin cuaha

xaan nyiví ndu iín tsitsi vehe can. ²⁸ Tacan tan catyí ra Pedro tsihin ñi:

—Nyooho tsitó ndo tyin ley nyuhu tsa cuví ndi nyiví Israel, catyí tsi tyin ña taahán tsi tsa ndu iin ndi tsihin nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví. Tan ndi tsitsi vehe ñi ña cuví quihví ndi. Maa tyin Nyoo janaha ra tsi yu, tan catyí ra: “Yooho, ña catyí un tsihin nyiví tyin ndi intuhun ñi tan ña vaha ñi” catyí Nyoo tsihin yu. ²⁹ Yacan cuenda quiví tsa cana ndo tsi yu, numi ñi vatsí yu. Tan vityin cuñí yu coto yu nacuenta cana ndo tsi yu —catyí ra Pedro.

³⁰ Tacan tan nacahan ra Cornelio, tan catyí ra:

—Tsa iyó cumi quiví vityin, tumaa kuhva ihya tsa nyaá yu yuvehe tan ña tsatsi yu tan tsicán tahvi yu tsi Nyoo tsa tseñi. Tan quituvi iin rayñi nuu yu. Nditsí ra jahma xiñu. ³¹ Tan catyí ra tsihin yu: “Yooho Cornelio, Nyoo tsiñí ra tsa tsicán tahvi un tsi ra. Tan nducuhun iñi ra tsa javahá un tyin jatyinyeé xaan un tsi nyiví ndaahvi. ³² Tava tyiñu tsi musu un na cahun ra naha nda ñuu Jope cuquihin ra naha tsi ra Simón Pedro na quitsi ra ihya. Nyíí ra yuvehe ra tsa nañí Simón, iin ra tsa janduvitá ñiñi quití. Tan vehe ra can nyaá tsi yatyin ñi yuhu ndutya ñuhu. Tan na quitsi ra Simón Pedro tan cahan ra tsihin un” catyí ángel can tsihin yu. ³³ Tacan tan numi ñi tava tyiñu yu tyin na cuquihin tyiñu tsi un. Tan vaha tyin vatsí un. Tan vityin tandihí yo ndu iín yo nuu Nyoo. Tan cuñí ndi tyaa soho ndi tandihí tsa catyí Jutu Mañi yo tsihin un tyin kuhva cuenda un tsi ndi —catyí ra Cornelio tsihin ra Pedro.

Nu caahán ra Pedro tuhun ra Cristo yuvehe ra Cornelio

³⁴ Tacan tan quitsaha caahán ra Pedro tan catyí ra:

—Vityin cutuñí iñi yu tyin Nyoo cuñí ra tsi tandihi nyivi, tahañ ñi nyivi Israel, tan nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Ña tava tsiyo ra tsi ndi intuhun maa yo. ³⁵ Tyin naquihín ra tsi yo tatun tyaá yahvi yo tsi ra, tan javahá yo tsa vaha. ³⁶ Nyoo cahan ra tsihin nyuhu tsa cuví ndi tata ra Israel, tan jacoto ra tyin cuví coo vaha yo tsihin ra tsa cuenda ra Jesucristo. Tan maa ra ndacá ñaha tsi tandihi maa yo. ³⁷ Nyooho tsitó vaha ndo tandihi tsa cuví ñuu nyivi Israel ñuu yu, nácaa quitsaha tsi nu cuví Galilea tsa yaha tsa cahan ra Juan tuhun Nyoo tsihin nyivi, tan jacoondutyá ra tsi ñi. ³⁸ Tsitó ndo nácaa tsañ Nyoo tunyee iñi Tatyí li ra tsi ra Jesús, ra ñuu Nazaret. Tan tsica ra javaha ra tsa vaha, janduvaha ra tsi tandihi nyivi tsa nyehé tundoho jahá nu ña vaha. Tyehen javaha ra Jesús tyin Nyoo nyaá ra tsihin ra. ³⁹ Nyuhu cuví ndi tsandaa tsa cuenda tandihi tsa javaha ra Jesús ñuu Jerusalén tsihin tandihi ca ñuu tsa cayucú Judea. Yaha can tan ticaa ra naha tsi ra nu cruu tan tsañi ra naha tsi ra. ⁴⁰ Maa tyin tsa tsinu uñi quivi janandoto Nyoo tsi ra. Tan quituvi ra nuu ndi. ⁴¹ Ña quituvi ra nuu tandihi nyivi. Maa tyin quituvi ra nuu nyuhu tyin nacatsi ra tsi ndi nda tsanaha tyin cuví ndi tsandaa cuenda ra. Nyuhu tsatsi ndi tan tsihi ndi tsihin ra tsa yaha tsa nandoto ra. ⁴² Tan tava tyiñu ra tsi ndi tyin cahan ndi tuhun ra tsihin nyivi. Tan cuví ndi tsandaa tyin Nyoo tava tyiñu ra tsi ra Jesús tyin cuvi ra juez tsi nyivi

tsa nyito tan nyiví tsa tsihí. ⁴³ Tan tacan tucu nda tsanaha, cahan tandihí ra cuví ndusu yuhu Nyoo tuhun ra Jesús. Tan catyí ra naha tyin tandihí nyiví tsa tsinú ñi tsi ra Jesús, cua jaha Nyoo tucahnu ñi cuatyí ñi tsa cuenda maa ra.

Nu naquihín nyiví Tatyí Ii Nyoo tan ñavin nyiví Israel cuví ñi

⁴⁴ Ndi caahán ca ra Pedro tan nuu Tatyí Ii Nyoo siqui tandihí ñi tsa tyaá soho tsa caahán ra. ⁴⁵ Tan ra Israel tsa yihí cuenda ra Jesús tsa tsaá tsihin ra Pedro iyo xaan cuñí ra naha tyin tsaḥa ndihí tucu Nyoo Tatyí Ii ra tsi nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví. ⁴⁶ Tyin tsiñí ra naha caahán ñi inga yuhu tan jacahnú ñi tsi Nyoo. ⁴⁷ Tacan tan quitsaha caahán ra Pedro tsihin ra tsa tsaá tsihin ra:

—Ña cuvi casi yo nu coondutya nyiví ihya. Tyin tsa naquihín ñi Tatyí Ii Nyoo tumaa tsa naquihín tucu maa yo —catyí ra tsihin ra naha.

⁴⁸ Tacan tan tava tyiñu ra Pedro tsi ñi tsa ndi ñihí Tatyí Ii Nyoo na coondutya ñi tsihin siví ra Jesucristo. Tacan tan caahán ndaahvi ñi tsihin ra Pedro na ndoo ra taahan quiví tsihin ñi.

11

Nu nacatyí tuhun ra Pedro tsihin ra yihí ndaha vehe ñuhu ñuu Jerusalén nácaa nducuahá tuhun ra Jesucristo inga ñuu

¹ Ra tava tyiñu ra Jesús tan inga ra yihí cuenda ra Jesús tsa iyó Judea, ñihí tuhun ra naha tyin nda cuanda nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví tan naquihín ñi tuhun Nyoo. ² Tacan tan tsaá nyico ra Pedro ñuu Jerusalén. Tan ra tsa catyí tyin tsiñí

ñuhu tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi tandihi rayi, xaan xaan cuñi ra naha nyehé ra naha tsi ra Pedro. ³Tan catyí ra naha tsihin ra:

—¿Nacuenda tsahan un yuvehe nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví tan tsatsi un tsihin ñi? —catyí ra naha.

⁴Tacan tan ra Pedro nacatyí tuhun ra nda nu quitsaha tandihi tsa cuví tsi ra, tan catyí ra:

⁵—Yuhu nyii yu ñuu Jope. Tan tsa tsicán tahvi yu tsi Nyoo tan nyehe yu iin tsa janaha Nyoo tsi yu tyin iin jahma cahnu quee ityi andivi. Tan tandihi tsa cumi tutun tsi nuuhñi nuuhñi ñi tan vatsí nuú tsi ityi nu ñuhu nu nyii yu. ⁶Tan nyehe vaha yu tsa yihí tsitsi jahma can. Tan nyehe yu quití tsa cumi tsaha, quití cuuhu, coo, tan saa. ⁷Tan tsiñi yu iin ndusu tsa caahán tsihin yu: “Nduvita Pedro. Cahñi quití ihya tan catsi un” catyi ndusu can tsihin yu. ⁸Tan nacahan yu tan catyi yu tyehen: “Jutu Mañi yu, ña catsi yu, tyin ña tuhvá yu catsi quití tsa catyí ley tyin ña vaha catsi ndi.” ⁹Tacan tan ndusu can nacahan tsi tsihin yu inga tsaha, tan catyí tsi: “Ña vaha tsa cahan un tyin ña catsi un tsa tsa yaha janduvaha yu” catyi ndusu can tsihin yu. ¹⁰Uñi tsaha cuví yacan. Yaha can tan nanda nyico tandihi quití can tsihin jahma can ityi andivi. ¹¹Tan juvin ñi cuhva can tsa uñi taahan ra naha yuvehe nu nyii yu, quee ra naha ñuu Cesarea tan nanducú ra naha tsi yu. ¹²Tan Tatyí Ii Nyoo cahan tsihin yu na cahun yu tsihin ra naha. Tan catyi ra tsihin yu tyin ña caca iñi yu tsa ñavin ra ñuu Israel cuví ra naha. Yacan cuahán yu. Tan cuahán ndihi iñu taahan ra yañi yo ihya naha ra tsihin yu. Tan tsa tsa ndi nda ñuu Cesarea, quihvi ndi tsitsi

vehe iin ra tsa nañí Cornelio. ¹³ Tan nacatyí t_uhun ra can tsihin ndi nácaa nyehe ra tsi iin ángel tsitsi vehe ra. Nyaá nyityi ángel can tan catyí ra tsihin ra tyin na jacuhun ra musu ra ñuu Jope na cucana ra naha tsi yu. ¹⁴ Tyin yuhu cua cuhva cuenda yu tsi ra nácaa cuvi cacu ra tsihin tandihí nyívi ra, catyí ángel can tsihin ra, catyí ra tsihin ndi. ¹⁵ Tan javahá ra can tumaa cuhva catyí ángel can tsihin ra. Tan tsa tsaá yu yuvehe ra quitsahá caahán yu tsihin nyívi tsa ndu iin yuvehe ra. Tan quitsí Tatyí Ii Nyoo síqui ñi tumaa tsa nuu tsi síqui yo tsa jihna ñi. ¹⁶ Tacan tan nducuhun iñi yu tsa catyí Jutu Mañi yo quívi can. Tan catyí ra tyehen: “Nditsa tyin ra Juan jacoondutyá ra tsi nyívi tsihin ndutyá. Maa tyin nyooho cua coondutyá ndo tsihin Tatyí Ii Nyoo”, catyí ra. ¹⁷ Nyoo tsahá ndihí tucu ra Tatyí Ii ra tsi ñi can tumaa tsa tsahá ra Tatyí Ii ra tsi yo quívi tsa natsinu iñi yo tsi Jutu Mañi yo Jesucristo. Tan tsa tacan zyóo ra cuví yuhu tan casi yu tsa javahá Nyoo? —catyí ra Pedro tsihin ra hermano can naha ra.

¹⁸ Tacan tan tsa tsiñi ra ñuu Jerusalén t_uhun can, ña cahán ca ra naha. Tan jacahnú ra naha tsi Nyoo, tan catyí ra naha:

—Tun tacan cuví, cuñí tsi catyí tyin Nyoo tsahá ndihí tucu ra ndatu tsi nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan coo ñi ñayívi nyito tsa ña cua naa maa —catyí ra naha.

Nyívi yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía

¹⁹ Quívi tsa tsahñi ra naha tsi ra Esteban, quitsahá nyaá ndaha ra naha tsi inga ca nyívi yihí cuenda ra Cristo. Tan yihí ñi tsinu ñi tan cuahán

ñi ityi Fenicia. Tan yihí ñi cuahán ñi iin ñuhu tsa nañi Chipre tsa canyí mahñu ndutya ñuhu. Tan yihí ñi tsaá ñi ñuu Antioquía. Tan tandihí ñi caahán ñi tuhun ra Cristo tsihin nyivi, maa tyin iin ñi maa tsihin nyivi Israel. ²⁰ Tan tsihin ñi tsa cuahán can, yihí nyivi ñuhu Chipre, tan yihí tucu juhva nyivi ñuu Cirene. Tan tsa tsaá ñi ñuu Antioquía, tan quitsahā caahán ñi can tuhun ra Cristo tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Tan jacoto ñi tuhun vaha Jutu Mañi yo ra Jesús. ²¹ Tan tunyee iñi Jutu Mañi yo iyó tsihin ñi. Tan yacan cuenda cuaha nyivi nacoó ñi tuhun tsahnu. Tan quitsahā tsinú iñi ñi tsi Jutu Mañi yo. ²² Tacan tan tsaá tuhun can nda ñuu Jerusalén. Tan nyivi yihí cuenda ra Cristo jacuhun ñi tsi ra Bernabé na cahun ra nda ñuu Antioquía. ²³ Tan tsa tsaá ra Bernabé Antioquía can, nyehe ra nácaa nasocó Nyoo tsi ñi. Tan sih xaan cuñí ra. Tan catyí ra tsihin ñi na cunyicun ñi tsi Jutu Mañi yo tsihin tsa niñi ñi. ²⁴ Tacan javahā ra Bernabé tyin cuví ra iin ra vaha. Tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo, tan tsinú xaan iñi ra tsi Nyoo. Yacan cuenda cuaha xaan nyivi quihvi cuenda Jutu Mañi yo. ²⁵ Tsa yahā can tan cuahán ra Bernabé cua nanducu ra tsi ra Saulo nda ñuu Tarso. Tan tsa nañihí ra tsi ra, tsindacā ra tsi ra nda ñuu Antioquía. ²⁶ Tan tsiyucu ra naha tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo ñuu can iin cuiya tan cuaha xaan nyivi jacuahā ra naha tuhun Nyoo. Tan juvin ñi ñuu Antioquía can cuví nu quitsahā catyí nyivi tyin nyivi Cristiano cuví ñi, o ñi yihí cuenda ra Cristo.

²⁷ Tan quivi can tsaá taahan ra cuví ndusu yuhu Nyoo. Quee ra naha ñuu Jerusalén tan tsaá ra

naha ñuu Antioquía. ²⁸ Tan iin ra can nañí ra Agabo tsicunyaá nyityi ra tyañu nyivi yihí cuenda ra Cristo tan cahan ra tsa tsaḥa Tatyí li Nyoo tsi ra. Tan catyí ra tyin cua quitsi iin tama ñi cahnú nu ñuhu ñayivi. Tan tacan cuví quivi tsa cuví ra Claudio rey cahnú. ²⁹ Tacan tan nyivi yihí cuenda ra Cristo nda ñuu Antioquía natuhun tahan ñi tyin cua cuhva ñi nácaa iyó ñi intuhun intuhun ñi, tyin cua jatyinyee ñi tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo tsa iyó ñuu tsa cayucú Judea. ³⁰ Tacan javaha ñi tan jacuhun ñi juhva xuhun tsi ra tsa cuví ityi nuu tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo nda ñuu Jerusalén. Tan ra Bernabé tsihin ra Saulo tsindaca ra naha xuhun can.

12

Nu tsihi ra Jacobo tan nu quihvi ra Pedro vehe caa

¹ Tan quivi can quitsaha nyaá ndaha ra cuví rey Herodes tsi juhva nyivi yihí cuenda ra Cristo. ² Tan tava tyiñu ra tyin na cahñi ra naha tsi ra Jacobo, yañi ra Juan, tsihin mityi. ³ Tan nyehe ra Herodes tyin tahan xaan ñi nyivi Israel tsa javaha ra tacan, tan tava tyiñu ra tyin tiin ndihi ra naha tsi ra Pedro. Tan cuví tsi quivi vico pascua nu tuhvá nyivi tsatsí paan tsa nduve yutsan iya yihí. ⁴ Tsa yaha tsa tiin ra naha tsi ra Pedro, tyihí ra naha tsi ra vehe caa. Tan cumi taahan andaru jahá cuenda tsi ra tsa iin cuhva. Tan tahan iñu hora tan nasamá ra naha, quihví tucu inga cumi taahan andaru. Tan tyaa ra Herodes cuhva tyin cua cuhva cuenda ra tsi ra Pedro tsi nyivi tsa yaha vico Pascua. ⁵ Tan

tacan nyíí ra Pedro vehe caa. Tan andaru can jahá cuenda vaha xaan ra naha tsi ra. Maa tyin tsitsi tsa nyíí ra ican, nyívi yihí cuenda ra Cristo iyó nyitya ñi tan tsicán tahvi xaan ñi tsi Nyoo tsa cuenda ra tsihin tsa ñi iñi ñi.

Nu jacacu Nyoo tsi ra Pedro vehe caa

⁶ Tan tyaá ra Herodes cuhva tyin inga quívi can cua tava ra tsi ra Pedro nuu nyívi. Tan juven ñi tsacuaa can, tan ra Pedro quixí xaan ra tyañu uvi andaru can. Nuuhñi ra tsihin uvi cadena. Tan yucú uvi taahan ca andaru jahá cuenda nda yuvehe. ⁷ Tan sana iñi ra tan quituví iin ángel tsa jacuhun Jutu Mañi yo. Tan ndunditsin tsitsi vehe caa can. Tan ángel can tñin ra xiin ra Pedro, jandoto ra tsi ra. Tan catyí ra tsihin ra:

—Janumi. Nduvita —catyí ángel can tsihin ra.

Tacan tan ndatsi cadena tsa nuuhñi ndaha ra.

⁸ Tan ángel can catyí ra tsihin ra:

—Nacuhñi vaha tsitsi un tan tyihi nditsan un tsaha un —catyí ángel can tsihin ra.

Tacan javaha ra Pedro. Tan catyí ángel tsihin ra:

—Quihin jahma un cunditsi un tan quitsi nyicun un tsi yu —catyí ángel can tsihin ra.

⁹ Tan ra Pedro cuahán ra cuanyicún ra tsi ángel can. Maa tyin ña tsitó ra tatun tsa nditsa o tsa ña nditsa cuví can, tan cuñi maa ra tyin iyó iin tsa janaha Nyoo tsi ra. ¹⁰ Maa tyin cuahán ra tsata ángel can tan yaha ra naha iin nu jahá cuenda ra andaru. Tacan tan yaha tucu ra naha inga nu jahá cuenda ra naha. Yaha can tacan tan tsaá ra naha yuvehe caa cahnu nu quitá nyívi. Tan yuvehe can nuña maa tsi. Tan quitá ra naha. Tan tsa

yaha yaha ra naha iin ityi, tan nacoꝝ ángel can tsi ra. ¹¹ Tacan tan nacotoꝝ ra Pedro tyin nditsa, tan quitsaha tsicá iñi ra:

—Vityin tsitó yu tyin tsa nditsa cuví tsi. Maa Jutu Mañi yu jaquitsi iin ángel tyin jacacu ra tsi yu ndaha ra Herodes tan ndaha ra ñuu Israel naha ra —cuñí ra Pedro.

¹² Tsicá iñi ra yacan ityi cuahán ra, tan tsaꝝ ra yuvehe ña María sihi ra Juan Marcos. Tan cuaha xaan nyivi yucú ican tsicán tahvi ñi tsi Nyoo. ¹³ Tan tsa cañi ndaha ra Pedro yuvehe nuquehe, tan quitá iin ñaha tyuvaa tsa nañí Rode, tsinyehe ña yóo cañi ndaha yuvehe can. ¹⁴ Maa tyin cuhva tsa tsiñi ña ndusu ra Pedro, sii xaan cuñí ña, tan naa iñi ña nuña ña yuvehe can, tyin tsinú ña cuahán ña cua cahan ña tsihin nyivi tsa yucú tsitsi vehe can. Tan catyí ña tyin ra Pedro nyaá ra yuvehe. ¹⁵ Tacan tan quitsaha catyí ñi tsihin ña:

—Iñi yooho ña vaha cuñí —catyí ñi tsihin ña.

Tan catyí ña tyin nditsa tsa caahán ña. Maa tyin ñi can catyí ñi tyin ñavin ra Pedro cuví ra, iin ángel cuenda ra cuví, catyí ñi tsihin ña.

¹⁶ Tan ra Pedro jañihí ca ra cañi ndaha ra yuvehe. Tan cuhva tsa nuña ñi yuvehe tan nyehe ñi tsi ra, iyo xaan cuñi ñi tan nayuhvi ñi. ¹⁷ Maa tyin javaha ra seña tsihin ndaha ra na cutaxin ñi. Tan nacatyí tuhun ra tsihin ñi nácaa tava Jutu Mañi yo tsi ra vehe caa. Tan catyí ra tsihin ñi:

—Cahan ndo tuhun ihya tsihin ra Jacobo tan tsihin inga ra yañi yo naha ra —catyí ra Pedro.

Tan quitá ra tan cuahán ra.

¹⁸ Cuhva tsa cunditsin, iyo xaan cuñi ra andaru tsa jahá cuenda tsitsi vehe caa can naha ra, tyin

ña tsitó ra naha nácaa quita ra Pedro. ¹⁹ Tacan tan tava tyiñu ra Herodes na cunanducu ra naha tsi ra, tan ña nañihí ra naha tsi ra. Tacan tan tava tyiñu ra tsi ra naha na cahñi ra naha tsi ra jahá cuenda vehe caa can naha ra. Yahá can tan quita ra Herodes Judea can tan cuahán ra cua coo ra ñuu Cesarea.

Nu tsihi ra Herodes

²⁰ Tan ra Herodes cuxaán xaan ra tsihin nyivi ñuu Tiro tan nyivi ñuu Sidón. Maa tyin cuñi ñi tsa coo vaha ñi tsihin ra tyin ñuu tsa ndacá ñaha ra, ican queé tsa tsatsí ñi. Tacan tan ndu iin ñi tan cuahán ñi cua cutahan ñi tsihin iin ra tsa nañi Blasto. Ra ican cahnu tyiñu jahá ra, tyin jahá cuenda ra tsi ra Herodes. Tan tsicán ñi tsa na coo vaha ñi tsihin ra Herodes. ²¹ Tacan tan catyí ra Herodes tyin cuhun ñi nu nyaá ra iin quivi. Tan tsaá quivi can tan tsicunditsi ra jahma sñ caá ra tsa jahá tyiñu ra. Tan tsicunyaá ra nu tyayu ra. Tan cahan ra tsihin ñi. ²² Tacan tan quitsahá caná tsaá ñi, tan catyí ñi:

—Ra tsa caahán ihya ñavin rayñi cuví ra, tyin Nyoo cuví ra —catyí ñi.

²³ Tan juven ñi cuhva can tan tiin cuehe tsi ra Herodes jahá ángel Jutu Mañi yo tyin tsahá ra tsa catyí nyivi tyin Nyoo cuví ra. Tan quihvi tindacu tsi ra, tan tsihi ra.

²⁴ Maa tyin tuhun Nyoo nducuahá ca tsi. Tan jañihí ca nyivi caahán ñi tuhun Nyoo tandihí ñi ityi. ²⁵ Quivi tsa ndihí tyiñu jahá ra Bernabé tsihin ra Saulo nda ñuu Jerusalén, cuanuhü ra naha ñuu Antioquía. Tan cuahán ndihí tucu ra Juan Marcos tsihin ra naha.

13

Nu quitsahá tsicá ra Saulo tan ra Bernabé tyiñu Nyoo

¹ Tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía yihí ra tsa cuví ndusu yuhu Nyoo. Tan yucú tucu ra tsa jacuahá tuhun Nyoo tsi nyivi. Tan ra ican naha ra cuví ra ihya naha ra: Ra Bernabé, ra Simón Tuun, ra Lucio ra ñuu Cirene, ra Manaén tsa tsahnü iin nducu ñi tsihin ra Herodes tsa cuví rey ityi Galilea, tan ra Saulo. ² Tan iin quivi yucú tandihí ra naha tan jacahnú ra naha tsi Jutu Mañiyo. Tan iyó nyitya ra naha. Tacan tan cahān Tatyí Ii Nyoo tsihin ra naha:

—Tava sīn ndo tsi ra Bernabé tsihin ra Saulo tsa cuenda tyiñu tsa caná yu tsi ra naha —catyí Tatyí Ii Nyoo can tsihin ra naha.

³ Tacan tan tsa ndihí tsicoo nyitya ra naha, tan tyiso ndaha ra naha jiñi ra Bernabé tsihin ra Saulo, tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda ra naha. Tan cahān tsihin tahan ra naha, tsahan cuahán ra naha.

Nu caahán ra tavā tyiñu ra Jesús tuhun Nyoo ñuhu Chipre

⁴ Yahā can tan jacuhun Tatyí Ii Nyoo tsi ra Bernabé tan tsihin ra Saulo ñuu Seleucia. Tacan tan cuahán ra naha. Tan ican quihvi ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuahán ra naha nda ñuhu Chipre tsa canyií mahñu ndutya ñuhu. ⁵ Tacan tan tsaā ra naha ñuu Salamina tsa canyií yuhu ndutya ñuhu. Tan quitsahā caahán ra naha tuhun Nyoo vehe ñuhu ra Israel. Cuahán tucu ra Juan tsihin ra naha tyin cua jatyinyee ra tsi ra naha. ⁶ Tacan tan

cuahán ra naha caahán ra naha tuhun Nyoo tan iin tan iin ñuu tsa cayucú Chipre can nda cuanda tsa tsaá ra naha ñuu tsa nañi Pafos. Tan ican nañihí ra naha tsi iin ra ñuu Israel tsa nañi Barjesús. Tan tsitó ra tuhun tasi. Cuví ra iin ra jandaví ñaha tyin catyí ra tyin cuenda Nyoo caahán ra. ⁷ Tan ra tasi can nyaá ra tsihin ra cumí tyiñu Sergio Paulo. Tan ra Sergio cuví ra iin ra catsi iñi. Tan cana ra tsi ra Bernabé tsihin ra Saulo, tyin cuñi ra tyaa soho ra tuhun Nyoo tsa caahán ra can naha ra. ⁸ Tan ra tasi can nañi tucu ra Elimas, tan tyasí xaan ra nu tsinu iñi ra cumí tyiñu can tsi ra Cristo. ⁹ Tacan tan ra Saulo tsa nañi tucu Pablo, tsitú ra tsihin Tatyí Ii Nyoo. Tan ñihi xaan nanyehe ra tsi ra Elimas can. ¹⁰ Tan catyí ra tsihin ra:

—Yooho ra jandaví ñaha, ra vatya. Sehe cuihna cuví tsi un. Tan cuñi un jativí un tandihí tsa vaha. Tan tacan ñi tyasí un ityi vaha Jutu Mañi yo. ¹¹ Tan vityin Jutu Mañi yo cua tatsi tuñi ra tsi un, tyin cua cuaa un. Tan ña cua cuví nyehe un ñuhu ñicanyii juhva quivi —catyí ra Pablo tsihin ra Elimas.

Tacan tan juvin ñi cuhva can cuaa ra. Tan ndoo ra nu naa. Tan nducu ra iin ra tñn ndaha ra tyin ña nditsin nyehé ra. ¹² Tsa nyehe ra cumí tyiñu can tsa cuví tsi ra Elimas, tan natsinu iñi ra tsi ra Jesucristo. Tyin iyo cuñi ra nyehé ra tsa javahá Jutu Mañi yo.

Nu cuahán ra Pablo tan ra Bernabé nda ñuu Antioquia tsa canyí Pisidia

¹³ Ra Pablo tan ra vaha iñi tsi ra quihví ra naha tsitsi iin yutun ndoo ñuu Pafos. Tan cuahán ra naha nda ñuu Perge tsa canyí Panfilia. Maa tyin ra

Juan Marcos nacoꝝ ihñi ra tsi ra naha tan cuanuhu ra nda ñuu Jerusalén. ¹⁴ Yahā can tan quee ra naha Perge can, tan cuahán ra naha ñuu Antioquía tsa canyíi Pisidia. Ican quihvī ra naha tsitsi vehe ñuhu nyivi Israel tan cuví tsi iin quivi quitatú ñi. Tan tsinyecu ra naha. ¹⁵ Tacan tan quitsahā cahví nyivi nu libru ley Nyoo tsa tyaā ra Moisés. Tan cahví tucu ñi libru tsa tyaā ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha. Yahā can tan ra cuví ityi nu vehe ñuhu naha ra catyí ra naha tsihin ra hermano tsa nyecú ican, tyin tatun cuñí ra naha cahan ra naha tsihin nyivi, cuví cahan ra naha. ¹⁶ Tacan tan nduvitā ra Pablo tan javahā ra iin seña tsihin ndaha ra tyin na cutaxin ñi. Tan catyí ra:

—Tyaā soho nyooho, ra ñuu Israel, tan nyooho nyivi tsa tyaá yahvi tsi Nyoo. ¹⁷ Nyoo cuenda yo, tsa cuví yo nyivi Israel, nacatsi vaha ra tsi tsii tsaahnu yo. Tan quivi tsa iyó ca ra naha Egipto, javahā ra iin ñuu cahnu tsi ra naha. Vasu ñavin nyivi ñuu can cuví ra naha, maa tyin janducuahā ra tsi ra naha. Yahā can tan tava ra tsi ra naha ityi can tsihin tunyee iñi tsa iyó tsi ra. ¹⁸ Tan cunyeē iñi Nyoo tandihi cuhva tsicoꝝ ra naha nu tsicā nuu ra naha nu tsiqui tsitsi tsa uvi xico cuiya. ¹⁹ Tan janaā ra utsa taahan ñuu nahnu tsa cayucú ñi cahnu Canaán, tyin tsahā ra ñuhu can tsi tsii tsaahnu yo. ²⁰ Yahā can tan quitsahā ndacá ñaha juez tsi nyivi can jahā Nyoo. Tumaa cumi cientu sasava cuiya tsindacā ñaha juez tsi ñi, nda cuando quivi tsindacā ñaha ra Samuel ra cuví ndusu yuhu Nyoo tsi ñi. ²¹ Tacan tan maa ñi tsican ñi iin rey tsa cundaca ñaha tsi ñi. Tan Nyoo tsahā ra tsi ra Saúl, sehe ra Cis tsi ñi, tyin cundaca ñaha ra tsi ñi.

Tan ra Saúl cuví ra tata ra Benjamín. Tan uvi xico cuiya tsindaca ñaha ra tsi ñi. ²² Yahá can tan Nyoo tava ra tsi ra Saúl tsa cuví ra rey. Tan tsaḥa ra tyiñu can tsi ra David. Tan catyí ra: “Nyehé yu tyin ra David, sehe ra Isaí, cuví ra iin rayi tsa taahán iñi yu cuhva iyó. Tan cua javaha ra tandihí tsa cuñí yu” catyí Nyoo tuhun ra David. ²³ Tan iin ra tsa cuví tata ra David can, juvin ra cuví ra Jesús. Tan maa Nyoo jaquitsi tsi ra tyin jacacu ra tsi yo tsa cuví yo nyivi Israel, tumaa catyí ra tsihin tsii tsaahnu yo taḥan tsanaha. ²⁴ Tan ndi cumañi ca quitsi ra Jesús, ra Juan, ra jacoondutya tsi nyivi, caḥan ra tsihin tandihí nyivi Israel. Tan catyí ra tsihin ñi tyin cuñí tsi tsa ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan coondutya ñi. ²⁵ Tan tsa cua ndihí tyiñu jahá ra Juan tan catyí ra: “¿A cuñí maa ndo tyin yuhu cuví ra cahnu xaan tsa ndatú ndo? Ñavin yuhu cuví ra cahnu can. Tyin tsata tsa yaha yuhu tan vatsí inga ra. Tan ndi nditsan tsa nyaá tsaha ra, nduve yahvi nyaá yu tan tava yu itsi. Tyin cahnu xaan ra cuví ra”, catyí ra Juan.

²⁶ Tan caahán ca ra Pablo tan catyí ra:

—Yañi, nyooḥo nyivi tata ra Abraham tan tandihí inga ndo tsa tyaá yahvi tsi Nyoo. Tsa cuenda nyooḥo cuví tuhun ihya tyin jacuahá Nyoo tsi yo nácaa cacu yo. ²⁷ Nyivi ñuu Jerusalén tan ra cuví ityi nuu tsihin ñi ña tsitó ñi tyin ra Jesús jacacú ra tsi yo. Tan ndi ña cutuñí iñi ñi tuhun tsa tyaa ra cuví ndusu yuhu Nyoo taḥan tsanaha, vasu jacuahá xaan ñi tuhun can tandihí quivi tsa quitatu ñi, maa tyin ña cutuñí iñi ñi. Tan quivi tsahñi ñi tsi ra Jesús cuví tsi tumaa cuhva catyí ra

cuví ndusu yuhu Nyoo. ²⁸ Tyin vasu nduve cuatyí ra Jesús nañihí ñi, maa tyin tsican ñi tsi ra Pilato na tyihi ra tyiñu tyin cahñi ra naha tsi ra Jesús. ²⁹ Tan tsa yahā janyehē ñi tundo ho tsi ra tumaa catyí maa tuhun ra nu libru, tan tsihi ra. Tacan tan januu ñi tsi ra nu cruu. Tan tsicutsi ñi tsi ra. ³⁰ Maa tyin Nyoo janandoto ra tsi ra inga tsaha. ³¹ Tan tsitsi tsa cuaha quivi tan quituvi ra nuu ra tsa cuahán tsihin ra quivi quita ra ityi Galilea, tan tsaā ra Jerusalén. Tan ra ican naha ra cuví ra tsa caahán tuhun ra tsihin nyivi vityin. ³² Tan yacan cuenda nyuhu caahán ndi tuhun vaha tsa catyi Nyoo tsihin tsii tsaahnu yo tyin cuhva ra tsi yo. ³³ Tyin tsa cuenda tsa vaha tsi maa yo tsa cuví yo nyivi tata ñi, javahā maa Nyoo tsa catyi ra. Tyin janandoto ra tsi ra Jesús tumaa cuhva nyaá nu tsinu uvi salmo nu catyi ra tyehen: “Sehe yu cuví tsi un, tan yuhu tsahá yu ñayivi coo un vityin” catyi Nyoo tsihin ra. ³⁴ Nyoo tyaā ra cuhva tyin janandoto ra tsi ra, tyin tacan tan ña cua tyahyu cuñu ñuhu ra. Tyin catyí nu tutu Nyoo: “Tsi nyoo ho cua cuhva yu tsa vaha tsa cahan yu tsihin ra David tyin cua cuhva yu tsi ndo.” ³⁵ Yacan cuenda catyí tucu nu inga salmo tyehen. “Ña cua cuhva un tsa tyahyu cuñu ñuhu Sehe ii un” catyí tsi. ³⁶ Ra David jahā tyiñu ra tsa cuenda nyivi tsa tsicoo quivi tsicoo ra, tandihi tsa catyi Nyoo tsihin ra tyin javaha ra, javahā ra. Yahā can tan tsihi ra tan tsicutsi ñi tsi ra tumaa tsicutsi ñi tsi jutu ra. Tan tyahyu cuñu ñuhu ra. ³⁷ Maa tyin ra tsa janandoto Nyoo, ña tyahyu cuñu ñuhu ra. ³⁸ Yañi, cuñi tsi tsa coto ndo tyin tsa cuenda cuatyí yo tan quitsi ra

Jesús tan tsihi ra tyin jahá ra tucahnu iñi cuatyí yo. ³⁹ Tan tsa cuenda ra Jesús jahá Nyoo tucahnu iñi tsi tandihi ñi tsa tsinú iñi tsi ra, tyin ley Nyoo tsa tyaá ra Moisés ña cuví janduvaha tsi tsi yo nuu Nyoo. ⁴⁰ Jaha ndo cuenda coto ndoo tsa tyaá ra cuví ndusu yuhu Nyoo siqui ndo. Tyin catyí ra naha tyehen:

⁴¹ Nyehē nyooho, ra tsa tsacú nducu, taahán tsi tsa nayuhvi ndo tan taahán tsi cunaa ndo.

Tyin yuhu cuví Nyoo, tan javahá yu iin tsa cahnu quivi tsa iyó ndo vityin.

Maa tyin ña cua tsinu iñi ndo tandihi tsa javahá yuhu vasu nacatyí tuhun nyivi tsihin ndo, catyí Nyoo.

⁴² Ndihi cahan ra Pablo tan quitá ra tsata vehe ñuhu can tsihin ra vaha iñi tsi ra. Tacan tan nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví quitsahá catyí ñi tsihin ra, tyin na cahan nyico ra tuhun can tsihin ñi inga vitya quivi tsa quitatú ñi. ⁴³ Cuhva tsa ndihi ndu iin ñi, cuaha xaan nyivi Israel tan nyivi tsa yihí cuenda ñi Israel, tsinyicun ñi tsi ra Pablo tan tsi ra Bernabé. Tan catyí ra naha tsihin ñi tyin na cuhun ca ñi ityi nuu tsihin Nyoo. Tan na naquihin vaha ñi tumañi iñi tsa tsahá Nyoo tsi ñi.

⁴⁴ Tsa inga vitya quivi quitatú ñi, ndu iin nyico ñi. Tan tsa yatyin tandihi ña maa nyivi ñuu can ndu iin tsihin ñi tan tyaá soho ñi tuhun Nyoo. ⁴⁵ Maa tyin cuhva tsa nyehē ra Israel naha ra, cuxaán ra naha tyin nyehé ra naha tyin cuaha nyivi nyicún tsi ra hermano can naha ra. Tan quitsahá caahán ra naha tsi ra Pablo, tan cahan ra naha ndavaha ñi siqui ra. ⁴⁶ Maa tyin ra Pablo tan tsihin ra Bernabé

ña yuuhví maa ra naha tan quitsahā caahán ñihi ra naha tsihin ra Israel can naha ra. Tan catyí ra naha:

—Cuñí tsi tsa cahan jihna ndi tuhun Nyoo tsihin nyooho tsa cuví ndo nyívi Israel. Maa tyin ña cuñí ndo naquihin ndo tsa caahán ndi. Tan nyooho ña cuñí ndo tsa coo ñayívi nyito tsa ña cua naa maa tsi ndo. Yacan cuenda cua cahun ndi cucahan ndi tsihin nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví. ⁴⁷ Tyin tacan catyí Jutu Mañi yo tsihin ndi tan catyí ra tyehen:

Tyaā yu tsi un tumaa iin ñuhu tsa jandunditsín nu iyó nyívi nani cahnú nu ñuhu ñayívi.

Tyin tacan tan cua jacuaha un tsi ñi nácaa jacacu yu tsi ñi, catyí Nyoo.

⁴⁸ Tsa tsiñi ra tsa ñavin ra Israel cuví naha ra, si xaan cuñí ra naha. Tan quitsahā catyí ra naha tyin tuhun Nyoo vaha xaan tsi. Tan natsinu iñi tandihi nyívi tsa nacatsi maa Nyoo, tyin coo ñi ñayívi nyito tsa ña cua naa maa. ⁴⁹ Tacan tan nducuahā ca tuhun Nyoo tandihi ityi ñuu can. ⁵⁰ Maa tyin ra Israel cahan ra naha tsihin juhva ñaha cuca tsa nyicún ley Nyoo tsa tyaā ra Moisés. Catyí ra naha tsihin ñi tyin ña vaha tuhun caahán ra Pablo. Tan caahán tucu ra naha tsihin ra cumí tyiñu ñuu can. Tan ican cuví nu quitsahā nyaá ndaha nyívi tsi ra Pablo tan ra Bernabé, nda cuenda tsa tava ñi tsi ra naha ñuu can. ⁵¹ Tacan tan naquisi ra naha nyaca tsaha ra naha tumaa iin seña tyin ndoo cuatyí nyívi can siqui maa ñi. Tan cuahán ra naha ñuu Iconio. ⁵² Maa tyin ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía can si xaan cuñí ñi. Tan tsitú ñi tsihin Tatyí Íi Nyoo.

14

Nu nyíi ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Iconio

¹ Ra Pablo tan ra Bernabé yucú ra naha ñuu Iconio. Tan quihv̄i ra naha tsitsi vehe ñuhu nyiv̄i Israel. Tan vaha xaan caḥan ra naha tuhun Nyoo tsihin nyiv̄i can. Tan cuaha xaan ñi natsinū iñi ñi tsi ra Cristo, nyiv̄i Israel tan nyiv̄i tsa ñavin nyiv̄i Israel cuví. ² Maa tyin ra Israel tsa ña tsinú iñi tsi ra Cristo natyuhū ra naha tsi nyiv̄i tsa ñavin nyiv̄i Israel cuví tyin na caca ña vaha iñi ñi nyehe ñi tsi ra yihí cuenda ra Cristo. ³ Yacan cuenda ra Pablo tan ra Bernabé ndoo ra naha ican cuaha quiv̄i. Tan tsihin tsa n̄i iñi ra naha caahán ra naha tuhun ra Cristo, tyin tsinú xaan iñi ra naha tsi Jutu Mañi yo. Tan Jutu Mañi yo jatyinyee ra tsi ra naha tsa caahán ra naha tuhun ra, nácaa tsa cuñí ra tsi yo. Tan tsaḥa Jutu Mañi yo tunyee iñi tsi ra naha tyin javaha ra naha seña tan tsa iyo na coto nyiv̄i tyin nditsa tsa caahán ra naha. ⁴ Maa tyin nyiv̄i ñuu ña iin tsicá iñi ñi, tyin juhva ñi yihí cuenda ra Israel naha ra, tan juhva ñi nyicún tsi ra tava tyiñu ra Jesús. ⁵ Tacan tan ra Israel tan ra tsa ñavin ra Israel cuví, natuhun tahan ra naha tsihin ra cumí tyiñu, tyin cua caḥan ra naha ndavaha ñi siqui ra tava tyiñu ra Jesús, tan cua cañi ra naha yuu tsi ra naha. ⁶ Maa tyin ra Pablo tan ra Bernabé ñih̄i tuhun ra naha tyin tacan cua javaha ra can naha ra tsi ra naha, tan cuahán ra naha nda ñuu Listra, tan nda ñuu Derbe ityi Licaonia. Tan tsicā nuu ra naha ityi ñuu can. ⁷ Tan caḥan nyico tucu ra naha tuhun Nyoo nácaa jacacú ra tsi yo.

Nu cañi nyiv̄i yuu tsi ra Pablo nda ñuu Listra

⁸ Nda Listra iyó iin rayii tsa coxo tyin nda quivi cacu ra tan ña cuví caca ra, tyin pehe nduvi taahan tsaha ra. ⁹ Tan ra pehe tsaha can tyaá soho ra tsa caahán ra Pablo. Tan ra Pablo, tuvı̄ iñi ra tyin tsinú iñi ra can tyin cuví nduvaha ra. ¹⁰ Tacan tan ra Pablo caahán ra tsihin tsa ñihi ndusu ra, tan catyí ra:

—Nduvita tan cunya nyityi un —catyí ra Pablo tsihin ra.

Tan ra ican, intuhun ñi ndava ra, tan tsinyaa nyityi ra. Tan quitsaha tsicá ra. ¹¹ Tsa nyehé nyivi tyin javaha ra Pablo tacan, quitsaha caná tsa ñi tsihin yuhu Licaonia, tan catyí ñi:

—Ra tsa tsa nu yucú yo ihya, nyoo cuví ra naha, maa tyin tumaa caá rayii, caá ra naha —catyí ñi.

¹² Tan catyí ñi tyin ra Bernabé cuví ra nyoo tsa nañi Júpiter, tan ra Pablo cuví nyoo tsa nañi Mercurio, tyin ra ican cuví ra tsa caahán. ¹³ Tan iyó iin ra cuví jutu tsa jahá cuenda vehe ñuhu tsa nyaá yuhu ñuu ñi can nu jacahnú nyivi tsitoho Júpiter. Tan quitsi ndaca ra indiqui tan ita tyin maa ra tan nyivi cuñi ñi jacahnu ñi tsi ra Pablo tsihin ra Bernabé. Tan cua cahñi ñi indiqui can tyin cua cuhva cuenda ñi tsi ra naha, tyin cuñi ñi tyin nyoo cuví ra naha. ¹⁴ Maa tyin cuhva tsa tuvı̄ iñi ra naha tsa tsicá iñi ñi, quitsaha tsaahnyá ra naha jahma ra naha. Tan javaha ra naha tacan tumaa iin seña tyin ña ndoó ra naha vaha. Tan quihvi ra naha tyañu nu tui nyivi, tan cana tsa ra naha, ¹⁵ Tan catyí ra naha:

—Nyooho tata, ¿nácaa tsa javahá ndo tyehen? Nyuhu juvin ñi rayii ñuu ñayivi ihya cuví ndi. Tumaa cuví nyooho cuví tucu nyuhu. Tan vatsí

cahan ndi tsihin ndo tyin na jaña ndo tsa javahá ndo tyehen tyin ña tsiñí ñuhu yacan tsi ndo, tan na cunyicun ndo tsi Nyoo nyito. Juvín ra tsa javahá andiví tan ñuhu ñayiví. Tan javahá ra ndutya ñuhu tan tandihí maa tsa iyó tsitsi ndutya ñuhu can. ¹⁶ Tan tahañ tsanaha nda cuanda vityin, Nyoo jaña ndaha ra tsi nyiví na javaha maa ñi cuhva cuñí ñi, ¹⁷ vasu tandihí quiví jacuahá ra tsi ñi tyin ra vaha cuví ra tan javahá ra tsa vaha. Maa ra jacuún ra savi nu yucú yo. Tsahá ra tsa coo vaha tsa tatsí yo quiví taahán tsi. Tan tsahá ra tsa catsi yo. Tan tsahá ra tsa cusí cuñí yo —catyí ra naha tsihin nyiví can.

¹⁸ Maa tyin vasu catyí ra naha tacan, yíi xaan tan tyasí ra naha tsa cahñi ñi indiquí can, tyin cuñí ñi jacahnu ñi tsi ra naha tsihin can.

¹⁹ Tacan tan tsaá juhva ra Israel, ra tsa ña tsinú iñi tsi ra Cristo, ra ñuu Antioquía, tan ra ñuu Iconio. Tan natyuhú ra naha tsi nyiví, na cañi ñi yuu tsi ra Pablo. Tan tacan javahá ñi, tan cuñí maa ñi tyin tsa tsihí ra. Tacan tan ixtá caa ñi tsi ra tan tsindaca ñi tsi ra nda yuhu ñuu. ²⁰ Maa tyin ndu iin ra yihí cuenda ra Cristo nu canyí ra Pablo. Tan nduvita nyico ra. Tan quihví nyico ra inga tsaha tsitsi ñuu can. Tan tsa inga quiví can cuahán ra ñuu tsa nañí Derbe tan cuahán ra Bernabé tsihin ra.

²¹ Tan cahañ tucu ra naha tuhun Nyoo nda ñuu Derbe nácaa jacacú Nyoo tsi yo. Tan cuaha nyiví nacuhva ñi tsi ñi tsi Nyoo. Yahá can tan cuanuhú ra naha ityi quítsi ra naha. Tan yahá nyico ra naha ñuu Listra tan ñuu Iconio inga tsaha, tan tsaá nyico ra naha nda ñuu Antioquía. ²² Tan tandihí ñuu can jandu iin ra naha iñi nyiví tsa yihí cuenda ra Cristo.

Tan catyí ra naha tsihin ñi na cuhun ñi ityi nuu ca tsihin tsa tsinú iñi ñi tsi Nyoo. Tan catyí tucu ra naha tsihin ñi tyin tatun cuñi yo tsa cundaca ñaha Nyoo tsi yo, cuñi tsi tsa nyehe yo tundoho. ²³ Tan natyiso ra naha tsi ra cua cuvi ityi nuu tsihin nyivi tsa yihí cuenda ra Cristo tan iin tan iin vehe ñuhu. Tan tsicoo nyitya ra naha tan tsican tahvi ra naha tsi Nyoo tsa cuenda ra tsa cua cuvi ityi nuu tsihin nyivi vehe ñuhu can naha ra. Yahā can tan catyí ra Pablo naha ra tsihin ra cuvi ityi nuu vehe ñuhu can naha ra:

—Tsīnu iñi ndo tsi Jutu Mañi yo. Tyin maa ra cua jaha cuenda tsi ndo —catyí ra Pablo naha ra tsihin ra naha.

Nu cuanuhu nyico ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Antioquía ityi Siria

²⁴ Yahā can tan yahā ra Pablo tsihin ra Bernabé ñuu tsa cayucú Pisidia, tan tsaā ra naha nda cuanda Panfilia. ²⁵ Cahān ra naha tuhun Nyoo ñuu Perge. Yahā can tan tsahān ra naha ñuu Atalia. ²⁶ Ican quihvi ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuanuhu ra naha nda ñuu Antioquía. Ican cuvi ñuu nu natyiso ñi tsi ra naha tyin cua javaha ra naha tyiñu Nyoo, tan vityin tsa tsaā nuhu ra naha. ²⁷ Tsa tsaā nyico ra naha ñuu Antioquía jandu iin ra naha tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan nacatyí tuhun ra naha tsihin ñi tandihí tsa javahā Nyoo tsihin ra naha, tan nácaa nuñā Jutu Mañi yo ityi tyin tsinú tucu iñi ñi tsa ñavin nyivi Israel cuvi. ²⁸ Tan naha xaan ndoo ra Pablo tan ra Bernabé tsihin ñi yihí cuenda ra Cristo ñuu can.

15

Nu jandaq ra tava tyiñu ra Jesús tyiñu nda ñuu Jerusalén

¹ Ndi nyií ca ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Antioquía, tan tsaq taahan ra naha quee ra naha nda Judea. Tan quitsahā jacuahá ra naha tsi ra yihí cuenda ra Cristo. Tan catyí ra naha tyin cuñí tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi ra naha, tumaa cuhva catyí ra Moisés, tyin tacan tan cua cacu ra naha. ²⁻³ Tan ñihi xaan cahān yuhu tahan ra Pablo tan ra Bernabé tsihin ra can naha ra tsa cuenda yacan. Tacan tan natyiso ra hermano Antioquía can naha ra tsi ra Pablo tan ra Bernabé tsihin taahan ca ra naha tyin cuhun ra naha ñuu Jerusalén, cujan-
daa ra tyiñu can tsihin ra tava tyiñu ra Jesús tan tsihin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi vehe ñuhu ñuu Jerusalén can naha ra. Tacan tan cuahán ra naha. Tan ityi cuahán ra naha, yaha ra naha ityi Fenicia tan Samaria. Tan nacatyí tuhun ra naha tsihin nyivi yihí cuenda ra Cristo nácaa jañá nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví tuhun tsahnu tsa tsinū iñi ñi, tyin nacuhvá cuenda ñi tsi ñi tsi Nyoo. Tan tandihí ra hermano siñ xaan cuñí ra naha tsa tsito ra naha yacan.

⁴ Quivi tsaq ra Pablo tan ra Bernabé ñuu Jerusalén, cuahán ra naha nu ndu iín nyivi yihí cuenda ra Cristo. Tan tandihí ñi tan ra cuví ityi nuu tsihin ñi, tan tsihin ra tava tyiñu ra Jesús, tsaha ñi yaha ra naha tyin nacatyí tuhun ra naha tsa javaha Nyoo tsihin ra naha. ⁵ Maa tyin juhva ra fariseo tsa tsinú iñi tsi ra Cristo, nduvitā ra naha tan catyí ra naha:

—Tandihí ra tsa ñavin ra Israel cuví tan tsinú iñi ra naha tsi ra Jesús, cuñí tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi ra naha. Tan cuñí tucu tsi tsa javaha ra naha cuhva catyí ley Nyoo tsa tyaá ra Moisés —catyí ra naha.

⁶ Tacan tan ndu iin ra cuví ityi nuu tsihin ñi yihí cuenda ra Cristo tan ra tava tyiñu ra Jesús tyin natuhun tahan ra naha tuhun can. ⁷ Tsa yaha tsa cahān yuhu xaan ra naha, tan nduvitā ra Pedro, tan catyí ra:

—Yañi, tsitó ndo tyin tsitsi tsa tandihí yo, nacatsi Nyoo tsi yuhu ra ndaahvi quivi can, tyin cahan yu tuhun ra tsa jacacú tsi yo tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví, tan na tsinu iñi ñi tsi Jutu Mañi yo. ⁸ Tan Nyoo, ra tsitó añima tandihí nyivi, janaha ra tsi yo tyin cuñí ra tsi ñi ican. Yacan cuenda tsaḥa ra Tatyí li ra tsi ñi, tumaa tsa naquihin tucu maa yo Tatyí li ra taḥan tsanaha. ⁹ Nyoo inducu ñi cuñí ra tsi nyivi. Yacan cuenda ña tyaá tsiyo ra tsi ñi ican tan ndi tsi yoo. Janduvahá ra tsi ñi tsa cuenda tsa tsinú iñi ñi tsi ra tumaa maa yo. ¹⁰ Vityin ¿nacuenda ña tsinú iñi ndo tsa javaha Nyoo tsihin ñi can? Tyin ña vaha tsa tyisó yo ley Nyoo tsa tyaá ra Moisés siqui ñi. Tyin ndi maa tsii tsaahnu yo tan ndi maa yo tan ña cuví naquihin vaha yo ley can. ¹¹ Ñavin tacan cacú yo. Yoo tsitó yo tyin cacú yo tsihin tumañi iñi tsa javahá Jutu Mañi yo ra Jesús tsihin yo. Tan tacan tucu ñi can —catyí ra Pedro tsihin tandihí ra can naha ra.

¹² Tacan tan taxin ñi cuví tandihí ra naha. Tan tyaá soho ra naha tsa caahán ra Bernabé tan ra Pablo. Tyin nacatyí tuhun ra naha seña tan tsa iyo tsa javaha Nyoo nu cahān ra naha tuhun ra

nu yucú nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví. ¹³ Tsa ndihí cahan ra naha, quitsaha caahán ra Jacobo, tan catyí ra:

—Nyooho yañi, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo. ¹⁴ Tsa catyí tuhun ra Simón Pedro tsihin yo nácaa quitsaha tsahá Nyoo tumañi iñi tsi ñi tsa ñavin nyívi Israel cuví. Tyin nacatsi tucu ra tsi juhva ñi tyin cuví ñi nyívi cuenda ra. ¹⁵ Tan ndu ijin tuhun ihya tsihin tuhun tsa cahan ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahañ tsanaha, tumaa cuhva nyaá maa nu tutu Nyoo nu catyí ra:

¹⁶ Yaha tandihí tuhun ihya tan cua quitsi nyico yu nu yucú ndo.

Quívi tsa tsicoo ra David, vaha xaan jacahnu nyívi tsi yu.

Maa tyin yaha can jandihí nyívi tsa jacahnú ñi tsi yu.

Maa tyin cua quitsi nyico yu inga tsaha tan cua cañihi yu vehe ñuhu ra David.

Tyin cua jacahnu nyico nyívi tsi yu.

¹⁷ Tyin tacan tan cuví nanducu tandihí inga ca nyívi tsi yu,

tandihí ñi tsa ñavin nyívi Israel cuví tan tsinú iñi tsi yu.

¹⁸ Tacan catyí Jutu Mañi yo, tan jacuahá ra tuhun ihya tsi nyívi tsicoo tahañ tsanaha tan tsihin nyívi tsa iyó vityin.

¹⁹ Yacan cuenda catyí yu tyin ña vaha tsa jatyañu yo tsi nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví, ñi tsa nacoo tuhun tsahnu ñi tan quihvi ñi cuenda ra Cristo. Ña vaha catyi yo tyin cuñí tsi tsa tyaa yahvi ñi ley tsahnu yo. ²⁰ Vaha ñi maa tsihin tsa jacahun yo carta tsi ñi. Tan catyi yo tsihin ñi tyin ña cua

catsi ñi cuñu tsa tsaha cuenda nyivi tsi tsitoho. Tan ña cuvi coo rayi tsihin ñaha tun ña tindaha ra. Tan ndi ñiñaha ña cuví coo ñi tsihin rayi tun ña tindaha ñi. Rayi tsa iyó ñasihi ña cuví coo ra tsihin inga ñaha, tacan tucu ñiñaha tsa iyó yi, ña cuví coo ñi tsihin inga rayi. Tan catyi tucu yo tsihin ñi quihvi cuenda ra Cristo tan ñavin nyivi Israel cuví ñi tyin ña cua catsi ñi cuñu quiti tsa tsihi tsa cava ñi jucun tatun ña tsati ñiñi ti. Tan ña cua catsi ñi ñiñi quiti. ²¹ Tyin nda tyembu tsahnu tan nda cuenda vityin iyó maa ra jacuahá ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés vehe ñuhu nyivi Israel. Tan jacuahá ra naha tuhun can tan iin tan iin ñuu, tan tahan tahan una quivi, quivi tsa quitatú ñi —catyi ra Jacobo tsihin ra naha.

²² Tacan tan ra tava tyiñu ra Jesús tan ra cuví ityi nuu tsihin ñi vehe ñuhu tsihin tandihi ñi yhi cuenda ra Cristo, nacatsi ñi tsi taahan ra naha. Tan yaha can tan jacuhun ñi tsi ra naha tyin cahun ra naha ñuu Antioquía tsihin ra Pablo tan ra Bernabé. Tan ra tsa natyiso ñi cuví ra: Judas tsa nañi Barsabás, tan ra Silas. Ra ican cuví iin ra tsa nyiso tyiñu vehe ñuhu nda ñuu Jerusalén. ²³ Tan tsihin ra naha jacuhun ñi iin carta. Tan catyi carta can tyehen:

“Nyuhu ra tava tyiñu ra Jesús, tan tsihin ra cuví ityi nuu tsihin ñi vehe ñuhu tan tsihin ra yañi ndo cuenda ra Cristo, tandihi ndi tsahá ndi nacumi tsi nyooho tsa ñavin ra Israel cuví ndo. Tyin yañi ndi cuví tsi ndo vasu ñavin nyivi Israel cuví ndo. Tandihi nyooho tsa iyó ndo ñuu Antioquía, tan nyooho nyivi Siria, tan tsihin nyooho nyivi Cilicia, jaquitsi ndi carta ihya tsi tandihi ñi ndo. ²⁴ Tsitó

ndi tyin quita taahan ra ityi nu yucú ndi ihya. Tan vatsí ra naha nu yucú ndo. Maa tyin ña catyi nyuhu tyin quitsi ra naha jatyañu ra naha tsi ndo. Tan nasamá ra naha cuhva tsicá iñi ndo tyin catyí ra naha tyin cuñí tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi ndo, tan naquihin vaha ndo ley Nyoo tsa tyaá ra Moisés. Maa tyin ñavin nyuhu cahan tsihin ra naha tyin quitsi cahan ra naha yacan tsihin ndo. ²⁵ Yacan cuenda ndu ijin ndi tan ndoo ndi tuhun cuenda tyiñu can tan tsicá iñi ndi tyin vaha tsa jaquitsi ndi tsi ra hermano ihya naha ra tsihin ra Pablo tan ra Bernabé nu yucú ndo. ²⁶ Nduvi taahan ra ihya nyehé xaan ra naha tundoho tsa cuenda Jutu Mañi yo. Tan vasu cuñí nyivi cahñi ñi tsi ra naha, maa tyin ña jandihí ra naha tsa jacotó ra naha tuhun Jutu Mañi yo ra Jesucristo. ²⁷ Yacan cuenda jaquitsí ndi tsi ra Judas tan ra Silas. Tan maa ra naha cua cahan ra naha tsihin yuhu ra naha tsihin ndo, tyin cua cuhva cuenda ra naha tandihí tsa tyaá ndi nu tutu ihya. ²⁸ Tyin ndi Tatyí Ii Nyoo tan ndi nyuhu ña cuñí ndi tyiso ndi tundoho siqui ndo. Maa tyin ñiñi ca cuñí tsi tsa naquihin vaha ndo tuhun ihya: ²⁹ Ña cua catsi ndo cuñu tsa tsaha cuenda nyivi tsi tsitoho. Tan ña cua catsi ndo niñi quiti, ndi cuñu quiti tsa tsihi tsa cava ñi jucun tan ña tsatí niñi ti. Ña caca nuu ndo tsihin ñaha. Tan nyooho ñiñaha ña caca nuu ndo tsihin rayi. Tatun na quihin vaha ndo tuhun ihya, vaha xaan cua coo ndo. Tan Nyoo na ndoo ra tsihin ndo” catyí ra naha nu carta can.

³⁰ Tan cuahán ra tsa jacuhun ra naha, tan tsaa ra naha ñuu Antioquía. Tan jandu ijin ra naha tsi

tandihí nyiví yihí cuenda ra Cristo tan nacuhva cuenda ra naha carta can. ³¹Tsa cahví ñi carta can, sii xaan cuñí ñi tyin vaha xaan caahán tsi. ³²Tan ra Judas tsihin ra Silas cuví tucu ra naha ndusu yuhu Nyoo. Tan jandu iin ra naha iñi nyiví can tsihin tsa cahan ra naha. ³³Tan tsa yahā tsiyucu ra naha juhva quiví tan cuanuhu nyico ra naha nda nu yucú nyiví tsa jacuhun tsi ra naha. Tan tandihí nyiví yihí cuenda ra Cristo ñuu Antioquía can catyí ñi tyin na cuhun vaha ra naha. ³⁴Maa tyin ra Silas catyí ra tyin cua ndoo ra. ³⁵Tan ra Pablo tsihin ra Bernabé ndoo tucu ra naha ñuu Antioquía can. Tan maa ra naha tsihin inga ca ra jañihí ca ra naha cahan ra naha tuhun Jutu Mañi yo tsihin nyiví can tan jacuahá ra naha tsi ñi.

Nu tsinu uvi tsaha cuahán ra Pablo tuhun Nyoo, tan nu quita tsiyo ra nuu ra Bernabé

³⁶Tan tsa yahā juhva quiví, tan cahan ra Pablo tsihin ra Bernabé:

—Cohon inga tsaha cunyehe yo nu yucú nyiví yihí cuenda Jutu Mañi yo ra Cristo tandihí ñuu nu cahan yo tuhun ra, tyin nyehe yo nácaa yucú ñi —catyí ra Pablo tsihin ra.

³⁷Tan ra Bernabé cuñí ra tsa cuhun nyico ra Juan Marcos tsihin ra naha. ³⁸Maa tyin ra Pablo ña taahán iñi ra tsa cuhun ra Juan tsihin ra naha, tyin nacoo ihñi ra tsi ra naha nda Panfilia quiví tsa tsahan ra tsihin ra naha. Tan ña tsahan ca ra tsijahā tyiñu ra tsihin ra naha. ³⁹Tan cahan yuhu tahan ra naha, tan ndusiin ra naha. Ra Bernabé cuahán ra tsihin ra Juan Marcos. Tan quihví ra naha tsitsi iin yutun ndoo tan cuahán ra naha ñuhu

Chipre. ⁴⁰ Tan ra Pablo nacatsj̄ ra tsi ra Silas. Tan tsa yahā tsican̄ tahvi ra hermano naha ra tsi Nyoo tsa cuenda ra naha tyin na jatyinyee Nyoo tsi ra naha, tacan tan cuahán ra naha. ⁴¹ Tan yahā ra naha ñuu tsa cayucú Siria tan Cilicia, tan jandu iin̄ ra naha iñi nyivī tsa yihí̄ cuenda ra Cristo tan iin tan iin ñuu.

16

Nu cuahán ra Timoteo tsihin ra Pablo tan ra Silas

¹ Ra Pablo tsihin ra Silas tsā ra naha ñuu Derbe, tan ñuu Listra. Tan ican̄ nañih̄i ra naha tsi iin ra yihí̄ cuenda ra Cristo. Nañī ra Timoteo. Tan sihī ra cuví ña iin ñaha Israel. Tan yihí̄ ndih̄i ña cuenda ra Cristo. Maa tyin jutu ra, ra Grecia cuví ra. ² Tan ra Timoteo vaha xaan tsicá ra tuhun Nyoo, catyí nyivī yihí̄ cuenda ra Cristo ñuu Listra tan ñuu Iconio. ³ Tan ra Pablo cuñī ra tsa cahun ra Timoteo tsihin ra. Tan tyaā ra naha tuñi Nyoo tsi ra Timoteo jahā ra Pablo. Tyin coto ndasī cuñī nyivī Israel nyehe ñi tsi ra. Tyin tandih̄i ñi tsitó ñi tyin jutu ra cuví ra ra Grecia. ⁴ Tacan tan cuahán ra naha tan iin tan iin ñuu. Tan caahán ra naha tsihin nyivī yihí̄ cuenda ra Cristo tsahá cuenda ra naha tuhun tsa tsahā ra tavā tyiñu ra Jesús tan tsihin ra cuví ityī nuu tsihin nyivī vehe ñuhu Jerusalén tsi ra naha. ⁵ Tacan tan ndu iin̄ iñi nyivī yihí̄ cuenda ra Cristo tan ñihi ca tsinú iñi ñi tsi ra Cristo. Tan iin tan iin quivī tan cuahán nducahá ca ñi.

Nu janahā Nyoo iin tsa janahā ra tsi ra Pablo cuenda iin ra Macedonia

⁶ Ña tsaḥa Tatyí li Nyoo tsa cahan ra naha tuhun Nyoo ñuu tsa cayucú Asia. Yacan cuenda yaha sava ra naha ñuhu cuenda Frigia tan Galacia. ⁷ Tan tsaḥa ra naha Misia. Tan cuñí ra naha cahun ra naha Bitinia, maa tyin Tatyí li ra Jesucristo ña tsaḥa cahun ra naha. ⁸ Tacan tan nda sava ñi yaha ra naha ñuu tsa cayucú Misia tan cuahán ra naha ñuu Troas tsa canyíi yuhu ndutya ñuhu. ⁹ Tan yucú ra naha ñuu Troas can, tan iin tsacuaa nyehe ra Pablo iin tsa nyehe ra. Nyehe ra tsi iin rayíi tsa iyó iin ñuu tsa canyíi Macedonia. Nyaá nyityi ra nuu ra tan caahán ndaahvi ra tsihin ra, tan catyí ra: “Ñaha ihya, tyin jatyinyee un tsi ndi” catyí ra. ¹⁰ Tan tsa nyehe ra Pablo can, yuhu ra Lucas tsihin ra Pablo tan inga ra janduvaha ndi tsi ndi tan cuahán ndi nda Macedonia can. Tyin tsitó vaha ndi tyin Nyoo cana ra tsi ndi, tyin cahan ndi tuhun ra nácaa jacacú ra tsi yo tsihin nyívi ityi can.

Nu nyíi ra Pablo tsihin ra Silas ñuu Filipos

¹¹ Quihví ndi iin yutun ndoo ñuu Troas. Tan cuahán ndoo ityi ñi ndi nda Samotracia, iin ñuhu luhlu tsa canyíi mahñu ndutya ñuhu. Tan tsa inga quiví tsaḥa ndi ñuu Neápolis. ¹² Tan ican quee ndi tan cuahán ndi ñuu Filipos tsa cuví iin ñuu cuenda nyívi Roma. Tan cuví tsi iin ñuu cahnu ca tsa nuu tandihí ñuu tsa cayucú Macedonia. Tan ican tsiyucú ndi taahan quiví. ¹³ Iin quiví tsa quitatú nyívi, tan quita ndi ityi tsata ñuu, yatyin iin yutya nu tuhvá nyívi tsicán tahvi tsi Nyoo. Tsinyecu ndi, tacan tan cahan ndi tuhun Nyoo tsihin ñiñaha tsa ndu iin ican. ¹⁴ Iin ñaha nañí ña Lidia. Tan ñuu ña cuví Tiatira. Tan tuhvá ña xicó jahma vaha, tsa

tunduuhva. Yacan cuví tyiñu jahá ña. Tan jacahnú ña tsi Nyoo tumaa jacahnú nyivi Israel. Tan tsiñi ña tsa caahán ra Pablo. Tan Nyoo nuña ra aña ña na tyaa yahvi ña tsa caahán ra. ¹⁵ Tan tsicoondutya ña tsihin nyivi ña. Tan yahá can tan cahan ndaahvi ña tsihin ndi, tan catyí ña:

—Tatun nyehé ndo tyin nditsa tsa tsinú iñi yu tsi Jutu Mañi yo, çohon ndo, ndoço ndo yuvehe yu —catyí ña tsihin ndi.

Tan jañiñi xaan ña tsi ndi na ndoo ndi yuvehe ña.

¹⁶ Tan cuví iin tsaha tsa cuahán ndi nu tsicán tahvi ndi. Tan tsitsi tsa cuahán ndi, tahañ ndi tsi iin ñaha tyuvaa tsa yihí tatyí ña vaha tsi. Yacan cuenda cuví nacoto ña náa ndihi tsa cua cuví ityi nuu. Tan iyó ra cuví tsitoho ña. Tan cuaha xaan xuhun jahá canaa ña tsa cuenda ra naha, tyin cuví nacotó ña. ¹⁷ Tan ñaha tyuvaa can quitsaha nyicún ña tsi ndi, nyuhu tsihin ra Pablo. Tan cana tsaa ña tan catyí ña:

—Rayi ihya ra jahá tyiñu tyiñu Nyoo cahnu, cuví ra naha. Tan caahán ra naha tuhun nácaa cuví cacu yo —catyí ña.

¹⁸ Cuaha quivi javaha ñaha tyuvaa can tacan. Tacan tan ra Pablo ña cunyeç ca iñi ra, tan nanyico coo ra tan catyí ra tsihin tatyí ña vaha tsa yihí tsi ña:

—Tsihin sivi ra Jesucristo, catyí yu tsihin un tyin quita un tsi ñaha tyuvaa ihya —catyí ra.

Tan nu tatyí ña vaha can quita nu tsi ña juvin ñi cuhva can.

¹⁹ Maa tyin tsa nyehe ra cuví tsitoho ña tyin ña cua cuví ca jaha canaa ra naha xuhun tsihin ña, tñin ra naha tsi ra Pablo tsihin ra Silas tan tsindaca ra naha tsi ra naha nda vehe tyiñu. ²⁰ Tan tsican ra

naha cuatyí tsaha ra naha nuu ra cumí tyiñu naha ra. Tan catyí ra naha:

—Ra Israel ihya cuaha xaan tsa caahán ra naha tsihin nyiví ñuu yo tan jatíví ra naha ñuu yo. ²¹ Tyin jacuahá ra naha iin cuhva tsa ña cuví coo yo, ndi ña cuví javahá yo tyin nyiví cuenda ñuu Roma cuví yo —catyí ra naha.

²² Tacan tan nduxaan nyiví tsi ra Pablo tan ra Silas. Tan ra cumí tyiñu can tsahnyá ra naha jahma ra Pablo naha ra tan tava tyiñu ra cumí tyiñu na cañi ra vitya tsi ra Pablo naha ra tsihin yutun. ²³ Tsa yaha tsa cañi xaan ra naha tsi ra Pablo tan ra Silas, tan tsindacá ra vitya can tsi ra naha vehe caa. Tan tava tyiñu ra vitya tsi ra jaha cuenda tsi ra naha na jaha vaha ra cuenda tsi ra naha. ²⁴ Quihin ra cua jaha cuenda can tyiñu tan tyihí ra tsi ra naha nda tsitsi cuii vehe caa. Tan tyihí vaha ra tsaha ra naha tyañu vitu. ²⁵ Yaha can tan maa ñuu ra Pablo tan ra Silas quitsahá tsicán tahvi ra naha tsi Nyoo. Tan quitsahá tsitá xaan ra naha cantu Nyoo. Tan ra yucú vehe caa can naha ra tyaá soho ra naha. ²⁶ Tan saná iñi ra naha tan quitsi tsa taán ñihi xaan. Tan naquisi tsi tsaha vehe caa can, tan juvin ñi cuhva can tan nuña tandihi yuvehe, tan ndatsi cadena tsa yihí tsi tandihi ra tsa yucú vehe caa can naha ra. ²⁷ Tan tsa ndotó ra tsa jahá cuenda vehe caa can, nyehe ra tyin ticohó tandihi maa yuvehe can. Tacan tan tava ra mityi ra tyin cua cahñi ra tsi ra. Tyin tsicá iñi maa ra tyin tandihi ra tsa yucú vehe caa can quita. ²⁸ Maa tyin ra Pablo caná tsaa ra tsi ra, tan catyí ra:

—Ña cahñi un tsi un, tyin tandihi ndi tan yucú

ndi ihya —catyí ra tsihin ra.

²⁹ Tacan tan ra jahá cuenda vehe caa can tsican ra ñuhu. Tan tsinu ra quihví ra nu yucú ra naha. Tan nihí ra tsihin tsa yuuhví ra. Tan tsicuiñi tsiiti ra nuu ra Pablo tan ra Silas. ³⁰ Numi xaan tava ra tsi ra naha nu yucú ra naha ican. Tan tsicá tuhun ra tsi ra naha tan catyí ra:

—Nyooho tata, ¿nácaa javaha yu tan cacu yu?
—catyí ra tsihin ra naha.

³¹ Tan ra Pablo tsihin ra Silas nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Tsinu iñi tsi Jutu Mañi yo ra Jesucristo tan cacu un, maa un tan tsihin tandihi nyivi un —catyí ra naha tsihin ra jahá cuenda vehe caa can.

³² Tan cahan ra naha tuhun Jutu Mañi yo tsihin ra tan tsihin tandihi nyivi tsa yucú yuvehe ra. ³³ Tan juvin ñi maa tsacuaa can ra jahá cuenda vehe caa can nacatyá ra nu uhvi nu cañi ra vitya tsi ra naha. Yaha can tan juvin ñi tsacuaa can tsicoondutyá ra tsihin tandihi nyivi ra. ³⁴ Tacan tan tsindaca ra tsi ra naha nda vehe ra. Tan tsaḥa ra tsa catsi ra naha. Tan maa ra tsihin nyivi ra sii xaan cuñi ñi tyin tsinú iñi ñi tsi Nyoo. Tacan tan cuanuhu ra Pablo tsihin ra Silas nda vehe caa can coto cuxaan ra cumí tyiñu tsi ra jahá cuenda vehe caa can.

³⁵ Tsa tuví inga quivi tan tava tyiñu ra cumí tyiñu tsi ra vitya na cunyehe ra naha nu nyii ra jahá cuenda vehe caa can, tan catyí ra naha tyin na jaña ra tsi ra Pablo tsihin ra Silas. ³⁶ Tacan tan ra jahá cuenda vehe caa can catyí ra tsihin ra Pablo:

—Tsaꝯ tyiñu tsi yu jahꝯ ra cumí tyiñu, tsa jaña yu tsi ndo. Yacan cuenda vityin tsa cuví quita ndo —catyí ra tsihin ra naha.

³⁷ Maa tyin ra Pablo catyí ra:

—Nyuhu tsa cuví ndi ra cuenda ñuu Roma cañi ra naha tsi ndi nu tuvi nyivi. Tan ndi ña tatsi tuñi ra naha tsi ndi tumaa cuhva taahán tsi. Tan tyihí ra naha tsi ndi vehe caa. Tan vityin cuñi ra naha tava xeehe ra naha tsi ndi. Maa tyin ña cuñi ndi. Na quitsi tava maa ra naha tsi ndi —catyí ra Pablo tsihin ra jahá cuenda vehe caa can.

³⁸ Tan ra vitya nacatyí tuhun ra tsihin ra cumí tyiñu naha ra. Tan ra ican naha ra nayuhvi xaan ra naha tsa tsito ra naha tyin ra cuenda ñuu Roma cuví ra Pablo. ³⁹ Tan tsahan ra cumí tyiñu naha ra tsindacan ra naha tucahnu iñi nuu ra Pablo tan ra Silas. Tacan tan ra cumí tyiñu tava ra naha tsi ra Pablo naha ra tan caahán ndaahvi ra naha tsihin ra Pablo naha ra na quita ra naha ñuu can. ⁴⁰ Tan tsa quita ra naha vehe caa can, tsahan ra naha vehe ña Lidia. Tan yaha can tan tsinyehe ra naha tsi ra hermano naha ra tan jandu iin ra naha iñi ra naha tan cuahán ra naha.

17

Nu quitsaha caahán yuhu tahan nyivi ñuu Tesalónica

¹ Nu cuahán ra Pablo tsihin ra Silas, yaha ra naha ñuu Anfípolis, tan ñuu Apolonia. Yaha can tan tsaꝯ ra naha ñuu Tesalónica nu nyaá iin vehe ñuhu nyivi Israel. ² Tan tsahan ra Pablo vehe ñuhu can, tumaa cuhva tuhvá maa ra tsaahán tan iin tan iin ñuu. Tan cahán ra tuhun Nyoo tsihin nyivi

tsicá vehe ñuhu can uñi taahan quiví quitatú ñi.
³ Tan cahví ra nu libru Nyoo tan tsaḥa cuenda ra
 tuhun ra Cristo tsi ñi nu catyí tsi tyin cua nyehe ra
 tundoho tan cua cúu ra. Yahá can tan cua nandoto
 ra. Tan catyí ra tsihin ñi:

—Ra Jesús tsa caahán yu tuhun tsihin ndo juven
 ra cuví ra Cristo.

⁴ Tan juhva nyiví Israel can tsinu iñi ñi tsa
 caahán ra. Tan ndu iin ñi tsihin ra naha. Tan
 cuaha xaan nyiví Grecia tsa tuhvá jacahnú tsi
 Nyoo tan natsinu ndihí iñi ñi. Tan cuaha ñiñaha
 cuca tsa iyó ñuu can natsinu ndihí iñi ñi tsa caahán
 ra tuhun ra Cristo. ⁵ Maa tyin ra ñuu Israel tsa ña
 tsinú iñi, ndasi cuñí ra naha nyehé ra naha tyin
 cuaha xaan nyiví nyicún tsi ra Pablo. Tan jandu iin
 ra naha tsi taahan ra caquiñi tsa tsicá nuu jutsan
 ñi maa. Tan quitsahá caahán yuhu tahan nyiví ñuu
 can jahá ra naha. Tan quihví ra caquiñi can vehe
 ra Jasón, tyin nanducú ra naha tsi ra Pablo tan ra
 Silas, tyin cuñí ra naha tsa quita ra Pablo naha ra.
 Tyin ra caquiñi can cuñí ra naha nacuhva cuenda
 ra naha tsi ra Pablo naha ra tsi nyiví. ⁶ Maa tyin
 tsa ña nañihí ra naha tsi ra Pablo tan ra Silas ican,
 quihin ra naha tsi ra Jasón. Tan ixta caa ra naha
 tsi ra. Tan quihin ndihí ra naha tsi taahan ca ra
 hermano tan cuahán ra naha nuu ra cumí tyiñu
 ñuu can. Tan caná tsa ra caquiñi can naha ra tan
 catyí ra naha:

—Ra ihya naha ra cuví ra tsicá nuu jasaná iñi
 tandihí nyiví nanii cahnu ñuhu ñayiví. Tan vityin
 tsaá ndihí tucu ra naha ihya. ⁷ Tan ra Jasón can
 tsaḥa ra yuvehe ra na cuyucu ra naha. Tan tandihí
 maa ra naha tan ña tyaá yahvi ra naha tsi ra cuví

rey cahnu nda ñuu Roma. Tyin catyí ra naha tyin iyó inga rey tsa nañí Jesús —catyí ra naha.

⁸ Tsa tsiñi nyivi tan ra cumí tyiñu tsa caahán ra caquiñi can naha ra quitsaha caahán yuhu tahan ñi. ⁹ Maa tyin ra Jasón tan inga ra naha tsaḥa ra naha xuhun tan jaña ra cumí tyiñu tsi ra naha.

Nu cuahán ra Pablo tsihin ra Silas ñuu Berea

¹⁰ Tan juvin ñi tsacuaa can jacuhun ra hermano naha ra tsi ra Pablo tsihin ra Silas ñuu Berea. Tan tsa tsaḥa ra naha, tsaḥan ra naha vehe ñuhu nyivi Israel. ¹¹ Tan nyivi Israel tsa iyó ñuu Berea can vaha ca nyivi cuví ñi tan ñavin ca nyivi ñuu Tesalónica tyin tsihin tsa nñi ñi tan naquihin ñi tuhun Nyoo. Tan tandihi quivi nanducú ñi nuu tutu Nyoo, nyehé ñi tatun nditsa tsa caahán ra Pablo. ¹² Yacan cuenda cuaha xaan ñi natsinu ñi ñi tsi ra Cristo tsihin tucu nyivi Grecia tahan ñi ñiñaha cuca tan rayi naha ra. ¹³ Maa tyin tsa tsito ra Israel tsa iyó ñuu Tesalónica tyin ra Pablo nyii ra Berea caahán ra tuhun Nyoo, tan cuahán ra naha tan natyuhu ra naha tsi nyivi Berea can. ¹⁴ Maa tyin ra hermano numi ñi jacuhun ra naha tsi ra Pablo nda ityi yuhu ndutya ñuhu. Maa tyin ra Silas tsihin ra Timoteo ndoo ra naha ñuu Berea. ¹⁵ Tan ra tsa cuahán tsihin ra Pablo tsindaca ra naha tsi ra nda ñuu Atenas. Tacan tan cuanuhu ra naha nda Berea cua nacatyí tuhun ra naha tsihin ra Silas tan ra Timoteo tyiñu tsa caḥan ra Pablo tsihin ra naha, tyin na janumi ra naha tan cuhun ra naha nu nyii ra.

Nu nyii ra Pablo ñuu Atenas

¹⁶ Tsitsi tsa ndatú ra Pablo tsi ra Silas tan ra Timoteo ñuu Atenas can, ndasi cuñi añima ra tsa nyehé ra tyin cuaha xaan tsitoho iyó ñuu can.

¹⁷ Yacan cuenda cahan ra tsihin ra Israel naha ra, tan tsihin inga ra tsa tuhvá jacahnú tsi Nyoo tsitsi vehe ñuhu can. Tan tandihí quivi caahán ra tsihin nyivi tsa cuahán nuyahvi. ¹⁸ Tan ñihí tahan ra tsihin nyivi tsa cahví tuhun tsa jacuahá nyivi tsa nañi epicúreo. Tan ñihí tahan tucu ra tsihin nyivi tsa cahví tuhun tsa jacuahá nyivi tsa nañi estoico. Tan cahan ñi tsihin ra. Tan yihí ra catyí ra naha:

—Ra tsa caahán xaan ihya, ¿náa cua cahan ra tsihin yo? —catyí ra naha.

Tan inga ra naha catyí ra naha:

—Inga nyoo caahán ra ihya tuhun —catyí ra naha.

Tacan cahan ra naha tyin ra Pablo caahán ra tuhun ra Jesús, tan caahán tucu ra tuhun tsa cua nandoto nyivi tatun cua cúu ñi. ¹⁹ Tacan tan tsindacá ra naha tsi ra Pablo iin nu nañi Areópago, nu tuhvá ra cumí tyiñu naha ra ndu iín. Tan catyí ra naha tsihin ra:

—Cuñi ndi coto ndi tuhun tsa tsa jacuahá un.

²⁰ Tyin jacotó un tuhun tsa ña tsitó ndi. Tan cuñi tucu ndi coto ndi náa cuñi tsi catyí tandihí tuhun ihya —catyí ra naha tsihin ra.

²¹ Tyin tandihí nyivi Atenas tan nyivi inga ñuu tsa iyó ican taahán xaan iñi ñi tyaa soho ñi tan nacatyí tuhun ñi náa ndihí tuhun tsa.

²² Tacan tan ra Pablo nduvitá nyityi ra tyañu nu yucú ra naha nu cuví Areópago, tan catyí ra:

—Nyooho ra ñuu Atenas, yuhu nyehé yu tyin cuaha xaan nyoo jacahnú ndo. ²³ Tyin tsañu yu

tsinyehe yu nu tuhvá ndo ndu iín. Tan nyehe yu iin altar nu nyaá letra tsa catyí tyehen: “Tsehe cuví cuenda Nyoo tsa ña nacotó yo” catyí letra can. Nyoo ho jacahnú ndo tsi Nyoo tsa ña nacotó ndo. Juvín Nyoo can cuví tsa caahán yu tuhun tsihin ndo. ²⁴ Nyoo tsa javahá ñuhu ñayiví tan tandihí tsa iyó nu ñuhu ñayiví ihya, tsii maa ra cuví andiví tan ñuhu ñayiví. Tan ña iyó ra tsitsi vehe ñuhu tsa javahá nyiví. ²⁵ Tan ña nyitá iñi ra tsa jatyinyeé nyiví tsi ra. Tyin maa ra tsahá ñayiví coo tandihí yo. Tan tsahá ra tatyí tsa ixtá tatyí yo. Tan maa ra tsahá tandihí tsa tsiñí ñuhu tsi yo. ²⁶ Javahá Nyoo tsi intuhun rayii. Tan tsa yahá can tsicoo cuaha nyiví tata ra. Tan maa ra naha cuví tsii tsaahnu tandihí yo. Yacan cuenda intuhun ñi niñi nyisó tandihí yo. Tan tsahá Nyoo tsa coo yo nanií cahnu ñuhu ñayiví. Tsa ndi cumañi ca coo yo tan catyí ra náa cuiya coo intuhun intuhun yo nu ñuhu ñayiví ihya. Tan catyí tucu ra maa nda cua coo intuhun intuhun yo. ²⁷ Tacan javahá ra tyin na quitsaha nanducu yo tsi ra. Tumaa iin ra cuaa nanducú tsihin ndaha ra tsa nanducú ra, tacan cua nanducu yo tsi ra tan cua nañihi yo tsi ra tyaa ra cuhva. Vasu ndi maa ña cañi nyaá ra tsihin intuhun intuhun yo. ²⁸ Tyin iyó yo tan candá yo jahá maa ra. Tumaa catyí tucu iin ra ñuu ndo, tyin catyí ra: “Tata Nyoo cuví tsi yo” catyí ra. ²⁹ Tatun tata Nyoo cuví tsi yo, ña taahán tsi caca iñi yo tyin Nyoo cuví ra iin tsitoho tsa tsinu tsihin xuhun cuaan, a xuhun cuitsin, a tsihin yuu vaha. Tan ndi ñavin Nyoo tsa tsinu tsihin tsa tsiñituñi iñi nyiví cuví ra. ³⁰ Tahán tsanaha Nyoo ña cuxaan

ra tsi nyiví tsa tsicá iñi tacan tyin ña tsitó ñi náa tsa javahá ñi. Maa tyin vityin catyí ra tsihin nyiví tandihí ñi ityi tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi tan na nasama ñi cuhva iyó ñi. ³¹ Tyin tsa tyaa ra cuhva tyin cua coo iin quiví tsa cua tatsi tuñi ra tsi nyiví iyó nu ñuhu ñayiví. Tan tsa cua tsa quiví can, ra tsa nacatsi vaha maa ra cua tatsi tuñi tsi ñi jaha ra. Tan tsa janahá ra tsi yo tyin nditsa tsa ra ihya cua tatsi tuñi tsi nyiví, tyin janandoto ra tsi ra can nu tsihi ra —catyí ra Pablo.

³² Tsa tsiñi nyiví tuhun tsa nandoto nyiví tsa tsihi, yihí ñi tsacú nducu ñi, tan yihí tucu nyiví catyí ñi:

—Quitsi un inga tsaha tan cahan un tuhun ihya tsihin ndi —catyí ñi.

³³ Tacan tan cuahán ra Pablo. ³⁴ Maa tyin yihí ñi ndu iin ñi tsihin ra, tan natsinu iñi ñi tsi ra Cristo. Tan iin ra tsa natsinu iñi, nañi ra Dionisio, tan cuví ra iin ra cumí tyiñu tsa tuhvá ndu iin nda Areópago can. Tan iin ñaha tsa nañi Dámaris natsinu ndihí tucu iñi ña, tan tsihin inga ca ñi.

18

Nu nyii ra Pablo ñuu Corinto

¹ Yahá can tan quita ra Pablo ñuu Atenas tan cuahán ra ñuu Corinto. ² Tan ican nañihí ra tsi iin ra Israel tsa nañi Aquila. Tan ñuu Ponto cacu ra. Tan maa ra tsihin ñasihí ra, ña Priscila, quita ñi Italia nu tsicoo ñi, tyin ra Claudio, ra cuví rey cahnu ñuhu can, tava ra tsi tandihí nyiví Israel. Catyí ra tyin na quita ñi ñuu Roma can. Tan ra Pablo cuahán ra nu iyó ñi ñuu Corinto. ³ Tan

iin ñi tyiñu javahá ra tsihin ñi. Javahá ñi vehe jahma. Tan ndoo ra tsihin ñi tyin jahá tyiñu ra iin caa ñi tsihin ñi. ⁴Tan quivi quitatú nyivi Israel tahan iin vitya, ra Pablo cuahán ra vehe ñuhu ñi. Tan natuhún tahan ra tsihin nyivi Israel tan tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví. Tyin nducú ra cuhva tsa tsinu iñi ñi tsi ra Jesucristo.

⁵Tan quivi tsaá ra Silas tan ra Timoteo tsa quee ra naha Macedonia, ra Pablo nacoó ra tyiñu jahá ra tan intuhun ña tyiñu tsa caahán ra tuhun Nyoo jahá ra. Tan caahán catsi ra tsihin nyivi Israel tyin ra Cristo, tsa ndatú xaan ñi, juvin ra cuví ra Jesús. ⁶Maa tyin ñi ican xaan cuñi ñi. Tan quitsaha caahán ñi ndavaha ñi siqui Jutu Mañi yo. Tacan tan ra Pablo naquisi ra jahma ra tumaa iin seña tyin cua ndoo cuatyí ñi siqui ñi. Tan catyí ra tsihin ñi:

—Cuatyí maa ndo cuví tatun cuhun ndo anyaya. Ñavin ca cuatyí yuhu tyin tsa cahan yu tsihin ndo tan maa ndo ña tsiñu iñi. Vityin tan ityi nuu ca cua cuhun yu cahan yu tuhun ihya tsihin nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví —catyí ra tsihin ñi.

⁷Tan quita ra vehe ñuhu can. Tan cuahán ra vehe ra tsa nañi Justo, iin ra tsa jacahnú tsi Nyoo. Tan yatyin ñi vehe ñuhu can nyaá vehe ra. ⁸Tan iin ra tsa nañi Crispo, ra cuví ityi nu vehe ñuhu can, natsinu iñi ra tsi Jutu Mañi yo tan tacan tucu tandihí nyivi ra. Tan cuaha ca nyivi iyó ñuu Corinto can, tsa yaha tsa tsiñi ñi tsa caahán ra Pablo, natsinu iñi ñi tsi ra Jesús, tan tsicoondutya ñi. ⁹Tacan tan iin tsacuaa nyehe ra Pablo iin tsa janaha Nyoo tsi ra. Tan cahan Jutu Mañi yo tsihin ra, tan catyí ra:

—Ña nayuhvi un. Jañihi ca cahan un tuhun yu tan ña jandihí un tsa cahan un. ¹⁰ Tyin yuhu nyaá yu tsihin un, tan yoñi cuví javahá tsa caquiñi tsi un. Tyin cuaha xaan nyívi yu iyó ñuu ihya tan nyaá cua jacacu yu tsi ñi —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Pablo.

¹¹ Yacan cuenda ra Pablo ndoo ra iin cuiya sasava ñuu Corinto can, jacuahá ra tuhun Nyoo tsi nyívi.

¹² Maa tyin quívi tsa ndacá ñaha ra Galión tsi nyívi ñuu tsa cayucú Acaya, ndu iin ra Israel naha ra siqui ra Pablo. Tan tsican ra naha cuatyí tsaha ra nuu ra Galión. ¹³ Tan catyí ra naha tsihin ra Galión can:

—Ra ihya natyuhú ra tsi nyívi na jacahnu ñi tsi Nyoo iin cuhva tsa ñavin cuhva catyí ley —catyí ra naha.

¹⁴ Tacan tan cuhva tsa cua nacahan ra Pablo, tan nacahan ñi ra Galión, tan catyí ra tsihin ra Israel can naha ra:

—Nyooho ra Israel, cuví jandaa yu cuatyí ra tatun cuatyí cahnu o cuatyí ndiyí cuví. ¹⁵ Maa tyin maa ñi maa tuhun caahán cuví tuhun ihya. Tan yuhu ña cuñí yu jandaa yu tyiñu ihya, tan inga tucu tuhun tyin cuenda ley maa ndo cuví. Nyehe maa ndo. Jandaa maa ndo tyiñu tyin yuhu ña cuñí yu cuví yu juez tsa cuenda tuhun ihya —catyí ra Galión can tsihin ra naha.

¹⁶ Tan tava ra tsi ra Israel naha ra nu cuví vehe tyiñu ra. ¹⁷ Tacan tan tandihí ra Grecia tñin ra naha tsi ra Sóstenes, ra cuví ityi nu vehe ñuhu nyívi Israel. Tan cañi ra naha tsi ra juvin ñi maa nuu ra Galión,

ra yíhí ndaha tsi nyívi Acaya. Tan ra Galión can ña cahan maa ra.

Nu cuanuhú ra Pablo ñuu Antioquía tan cuahán ra tsa tsinu uñi tsaha cua cahan ra tuhun Nyoo

¹⁸ Tan ra Pablo ndoo ra ñuu Corinto can cuaha quívi. Yahá can tan catyí ra tsihin ra hermano naha ra tyin tsa cua cuhun ra. Tan cuahán ra Aquila tan ña Priscila tsihin ra. Tacan tan tsaá ñi ñuu Cencrea. Tan ra Pablo xatyá ndi ra jiñi ra tumaa iin seña tyin tsa yahá javahá ra tsa catyí ra tyin cua javaha ra nuu Nyoo. Tacan tan quíhvi ñi tsitsi iin yutun ndoo tsa cuahán nda Siria. ¹⁹ Tan tsa tsaá yutun ndoo can nda ñuu Éfeso, quita ñi. Tan ra Aquila tsihin ña Priscila ndoo ñi ican. Tan ra Pablo cuahán ra vehe ñuhu nyívi Israel, tan cahan ra tsihin nyívi tsa ndu iin ican. ²⁰ Tan cahan ndaahvi ñi tsihin ra tyin na ndoo ra taahan ca quívi tsihin ñi. Maa tyin ña cuñi ra. ²¹ Tan catyí ra tsihin ñi tyin tsa cuahán ra, tan catyí tucu ra tyehen:

—Cuñi tsi tsa cuhun yu ñuu Jerusalén tyin jac-ahnu yu vico tsa vatsi tahan. Maa tyin tatun Nyoo cuñi, cua quitsi yu inga tsaha nu yucú ndo —catyí ra tsihin ñi.

Tacan tan cuahán ra, quíhvi ra tsitsi iin yutun ndoo tsa cuahán nda Siria. ²² Quívi tsa tsaá nyico ra ñuu Cesarea cuenda Siria, tsahan ra ñuu Jerusalén tsicuhva ra nacumi tsi nyívi yíhí cuenda ra Cristo tsa iyó ican. Yahá can tan cuahán nyico ra ñuu Antioquía. ²³ Tan tsa yahá tsinyi ra juhva quívi ican, quee ra tan cuahán nyico ra tan iin tan

iin ñuu tsa cayucú Galacia tan Frigia. Tan jandu iin ra iñi tandihí nyiví yihí cuenda ra Cristo.

Nu caahán ra Apolos tuhun Nyoo ñuu Éfeso

²⁴ Quiví can tsaá iin ra Israel ñuu Éfeso. Nañí ra Apolos, tan ñuu ra cuví Alejandría. Tan vaha xaan caahán ra tuhun Nyoo. Tan tsitó xaan ra tuhun Nyoo tuhun tsahnu tsa nyaá nu libru. ²⁵ Tan vaha xaan cutuhvā ra tuhun Jutu Mañi yo. Tan caahán ra tsihin tsa ñi iñi ra. Tan catsi xaan jacuahá ra tuhun ra Jesús. Vasu cuhva tsa jacoondutyā ra Juan ñi tsitó ra. ²⁶ Tan quitsahā caahán ra tsitsi vehe ñuhu tsihin tsa ñi iñi ra. Tan cuhva tsa tsifñi ra Aquila tan ña Priscila, tavā siin ñi tsi ra tan tsahā cuenda vaha ca ñi tuhun Nyoo tsi ra. ²⁷ Tacan tan quitsahā cuñí ra Apolos cahun ra ityi Acaya. Tan ra hermano jatyinyee ra naha tsi ra. Tan jacuhun ra naha iin carta tsi nyiví yihí cuenda ra Cristo ityi can, tan catyí ra naha tsihin ñi tyin na vaha cahan ñi tsihin ra Apolos nu cua tsa ra. Tacan tan cuahán ra. Tan cuhva tsa tsaá ra Acaya can, jatyinyee xaan ra tsi nyiví yihí cuenda ra Cristo, ñi tsa natsinu iñi tsa cuenda tumañi iñi tsa javahā Nyoo tsi ñi. ²⁸ Tyin nu tuvi nyiví ñihi xaan cahā yuhu ra Apolos tsihin ra Israel naha ra tyin cuhva tsinú iñi nyiví Israel, ña nditsa. Tan jacuahā ra tsa catyí nu tutu Nyoo tyin ra Cristo, ra tsa ndatú xaan ñi, juvin ra cuví ra Jesús.

19

Nu cuahán nyico ra Pablo ñuu Éfeso

¹ Tsitsi tsa nyíí ra Apolos ñuu Corinto, ra Pablo yaha ra ityi yucu tan tsaã ra nda ñuu Éfeso. Tan ican nañihí ra tsi taahan ra yihí cuenda ra Cristo.

² Tan tsicā tuhun ra tsi ra naha:

—¿A naquihín ndo Tatyí Ii Nyoo quiví tsa natsinū iñi ndo? —catyí ra Pablo tsihin ra naha.

Tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Ndi luxu ña tsitó ndi tsa iyó Tatyí Ii Nyoo.

³ Tacan tan ra Pablo tsicā tuhun ra tsi ra naha:

—¿Nacaa tsicoondutyã ndo? —catyí ra.

Tan nacahan ra naha tan catyí ra naha:

—Cuhva tsa jacoondutyã ra Juan, tacan tsicoondutyã ndi —catyí ra naha.

⁴ Tacan tan catyí ra Pablo tsihin ra naha:

—Ra Juan jacoondutyã ra tsi nyiví tsa ndu uvī iñi cuatyí. Maa tyin catyí tucu ra tsihin ñi tyin cuñí tsi tsa tsinū iñi ñi tsi ra tsa cua quitsi. Tan ra ican cuví ra Cristo Jesús —catyí ra Pablo tsihin ra naha.

⁵ Tsa tsiñi ra naha tsa cahan ra Pablo tuhun ihya, tacan tan tsicoondutyã ra naha inga tsaha tsihin siví Jutu Mañi yo Jesús. ⁶ Tan tsa tyiso ndaha ra Pablo jiñi ra naha, tacan tan naquihín ra naha Tatyí Ii Nyoo. Tan quitsaha caahán ra naha inga yuhu. Tan tsahá cuenda ra naha tuhun tsa tsaha Tatyí Ii Nyoo tsi ra naha tsi nyiví. ⁷ Tan tsa tandihí ra naha quitã maa utsi uvi taahan ra naha.

⁸ Tan tsitsi tsa uñi yoo tsicá ra Pablo vehe ñuhu nyiví Israel ñuu Éfeso, tan caahán ra tuhun ra Cristo tsihin tsa ñi iñi ra. Tan jacuaha ra tsi ñi na nacuhva ñi tsi ñi tsi Nyoo na cundaca ñaha ra tsi ñi.

⁹ Maa tyin yihí ñi jandavā ñi añima ñi, tan ña cuñí ñi tsinū iñi ñi. Tan caahán ñi ndavaha ñi siqui tuhun

ra Cristo nuu nyiví, tan catyí ñi tyin ña vaha ityi ra Jesús. Tacan tan ra Pablo catsiyó nyaha ra nu yucú ñi. Tan tsindaca ra tsi ñi tsinú iñi tsi ra Cristo nda iin escuela ra tsa nañí Tiranno. Tan ican caahán ra tuhun ra Cristo tsihin nyiví tandihí quiví. ¹⁰ Tan tacan ñi tsicá ra tsitsi tsa uvi cuiya. Tan tandihí nyiví tsa iyó ñuu tsa cayucú Asia, tsiñi ñi tuhun Jutu Mañi yo ra Jesús, tahan ñi nyiví Israel tan nyiví tsa ñavin nyiví Israel cuví. ¹¹ Tan nahnu tsa iyo javaha ra Pablo jahá Nyoo. ¹² Tyin nda cuando jahma tsa tñn ra Pablo tan tsindacá ñi tsi nyiví tan quitá cuehe tsi ñi, tan quitá ndihí tucu tatyí ña vaha tsi ñi.

¹³ Tan iyó juhva ra Israel tsa tsicá nuu tan iin tan iin ñuu tavá ra naha tatyí ña vaha tsi nyiví. Tan cuñi ra naha cuatyíñu ra naha siví Jutu Mañi yo Jesús, tyin cua tava ra naha tsi nu tatyí ña vaha. Tan catyí ra naha tsihin nu tatyí ña vaha can nahnu:

—Tsihin siví ra Jesús tsa caahán ra Pablo tuhun, catyí ndi tsihin ndo tyin quita ndo —catyí ra naha.

¹⁴ Tacan javaha tsa utsa taahan sehe iin ra Israel tsa nañí Esceva. Tan ra Esceva can cuví ra iin ra cuví ityi nuu tsihin ra jutu. ¹⁵ Tan tsa cahan ra can naha ra tsihin nu tatyí ña vaha, nacahan nu tsihin ra naha tan catyí nu:

—Tsitó yu tsi ra Jesús. Tan tsitó yu yóo ra cuví ra Pablo. Tan ¿yóo ra cuví tucu nyooho? —catyí nu tatyí ña vaha can tsihin sehe ra Esceva naha ra.

¹⁶ Tacan tan ra tsa yihí tatyí ña vaha can ndava ra siqui ra can naha ra. Tan tsihin tsa cuaha tunyee iñi nu tatyí ña vaha can tan cuví cunyee ra tñn tahan ra tsihin tandihí ra can naha ra. Tan tsahnya

cuatyi ra jahma ra naha. Tan jañicueehe ra tsi ra naha. Tan jacuhun tandi ra tsi ra naha jahā nu tatyí can. ¹⁷ Tacan tan tandihí nyívi Éfeso, tahan ñi nyívi Israel, tan nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví, tsitō ñi tuhun can. Tan yuuhví xaan ñi cuví. Tan jacahnú ñi sívi Jutu Mañi yo Jesús.

¹⁸ Tan cuaha xaan nyívi tsa natsinu iñi tsi ra Jesús cuahán ñi cuanahmá ñi cuatyi ñi nuu ra tan nuu nyívi, tandihí maa tsa ña vaha tsa icā ñi tahan tsanaha. ¹⁹ Tan cuaha ñi tsa cahví tuhun tasi, tsindaca ñi libru ñi. Tan tsahmí ñi libru can nuu tandihí nyívi. Tan tava cuenda ñi nácaa yahvi libru can. Tan yahvi tsa tandihí libru can quita tsi uvi xico utsi mil xuhun cuitsin. ²⁰ Tan tacan ñi tan cuahán nducuahá ca nyívi tsa yihí cuenda Jutu Mañi yo. Tan tacan nyehé nyívi tyin cahnu xaan tunyee iñi iyó tsi ra.

²¹ Tan tsa yahā tuhun ihya, ra Pablo tyaā ra cuhva tsa cuhun ra ñuu tsa cayucú Macedonia tan Acaya. Yahā can tan cua cunuhu ra nda ñuu Jerusalén, tyaá ra cuhva. Tan catyí ra tyin yahā can tan cuñi tsi tsa cuhun ra nda ñuu Roma. ²² Tacan tan jacuhun ra tsi uvi taahan ra jatyinyeé tsi ra nda Macedonia, ra Timoteo tan ra Erasto. Maa tyin tsitsi tsa cuahán ra can naha ra, ndoo maa ra Pablo juhva ca quívi Asia can.

Nu quitsaha cuvaá nyívi Éfeso

²³ Tan juven ñi quívi can quitsaha cuvaá nyívi ñuu Éfeso tsa cuenda tuhun Nyoo, ²⁴ tyin iin ra tsa nañi Demetrio natyuhū ra tsi ñi. Tyin maa ra tuhvá ra jahá tyiñu tsihin xuhun cuitsin. Javahá ra tsa cuví vehe ñuhu nyihi tsitoho Diana tsihin

xuhun cuitsin can. Tan cuaha xuhun jahá canaa ra tan tsihin ra jatyinyeé tsi ra. ²⁵ Tan cana ra Demetrio can tsi ra tsa jahá tyiñu tsihin ra. Tan cana tucu ra tsi ra tsa jahá tyiñu iin ñi tyiñu can naha ra. Tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho tata, tsitó ndo tyin tsihin tyiñu ihya tan iyó vaha xaan yo. ²⁶ Maa tyin nyooho nyehé ndo tan tsiñi ndo nácaa javahá nu Pablo can ñuu yo ihya, tan tandihí ñuu tsa cayucú Asia ihya. Tyin catyí nu tyin tsitoho tsa javahá yo tan tsa javahá inga ca nyivi ñavin Nyoo cuví can. Tan cuaha xaan nyivi tsinú iñi tsa caahán nu. ²⁷ Tan ña vaha tsa javahá nu tyin ña cua cuyahvi ca tsitoho tsa javahá yo. Tan inga tucu tuhun, ña cua jacahnu ca nyivi tsi nyoo Diana tan ña cua jacahnu ñi vehe ñuhu ña, tan ña vaha tacan, tyin ñaha can cahnu xaan cuví ña. Tan tandihí nyivi ñi cahnu Asia tsihin nyivi nani cahnu ñuhu ñayivi jacahnú ñi tsi ña. Tan nu cuahán ca tsi quivi ña cua jacahnu ca ñi tsi ña tatun tsinú iñi ñi tsa caahán nu Pablo —catyí ra Demetrio.

²⁸ Tan cuhva tsa tsiñi ra naha tsa cahan ra, xaan xaan cuñí ra naha. Tan quitsaha caná tsa ra naha tan catyí ra naha:

—Cahnu xaan cuví ña Diana tsa cuví ña nyoo cuenda yo tsa cuví yo nyivi Éfeso ihya —catyí ra naha.

²⁹ Tan cuvaq tandihí nyivi ñuu can. Tan tñ ñi tsi ra Gayo, tan tsihin ra Aristarco, uvi taahan ra tsa quee Macedonia tan tsicá ra naha tsihin ra Pablo. Tan tandihí ñi can ixta caa ñi tsi ra naha nda cuando nu tuhvá ñi ndu ín. ³⁰ Tan ra Pablo cuñí ra quihvi ra nu yucú ñi tyin cahan ra tsihin ñi. Maa tyin ra hermano ña tsaha ra naha tsa cuhun

ra. ³¹ Tan tacan tucu taahan ra cumí tyiñu cuenda Asia. Ra vaha iñi tsi ra Pablo cuví ra naha, tan tava tyiñu ra naha tsi ra tyin ña taahán tsi tyihí ra tsi ra ican. ³² Tan nu ndu iin nyivi ican, juhva ñi caná tsaa iin tuhun, tan inga ñi caná tsaa inga tuhun, tyin cuvaá ñi. Tan cuaha xaan ñi ndi ña tsitó ñi nacuenda yucú ñi ican. ³³ Tacan tan nyivi Israel tava tyiñu ñi tsi iin ra tsa nañí Alejandro na yaha ra ityi nuu. Tan juhva ñi tsa yucú ican, tsaḥa cuenda ñi tsi ra nácaa cua cahan ra. Tacan tan javaha ra seña tsihin ndaha ra tyin na cutaxin ñi tyin cuñí ra cahan ra tyin nduve cuatyí nyivi Israel. ³⁴ Maa tyin cuhva tsa tsitó nyivi tyin ra Israel cuví ra, tandihí maa ñi cana tsaa ñi. Tan tsitsi tsa uvi hora caná tsaa ñi, tan catyí ñi:

—Cahnu xaan cuví ña Diana, tsa cuví ña nyoo cuenda yo tsa cuví yo nyivi Éfeso —catyí ñi, caná tsaa ñi.

³⁵ Tacan tan ra secretario ñuu can cuví jacutaxin ra nyivi, tan caahán ra tsihin ñi, tan catyí ra:

—Nyooḥo nyivi ñuu Éfeso ihya, tandihí nyivi tsitó ñi tyin nyaá tsi siqui yo tsa jahá cuenda yo vehe ñuhu ña Diana, tyin cahnu xaan cuví ña. Tan jahá cuenda yo tsitoho ña tsa quee andivi tan nacava nu ñuhu ihya. ³⁶ Tan yoñi cuví catyí tyin ña nditsa. Taxin ñi ndo, tan ña ica ndo tatun ña tsitó ndo náa tsa cua javaha ndo. ³⁷ Tyin ra tsa tsindaca ndo ihya nduve náa tsa suhu ra naha vehe ñuhu yo. Tan ndi ña caahán ra naha ndavaha ñi siqui nyoo yo.

³⁸ Tatun ra Demetrio tan ra tsa jahá tyiñu tsihin ra, tsicán ra naha cuatyí tsaha iin ra, na cahun ra naha nu nyaá ra juez. Cuví ndacan ra naha cuatyí nuu ra can, tan maa ra cuví jandaa ra cuatyí

can. ³⁹ Tan tatun inga tuhun tsicán ndo, cuñí tsi tsa ndaca ndo can tsi ra cumí tyiñu, tumaa cuhva catyí ley. ⁴⁰ Tyin tatun coto ra ndacá ñaha tan cana ra tsi yo tsa cuenda tsa cuvı ihya, tan ña cua ñihi yo tuhun cahan yo tatun ndaca tuhun ra tsi yo nacuenda cuvaá yo —catyí ra cuvı secretario can.

⁴¹ Tan tsa yahá cahan ra, tacan tan catyí ra tyin na cunuhu ñi nda yuvehe ñi.

20

Nu yahá ra Pablo Macedonia tan cuahán nyico ra nda Grecia

¹ Tsa yahá tsa cuvaá nyıvi ñuu Éfeso can, cana ra Pablo tsi tandihı nyıvi tsa yihı cuenda ra Cristo, tyin cahan ra juhva tsihin ñi tan cuhva ra tunyee iñi tsi ñi, tyin tsa tsaá quıvi tsa cua cuhun ra inga ñuu. Tan cahan ra tsihin ñi. Tacan tan cuahán ra Macedonia. ² Tan tsahan ra tandihı ityi can tan tsihin tuhun caahán ra jandu iın ra iñi tandihı nyıvi yihı cuenda ra Cristo tsa iyó ityi can. Tacan tan tsaá ra ityi Grecia. ³ Tan ıcan ndoo ra uñi yoo. Tan tsa nyaá tsa cua quihin ra yutun ndoo tan cuhun ra Siria, tan tsito ra tyin nducú nyıvi Israel tsi ra tyin cua cahñi ñi tsi ra. Yacan cuenda tyaa iñi ra tsa cua cuhun ra tsihin tsaha ra ityi nu ñuhu, tan cua yaha nyico ra inga tsaha ityi Macedonia. ⁴ Tan cuahán ra Sópater, ra ñuu Berea tsihin ra. Tan cuahán ndihı ra Aristarco tan ra Segundo. Tan uvi taahan ra ihya, Tesalónica cuvı ñuu ra. Tan cuahán ndihı ra Gayo, ra ñuu Derbe, tan ra Timoteo, tan uvi taahan ra quee Asia, ra Tíquico tan ra Trófimo. ⁵ Ra hermano ihya yahá ra

naha ityi nuu tan ndatú ra naha tsi ndi nda ñuu Troas. ⁶ Tan nyuhu ndatú ndi nda tsa yaha vico pascua nu tuhvá nyívi Israel tsatsí paan tsa nduve yutsan iya yihí. Tacan tan quee ndi ñuu Filipos tsihin yutun ndoo. Tan nu tsinu uhun quívi tan titahan ndi tsihin ra tsa cuahán ityi nuu nda ñuu Troas naha ra. Tan ican ndoo ndi utsa quívi.

Nu caahán ra Pablo tuhun Nyoo ñuu Troas

⁷ Tan tsa cuví tuingu can ndu iin ndi tsihin nyívi yihí cuenda ra Cristo ñuu Troas can. Tan quívi can cua catsi ndi paan tan coho ndi vinu tyin nducuhun iñi ndi tyin tsihi ra Cristo tsa cuenda cuatyí yo. Tan ra Pablo caahán ra tsihin ñi, tan tahan ñuu, tyin tsa nyaá tsa cahun ndi inga quívi can. ⁸ Yucú ndi iin quartu nu tsinu uñi pisu. Tan nditsin xaan nu yucú ndi tsitsi vehe can tyin cuaha xaan ñuhu candili cayú. ⁹ Tan iin ra tyuvaa tsa nañí Eutico nyaá ra ventana tyaá soho ra, maa tyin ña cunyeé iñi ra ñumaahna, tyin ra Pablo, naha xaan caahán ra. Quixí ra Eutico, tan ña tsito ra canacava ra. Quee ra nda nu tsinu uñi pisu tan canacava ra nda nu ñuhu. Tan cañihi ra hermano naha ra tsi ra, maa tyin tsa tsihi ra. ¹⁰ Tacan tan ra Pablo nuu ra tan tsaá ra nu canyií ra tyuvaa can. Tan tyihi jucun ndaha ra tsi ra tyuvaa can, tan catyí ra tsihin tandihi ra hermano naha ra:

—Ña nayuhvi ndo, tyin ra ihya nyito ra —catyí ra.

¹¹ Tacan tan ndaa nyico ra Pablo tan tsatsí ndi paan tan tsihi ndi vinu. Tan ra Pablo caahán ca maa ra tuhun Nyoo nda cuanda cunditsin. Tsahan cuahán ra. ¹² Tan ra tyuvaa can nandoto ra tan

cuanuhū ra nda yuvehe ra. Tan sī xaan cuñí ñi cuvī.

Nu quitā ra Pablo ñuu Troas tan cuahán ra nda ñuu Mileto

¹³ Nyuhu yahā ndi ityi nuu tan cuahán ndi tsihin yutun ndoo nda ñuu Asón. Tyin ican cua ñihi tahan ndi tsihin ra Pablo, tyin tacan jandaā maa ndi tyiñu tsihin ra, tyin maa ra cuñí ra cuhun ra ityi nu ñuhu tsihin tsaha ra. ¹⁴ Tan tsa ñihī tahan nyico ndi tsihin ra nda ñuu Asón, quihvī ra tsitsi yutun ndoo tsihin ndi tan cuahán ndi nda ñuu Mitilene. ¹⁵ Tsa quitā ndi ñuu can tacan tan yahā ndi ityi nuu iin ñuhu luhlu tsa nañí Quío, canyī tsi mahñu ndutya ñuhu. Tan tsa inga quivī can tsaā ndi inga ñuhu luhlu tsa nañí Samos. Yahā ndi ican tan tsaā ndi ñuu Trogilio nu quitatu ndi. Tan tsa inga quivī tsaā ndi nda ñuu Mileto. ¹⁶ Tacan cuvī tyin ra Pablo ña cuñí ra tsa cunyi naha ra ityi Asia. Tan ña cuñí ra cuhun ra ñuu Éfeso tyin numi ñi cuñí ra tsa ra ñuu Jerusalén, tyin tatun cuhva tsi cuhva, ican nyii ra tan cua coo vico Pentecostés.

Nu caahán ra Pablo tsihin ra ñuu Éfeso naha ra tyin cua cuhun ra tan ña cua quitsi ca ra

¹⁷ Tan tsa yucú ndi ñuu Mileto, canā ra Pablo tsi ra cuvī ityi nuu tsihin nyivī yihí cuenda Nyoo ñuu Éfeso. ¹⁸ Tan tsa tsaā ra naha, tan caahán ra Pablo tsihin ra naha tan catyí ra:

—Maa ndo tsitó ndo nácaa cuhva tsicá yu nda quivī jihna ñi tsa tsaā nuu yu Asia ihya. ¹⁹ Tandihī quivī tsa tsinyij yu tsihin ndo tan tyiñu Jutu Mañi yo jahá yu tsihin tsa nducú yu cuhva tsa ña cahnu xaan ñi cuvī yu, vasu cuaha tundoho tan tucuihya

iñi nyehe yu. Tan cuaha tundo ho quitsi siqui yu jaha nyivi Israel. ²⁰ Maa tyin ña jandihí yu tsa caahán yu tuhun Nyoo tsihin ndo. Tyin yacan cuví tandihí tsa tsiñí ñuhu tsi ndo tan coo vaha ndo tsihin Nyoo. Tan jacuahá yu tuhun Nyoo tsi ndo nu ndu iín ndo tan nda yuvehe ndo. ²¹ Tan jacuahá yu tuhun ihya tsi nyivi Israel tan tsi nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví, na nasama ñi cuhva iyó ñi nuu Nyoo tan na tsinu iñi ñi tsi Jutu Mañi yo, ra Jesucristo. ²² Tan vityin cua cuhun yu nda ñuu Jerusalén tyin maa Tatyí Ii Nyoo catyí. Tan ña tsitó yu náa cua cuví tsi yu ndacan. ²³ Maa tyin intuhun ñi tsa tsitó yu tyin tandihí ñi nu cuahán yu, Tatyí Ii Nyoo caahán tsihin yu tyin ndatú vehe caa tsi yu, tan cuaha tundo ho cua nyehe yu. ²⁴ Maa tyin ndi intuhun yacan tan ña tsicá iñi yu. Tan ndi ñayivi yu nduve yahvi nyaá can tsa cuenda yu, tyin tacan tan tsihin tsa sñi cuñí yu tan cuví jañihi ca yu jaha tyiñu yu tsa cuenda Jutu Mañi yo Jesús, tumaa tava tyiñu ra tsi yu. Tan jañihi ca yu jacuahá yu tuhun vaha nácaa cuñí maa Nyoo tsi yo.

²⁵ Tan vityin tsitó vaha yu tyin tandihí nyoo ho tsa cahan yu tuhun Nyoo tsihin ndo, ña cua nyehe ca ndo tsi yu. ²⁶ Yacan cuenda cuñí yu cahan yu tsihin ndo vityin tyin nduve ca cuatyí yuhu tsa cuenda ndi intuhun ndo. ²⁷ Tyin ñiñi cuñí yu tan cahan yu tandihí tuhun Nyoo tsihin ndo tan nduve náa tsa tyihí xeehe yu. ²⁸ Yacan cuenda jaha cuenda ndo tsi ndo. Tan jaha cuenda ndihí ndo tsi tandihí nyivi yihí cuenda Nyoo. Tyin maa Tatyí Ii Nyoo tava tyiñu tsi ndo na jaha cuenda ndo tsi nyivi tsicá vehe ñuhu Jutu Mañi yo. Maa ra jata

ra tsi ñi tsihin ñiñi ra. ²⁹ Tan tsitó yu tyin quivi cuhun yu, cua quitsi inga ra naha. Tan cua cuñi ra naha jativi ra naha tsi nyivi yihí cuenda Jutu Mañi yo. Tumaa lobo xaan tsa tsahñí tsi mbee, tacan cua quitsi ra can naha ra. ³⁰ Tan juven ñi nu yucú ndo, cua nduvita taahan ra. Tan cua jacuaha ra naha tsi ndo tuhun tsa ña nditsa tyin cunyicun ndo tsi ra naha. ³¹ Yacan cuenda jaha vaha ndo cuenda. Nducuhun iñi ndo tyin tsitsi tsa uñi cuiya ña jandihí yu tsa caahán yu tuhun Nyoo tsihin ndo. Tyin ñiñu tan nduvi caahán yu tsihin intuhun intuhun ndo, tan tsihin tsa cuihya cuñi yu, coto nacoohiñi ndo tuhun Nyoo.

³² Tan vityin nyooho yañi, tyaá yu tsi ndo ndaha Nyoo. Naquihin vaha ndo tandihí tuhun caahán ra tsihin yo. Tyin jacotó ra tsi yo tyin cuñi xaan ra tsi yo. Tan tuhun ra jandunyeé xaan tsi iñi yo tan tsahá tsi tsa cuví yo nyivi vaha tsihin tandihí inga nyivi tsa nacuhva cuenda tsi ñi tsi ra. ³³ Yuhu ña nyiyó iñi yu tsa iyó tsi ndi intuhun ndo. Ndi xuhun ndo, ndi jahma ndo. ³⁴ Nyooho tsitó vaha ndo tyin jaha tyiñu xaan yu tsihin ndaha yu tan ñihí yu tsa tsiñí ñuhu tsi yu tsihin ra tsicá tsihin yu naha ra. ³⁵ Tacan ñi janahá yu tsi ndo tyin cuñi tsi tsa jaha tyiñu ndo tan jatyinyee ndo tsi nyivi iyó náa tsa tsiñí ñuhu tsi ñi. Tan nducuhun iñi ndo tsa caahán Jutu Mañi yo Jesús, nu catyi ra tyehen: “Si ca cuñi nyivi tsa tsahá, tan ñavin ca nyivi tsa ñihí ndaahvi” catyi Jutu Mañi yo.

³⁶ Tsa yaha tsa cahan ra Pablo tuhun ihya, tsicuiñi tsiti ra. Tan tsican tahvi ra tsihin tandihí ra naha. ³⁷ Tan tandihí ra naha nducuihya xaan

iñi ra naha tan tsacu_xaan ra naha. Tan tsinum_i nyaa ra naha tsi ra. ³⁸ Tyin ra Pablo caty_i ra tyin cua cuhun ra inga ñuu tan ña cua cuhun ca ra nu yucú ra naha. Tacan tan tsindaca_ ra naha tsi ra nda nu quihv_i ra tsitsi yutun ndoo.

21

Nu cuahán ra Pablo ñuu Jerusalén

¹ Tacan tan nacoo_ ndi tsi ra hermano naha ra tan quihv_i ndi tsitsi yutun ndoo. Tan cuahán ndi ndoo ityi ñi nda Cos, iin ñuhu luhlu tsa canyí mahñu ndutya ñuhu. Tan tsa inga quiv_i tsa_ ndi nda Rodas tsa cuví inga ñuhu luhlu ñi. Tacan tan cuahán ndi nda ñuu Pátara. ² Tan ñuu Pátara, nyehe_ ndi inga yutun ndoo tsa cuahán nda Fenicia. Tan quihv_i ndi tsitsi can, tacan tan cuahán ndi. ³ Tan ityi nu cuahán ndi, nyehe_ ndi nu canyí ñuhu Chipre ityi ndaha satyin yo. Tan yaha_ ñi ndi cuahán ndi ityi nuu ca, nda ityi Siria. Tan tsa_ ndi nda ñuu Tiro tyin ican cua tava ra naha ndaha tyiñu tsa yihí tsitsi yutun ndoo can. ⁴ Tan tsa nañih_i ndi tsi nyiv_i yihí cuenda Nyoo ñuu can, ndoo_ ndi tsihin ñi utsa quiv_i. Tan catyí ñi tsihin ra Pablo tyin ña taahán tsi tsa cuhun ra ñuu Jerusalén tyin tacan cahan Tatyí Ii Nyoo tsihin ñi. ⁵ Maa tyin tsa quita_ utsa quiv_i can, quita_ ndi ñuu can. Tan nu cua quita ndi tandih_i ra hermano naha ra tsihin ñasih_i ra naha tan tsihin sehe ra naha tsindaca_ ñi tsi ndi nda cuenda yuhu ñuu. Tan nu nyit_i yuhu ndutya ñuhu can tsicuiñ_i tsit_i ndi, tan tsican tahvi ndi tsi Nyoo. ⁶ Tacan tan tsinum_i nyaa tahan ndi tsi ndi. Tsahan

quihv̄i ndi tsitsi yutun ndoo. Tan ra hermano can naha ra cuanuh̄u ra naha yuvehe ra naha.

⁷Tan tsa queē ndi ñuu Tiro, cuahán ndi nda ñuu Tolemaida. Tan ican tsah̄a ndi nacumi tsi nyiv̄i yih̄i cuenda ra Cristo. Tan ndoō ndi tsihin ñi iin quiv̄i. ⁸Tan tsa inga quiv̄i quit̄a ndi cuahán ndi nda ñuu Cesarea. Tan ican tsah̄an ndi vehe ra Felipe, ra tsa jacotó xaan tsi nyiv̄i nácaa jacacú Nyoo tsi yo. Cuví ra iin ra nyisó tyiñu vehe ñuhu tsitsi tsa utsa taahan ra naha. Tan ndoō ndi yuvehe ra. ⁹Ra Felipe, iyó cumi taahan ñi cuatyí sehe ra tsa ñaha ca tandaha. Tan ndusu yuhu Nyoo cuví ñi. ¹⁰Tan tsa cuaha ñi quiv̄i tsa yucú ndi ican, tan tsāa iin ndusu yuhu nyoo tsa queē nda Judea. Nañí ra Agabo. ¹¹Quitsi nyehē ra nu yucú ndi. Tan quih̄in ra cinturón ra Pablo, tsáhñi ra tsaha ra tan ndaha ra, tan catyí ra:

—Tatyí Ii Nyoo catyí tsihin yu tyin tyehen cua cunuhñi tsitoho cinturón ihya nda ñuu Jerusalén. Tan cua cuhva cuenda nyiv̄i Israel tsi ra tsi ra inga ñuu naha ra —catyí ra Agabo.

¹²Tsa tsiñi ndi tsa caahán ra, nyuhu tan ra ñuu Cesarea naha ra caahán ndaahvi ndi tsihin ra Pablo na ña cuhun ra ñuu Jerusalén. ¹³Maa tyin ra Pablo catyí ra:

—¿Nacuenda tsacú ndo tan janducuihyá ndo iñi yu? Yuhu nduve cuenda yu. Ndi maa tsa cua cunuhñi yu, ndi maa cahñi ra naha tsi yu, maa tyin cuhun yu tyiñu tsa cuenda Jutu Mañi yo Jesús —catyí ra tsihin ndi.

¹⁴Tan tsa nyehē ndi tyin ña cuv̄i tsa jah̄a ndi tsi ra, jañ̄a ndi. Tan catyí ndi:

—Na cuv̄i maa cuhva cuñí Jutu Mañi yo.

¹⁵ Tsa yaha yacan na ica vaha ndi tsi ndi tan cuahán ndi nda ñuu Jerusalén. ¹⁶ Tan cuahán taahan ra ñuu Cesarea ra yihí cuenda ra Cristo, tsihin ndi. Tan cuahán tucu iin ra ñuhu Chipre. Nañí ra Mnasón. Cuaha xaan cuiya tsinú iñi ra tsi ra Cristo. Tan tsindaca ra tsi ndi yuvehe ra tsa iyó ñuu Jerusalén tyin cuyucu ndi.

Nu cua nyehé ra Pablo nu nyíí ra Jacobo

¹⁷ Tsa tsaá ndi ñuu Jerusalén, nyívi yihí cuenda ra Cristo sñ xaan cuñí ñi caahán ñi tsihin ndi. ¹⁸ Tan inga quívi can cuahán ndi tsihin ra Pablo cua nyehé ndi nu nyíí ra Jacobo. Tan ican yucú tucu tandihí ra cuví ityi nuu tsihin nyívi vehe ñuhu. ¹⁹ Tsaḥa ra Pablo nacumi tsi ra naha. Yaha can tan nacatyí tuhun ra tandihí nácaa tsatyíñu Nyoo tsi ra nu cahan ra tuhun Nyoo tsihin nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví. ²⁰ Tsa tsiñi ra naha tuhun ihya, jacahnu ra naha tsi Nyoo, tan catyí ra naha tsihin ra Pablo:

—Vaha yañi, nyehé un tyin cuaha xaan nyívi Israel tsinú iñi tsi ra Cristo. Tan tandihí ñi catyí ñi tyin taahán tsi tsa javaha yo cuhva catyí ley tsa tyaa ra Moisés. ²¹ Tan ñihí tuhun ñi tyin yooḥo jacuahá un tsi tandihí nyívi Israel tsa iyó inga ñuu tyin na ña cuita ca iñi ñi ley tsa jacuahá ra Moisés, tan catyí tucu un tsihin ñi tyin ña cuñí ca tsi tsa cunyaa tuñi Nyoo tsi sehe yñ ñi, tan ndi ña cua javaha ca ñi tuhun tsahnu cuhva tsa iyó maa yo tahañ tsanaha. ²² ¿Nacaa javaha yo vityin? Tyin nyívi cua ñihi tuhun ñi tyin tsaá un ihya. ²³ Vaha taxin ca tsa javaha un tsa cua cahan ndi tsihin un. Ihya iyó cumi taahan rayñi tsa nyaá javaha

tsa catyí ra tsihin Nyoo tyin cua javaha ra naha. ²⁴ Cuaahan tsihin ra naha na nduvaha un nuu Nyoo tsihin ra naha. Tan tyahvi un tsa taahán tsi tyahvi ra naha. Tacan tan maa ra naha cua xatya ndii ra naha jiñi ra naha cuhva catyí ley. Tan tsa javaha un tacan, tan coto tandihí nyívi tyin ña nditsa tsa caahán ñi síqui un, tyin cua nyehe ñi tyin ña nacoo un ley tsa tyaá ra Moisés. ²⁵ Tan tsa cuenda nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví, tan tsinu iñi ñi tsi ra Cristo, tsa jacuhun ndi tutu tsi ñi, tan catyí ndi tsihin ñi tyin ña taahán tsi caca xaan iñi ñi tsa cuenda ley can. Catyí ndi tyin ña cua catsi ñi cuñu tsa jamañi nyívi tsi tsitoho. Ndi ña cua catsi ñi niñi quiti, tan ndi cuñu quiti tsa cava ñi jucun tan ña tsatí niñi ti. Tan ndi intuhun ra naha tan ña caca nuu ra naha tsihin ñaha tan ndi ñiñaha tan ña caca nuu ñi tsihin rayi —catyí ra tsahnu vehe ñuhu can naha ra tsihin ra Pablo.

Nu quitsaha caahán yuhu tahan nyívi Israel síqui ra Pablo

²⁶ Tacan tan tsa tuví inga quívi tan cuahán ra Pablo tsihin tandihí tsa cumi taahan ra can naha ra. Tan janduvaha ra tsi ra nuu Nyoo iin caa ñi tsihin ra can naha ra. Tacan tan quihví ra tsitsi vehe ñuhu cahnu tyin jacoto ra cuví jutu ama cundihí tsa utsa quívi tsa nduvaha tsa cumi taahan ra can naha ra, tan cua jamañi ra tsa jamañi ra nuu Nyoo. ²⁷ Tacan tan tsa cuñí ndihí tsa utsa quívi can, tan taahan ra Israel tsa quee nda Asia nyehe ra naha tsi ra Pablo tsitsi vehe ñuhu. Tan cuvaá xaan tandihí nyívi jahá ra naha, tan tñin ra naha tsi ra Pablo. ²⁸ Tan caná tsa ra naha tan catyí ra naha:

—Nyooho nyiví Israel, jatyinyee ndo tsi ndi. Juvín ra ihya cuví ra tsa tsicá nuu tandihí ñi ityi. Tan jacuahá ra tsi tandihí nyiví. Catyí ra tyín ña vaha cuhva iyó yo. Tan catyí ra tyín ña vaha ley tsa tyaa ra Moisés, tan ña vaha vehe ñuhu ihya. Tan inga tucu tuhun tyín tyihí ra tsi juhva ra Grecia naha ra tsitsi vehe ñuhu yo tan ihya nu ii cuví tsi tan vatsí jatíví ra naha —catyí ra naha caná tsa ra naha.

²⁹ Tacan catyí ra naha tyín nda nu quítsi tsi nyehe ra naha tsi ra Pablo tsitsi ñuu, tsicá nuu ra tsihin iin ra ñuu Éfeso tsa nañí Trófimo. Tan cuñí maa ra naha tyín ra Pablo tsindacá tsi ra tsitsi vehe ñuhu. ³⁰ Tan tandihí nyiví ñuu quítsahá cuvaá ñi. Tan tsinú xaan ñi tsaá ñi. Tacan tan tñn ñi tsi ra Pablo. Tan ixtá caa ñi tsi ra cua ndacá ñi ityi tsata vehe ñuhu, tan numi ñi nacasi ñi yuvehe ñuhu can. ³¹ Tsa cuñí cahñi ñi tsi ra, tan ñihí tuhun ra comandante cuenda andaru tyín tandihí nyiví ñuu Jerusalén iyo xaan caahán yuhu tahan ñi. ³² Tacan tan ra comandante can jandu iin ra tsi ra capitán naha ra tan tsihin andaru naha ra. Tan tsinú ra naha cuahán ra naha nu yucú nyiví. Cuhva tsa nyehe ñi tsi ra comandante can tsihin andaru can naha ra, jañá ñi tsa cañí ñi tsi ra Pablo. ³³ Tacan tan natuhvá ra comandante can nu nyíí ra Pablo. Tan tava tyiñu ra tsi andaru naha ra tyín na tñn ra naha tsi ra, tan na cuhñi ra naha tsi ra tsihin uvi taahan cadena. Yahá can tan tsicá tuhun ra comandante can tsi ra yóo ra cuví ra, tan náa javahá ra. ³⁴ Maa tyín nyiví sñn sñn tuhun caná tsa ñi. Tan ra comandante can ña cutuñí maa iñi ra tsa cuenda tsatyín ñihi xaan cuvaá jahá ñi. Tan tava tyiñu ra

tsi andaru tyin cundaca ra naha tsi ra Pablo nda vehe nu yucú andaru. ³⁵ Cuhva tsa tsaá ra naha nu cuayí vehe can, tan quitsahá nducañá nyívi tan ña cuví ca caca ra Pablo jahá ñi. Yacan cuenda tyiso soco andaru can naha ra tsi ra. ³⁶ Tyin tandíhi ñi nyicún ñi tsi ra naha, tan caná tsaá ñi tan catyí ñi:

—¡Na cúu ra! —catyí ñi.

Nu juvin ñi maa ra Pablo jacacú tsi ra nuu nyívi

³⁷ Cuhva tsa cua tyihi ra naha tsi ra Pablo tsitsi vehe can, tan quitsahá caahán ra tsihin ra comandante:

—¿A cuhva un tsa cahan yu tsihin un? —catyí ra tsihin ra.

Tan ra comandante can catyí ra tsihin ra:

—¿A cuví caahán un yuhu griego? ³⁸ Tun tacan caa, ñavin yooho cuví ra ñuu Egipto tsa quitsi quívi can tan jacañi tahan ra tsi nyívi síqui ra ndacá ñaha tan tavá ra cumi mil ra tsahñi ndíyi tsindaca ra tsi ra naha ityi ñuhu ityi —catyí ra comandante can tsihin ra Pablo.

³⁹ Tacan tan ra Pablo catyí ra tsihin ra:

—Yuhu ra Israel cuví yu tan cacu yu ñuu Tarso tsa cuví iin ñuu cahnu ityi Cilicia. Maa tyin jaha tumañi iñi cuhva un ndatu cahan yu luxu tsihin nyívi —catyí ra Pablo tsihin ra comandante.

⁴⁰ Tacan tan tsa tsahá ra comandante can ndatu tsi ra, nduvitá nyityi ra nu cuayí can tan javahá ra iin seña tyin na cutaxin ñi. Tan tsa cutaxin nyívi quitsahá caahán ra tsihin yuhu hebreo, tan catyí ra:

22

¹—Nyooho tata, tan nyooho yañi, tyaa soho ndo tsa cua cahan yu tsihin ndo tyin cuñi yu tsa coto ndo tyin yuhu nduve cuatyí yu iyó —catyí ra Pablo tsihin nyiví can.

²Tsa tsiñi ñi tsa caahán ra tsihin ñi tsihin yuhu hebreo, taxin cuii ña tsinyacu ñi. Tan ra Pablo catyí ra:

³—Yuhu ra Israel cuví yu tumaa maa ndo. Tan cacu yu ñuu Tarso tsa canyíi Cilicia. Maa tyin Jerusalén ihya tsahnu yu. Tan ra Gamaliel jacuahá ra tsi yu nácaa tyaa yahvi yu ley tsi tsaahnu yo. Tan tacan ñi nducú yu cuhva javahá yu tyiñu nuu Nyoo tsihin tsa nñi iñi yu, tumaa tsa javahá ndo vityin ihya. ⁴Yuhu, nu quitsi tsi tsinyaa ndaha yu tsi nyiví yihí cuenda ra Cristo. Tan tsindaca yu tsi ñi tsa cúu ñi. Tan cuaha ñi rayi tan ñaha tñin yu tsa cahun ñi tsitsi vehe caa. ⁵Ra jutu tsaahnu tsa cuví ityi nuu tsihin ra cuví mandoñi naha ra, cuví ra naha tsandaa tyin ra ican naha ra tsahá tutu tsi yu tyin cuví tñin yu tsi ra yañi yo, ra yihí cuenda ra Cristo ñuu Damasco. Tsahán yu ican tsinanducu yu tsi nyiví tsinú iñi tsi ra Cristo, tyin cua cunuhñi ñi tsihin cadena, tan cua quitsi ndaca yu tsi ñi nda ñuu Jerusalén ihya tyin tatsi tuñi ra tsahnu naha ra tsi ñi.

*Nu nacatyí tuhun ra Pablo nácaa natsinu iñi ra tsi ra Cristo
(Hechos 9.1-19; 26.12-18)*

⁶Maa tyin cuhva tsa cuahán yu ityi tsa cua tsa yu ñuu Damasco, maa ora cuví tsi. Tan sana iñi yu tan ndunditsin tanñi cahnu nu cuahán yu jahá iin

ñuhu tsa quitsi ityi andivi. ⁷ Tacan tan nduva yu nu ñuhu. Yaha can tan tsiñi yu iin ndusu tsa caahan tsihin yu tan catyi tsi: “Saulo, Saulo, ¿nacuenda nyaá ndaha un tsi yu?” catyi ndusu can tsihin yu. ⁸ Tacan tan tsica tuhun yu tsi ra tan catyi yu: “¿Yoo yooho cuvi un, taa?” Tan catyi ra tsihin yu: “Yuhu cuvi ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra tsa nyaá ndaha un” catyi ra. ⁹ Tandihí ra tsa cuahan tsihin yu nyehe ra naha ñuhu can, tan nayuhvi xaan ra naha. Maa tyin ña tsiñi ra naha ndusu tsa cahan tsihin yu. ¹⁰ Tacan tan quitsaha caahan yu tsihin ra tan catyi yu: “Jutu Mañi yu, ¿naa taahan tsi javaha yu?” Tan catyi ra tsihin yu: “Nduvita tan cahun un nda ñuu Damasco. Tan ican cua cahan iin ra tsihin un tandihí tsa taahan tsi javaha un” catyi Jutu Mañi yo tsihin yu. ¹¹ Tan cuaa yu jaha ñuhu can, yacan cuenda ra tsa cuahan tsihin yu tin ra naha ndaha yu tan cuahan ndi nda ñuu Damasco.

¹² Tan ican iyó iin ra tsa nañi Ananías. Tan jacahnú xaan ra tsi Nyoo cuhva catyi ley tsa tyaa ra Moisés. Tan tandihí nyivi Israel tsa iyó ñuu Damasco catyi ñi tyin vaha xaan ini ra. ¹³ Tsahan ra can tsinyehe ra tsi yu. Tan cuhva tsa tsaa ra, catyi ra tsihin yu: “Yañi Saulo, nanyehe inga tsaha” catyi ra tsihin yu. Tan juvin ñi cuhva can tan nanyehe yu. Tan cuvi nyehe yu tsi ra. ¹⁴ Tan catyi ra tsihin yu: “Nyoo cuenda jutu yo nacatsi ra tsi un nda tsanaha, tyin coto un cuhva cuñi ra, tan nyehe un tsi ra Jesucristo tyin ra vaha cuvi ra, tan cuñi un ndusu ra. ¹⁵ Tyin yooho cua cahan un tuhun ra nuu tandihí nyivi. Cua nacatyí tuhun un tsa nyehe un tan tsa tsiñi un. ¹⁶ Tan vityin, ña cuatu

ca un. Nduvita tan coondutya un. Tan ndacan tahvi un tsi Jutu Mañi yo tyin na jaha ra tucahnu iñi cuatyí un” catyí ra Ananías tsihin yu —catyí ra Pablo tsihin ñi.

Nu nacatyí tuhun ra Pablo nácaa tsaha Nyoo tyiñu tsi ra tyin cuhun ra inga ñuu cucahan ra tuhun ra Cristo

¹⁷Yaha can tan vatsí nuhu yu ñuu Jerusalén ihya tan cuhva tsa tsaá yu, tsahan yu vehe ñuhu cahnu tsindacan tahvi yu tsi Jutu Mañi yo. Tan janaha ra iin tsa nyehe yu. ¹⁸Nyehe yu tsi ra. Tan catyí ra tsihin yu: “Janumi. Quita ñi ñuu Jerusalén ihya tyin ña cua tsinu iñi nyivi tuhun yu tsa cahan un” catyí ra tsihin yu. ¹⁹Tacan tan quitsaha caahan yu tsihin ra tan catyí yu: “Jutu Mañi yu, maa ñi tsitó ñi tyin yuhu tsahan yu tandihí vehe ñuhu. Tan tñin yu tsi ñi tsa tsinú iñi tsi un, tan tyihí yu tsi ñi vehe caa tan cañi yu tsi ñi. ²⁰Tan quivi tsa tsihi ra Esteban ra tsa cahan cuenda un, yuhu nyii ndihí yu ican. Tan ndoo yu vaha tsa tsahñi ra naha tsi ra. Tan jahá cuenda yu jahma ra can naha ra” catyí yu tsihin Jutu Mañi yo. ²¹Tacan tan catyí ra tsihin yu: “Cuaahan, tyin maa yu jacuhún tsi un. Cañi xaan cua cuhun un tyin cua cuhun un nda nu iyó nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví” catyí Jutu Mañi yo tsihin yu.

Nu nyaá ra Pablo ndaha ra comandante cuenda ñuu Roma

²²Tyaá soho ñi yacan ña tan quitsaha caná tsaa ñi tan catyí ñi:

—¡Cahñi ndo tsi ra! Tyin ña taahán ca tsi tsa coo ra ñayivi —catyí ñi.

²³ Tan caná tsa ca ñi. Tan javicó ñi jahma ñi. Tan javitá ñi nyahyu nu tatyí tsa cuenda tsa xaan xaan cuñí ñi. ²⁴ Yacan cuenda ra comandante can catyí ra tsihin ra andaru can naha ra tyin na cundaca ra naha tsi ra Pablo tsitsi vehe can. Tan catyí ra tyin na cañi ra naha tsi ra, tyin tacan tan cua cahan ra tsa nditsa nacuenda tsa caná tsa nyivi tsata ra. ²⁵ Maa tyin tsa yahá tsahñi ra naha tsi ra tan cua cañi ra naha tsi ra, tacan tan ra Pablo cahan ra tsihin ra capitán tsa nyaá nyityi ican tan catyí ra:

—¿A iyó ndatu tsi nyooho tsa cañi ndo tsi yu? Tan yuhu ra cuenda ñuu Roma cuví yu tan inga tucu tuhun, ñaha ca jaquee yuhu ra juez tsi yu, tan cuñi ndo cañi ndo tsi yu —catyí ra Pablo tsihin ra.

²⁶ Tsa tsiñi ra capitán tsa caahán ra Pablo, tsahan ra tsijacoto ra tsi ra cuví comandante. Tan catyí ra tsihin ra:

—Jaha cuenda tsi un tsihin tsa javahá un. Tyin ra can, ra ñuu Roma cuví ra —catyí ra tsihin ra.

²⁷ Tacan tan ra comandante can cuahán ra nu nyii ra Pablo. Tan tsicá tuhun ra tsi ra tatun nditsa tyin ra ñuu Roma cuví ra. Tan ra Pablo catyí ra:

—Juvín.

²⁸ Tacan tan catyí ra comandante can tsihin ra:

—Yuhu cuaha xaan xuhun tyahvi yu tan cuvi cuu yu iin ra ñuu Roma.

Tan ra Pablo catyí ra:

—Tan yuhu ra ñuu Roma cuví yu tsa cuenda jutu yu —catyí ra.

²⁹ Tacan tan andaru tsa cua cañi tsi ra jatsiyo nyaha ra naha tsi ra naha nu nyii ra Pablo. Tan nda cuanda ra comandante tan nayuhvi ra tsa

cuenda tsa tsaññi ra tsi ra tsihin cadena. Tyin tsa javahá ra tsa tacan tsihin iin ra ñuu Roma cuatyí cuví can.

Nu tsañan ra Pablo nu ndu iin ra ñuu Israel naha ra

³⁰ Tan tsa tuví inga quiví can tan ra comandante can cuñí ra coto ra náa cuatyí tyaá nyiví Israel tsi ra Pablo. Tan jañã ra tsi ra Pablo. Tan tava tyiñu ra na ndu iin tandihí ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra, tan tsihin tandihí ra cumí tyiñu cuenda nyiví Israel. Tacan tan tava tyiñu ra na quita ra Pablo vehe caa tan cahun ra nu iyó junta can.

23

¹ Tan ra Pablo nyehe ra tsi tandihí ra tsa ndu iin can naha ra, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho yañi, tandihí quiví nda cuanda vityin nducú yu kuhva javaha yu kuhva cuñí Nyoo. Yacan cuenda vaha cuñí yu —catyí ra Pablo.

² Tacan tan ra Ananías, ra jutu tsaahnu tsa yihí ndaha tsi inga ca ra naha, tava tyiñu ra tsi ra nyecú yatyin ñi nu nyaá ra Pablo, na cañi ndaha ra naha yuhu ra. ³ Tan ra Pablo nacahan ra tan catyí ra:

—¡Jihna ca tsi maa un cua cañi Nyoo, tyin jahá xaan un tyin ra vaha cuví un nyaá un juvin! ¿A cutuñí yu nuu un tumaa kuhva catyí ley? ¿Nacuenda tsa tava tyiñu un na cañi ra naha tsi yu? Tan ñavin tacan catyí ley —catyí ra Pablo.

⁴ Tacan tan ra nyecú ican catyí ra naha tsihin ra:

—Ña vaha tsa caahán un tacan tsihin ra jutu tsaahnu tyin cahnu cuví ra nuu Nyoo —catyí ra naha tsihin ra Pablo.

⁵ Tacan tan ra Pablo catyí ra:

—Yañi, ña tsitó yu tatun ra ihya cuví ra jutu tsaahnu. Tyin catyí tuhun Nyoo tyin ña cahan nyaa yo tsi ra yihí ndaha ñuu yo —catyí ra.

⁶Tacan tan tuvī iñi ra Pablo tyin juhva ra cuenda junta can naha ra, yihí ra cuenda ityi ra cuví saduceo naha ra. Tan juhva ra naha yihí cuenda ra cuví fariseo naha ra. Tacan tan cahan ra tsihin tsa ñihi ndusu ra tan catyí ra:

—Nyooho yañi, yuhu ra fariseo cuví yu tumaa jutu yu. Tan tatsí tuñí ndo tsi yu tsatyin tsinú iñi yu tyin nyivi tsa tsihi nandoto ñi —catyí ra Pablo.

⁷Cuhva tsa cahan ra tuhun ihya, ra tsa cuví fariseo naha ra tan ra saduceo naha ra, quitsaha caahán yuhu tahan ra naha tan natahvī sava ra naha. ⁸Tyin ra saduceo catyí ra naha tyin ña cua nandoto nyivi tsa tsihi. Tan catyí ra naha tyin nduve ángel tan ndi nduve tatyí ña vaha iyó. Maa tyin ra fariseo naha ra tsinú iñi ra naha tandihi tuhun ihya. ⁹Tandihí ra naha quitsaha caná tsaa ra naha. Tan nduvitā juhva ra cuví maestro cuenda ley tsa tyaā ra Moisés tsa cutahán tsihin ra fariseo naha ra, tan catyí ra naha:

—Nyehe ndo, nduve tsa ña vaha javahá ra ihya, tyin tatun ángel cahan tsihin ra, jaha yo cuenda tyin ña vaha cahan yo siqui Nyoo —catyí ra naha.

¹⁰Tsa tsiñi tandihí ra naha yacan, quitsaha nduvaá nyico ra naha. Nda cua nayuhvī ra comandante can coto cahnya cuatyí ra naha tsi ra Pablo. Yacan cuenda tava tyiñu ra na tava andaru tsi ra Pablo nu yucú ra naha, tan cundaca nyico ra naha tsi ra nda tsitsi vehe andaru. ¹¹Tan tsacuaa can

quituv̄i Jutu Mañi yo nuu ra Pablo tan catyí ra tsihin ra:

—Jandu iin iñi un, Pablo. Tyin tumaa caahán un tuhun yu ñuu Jerusalén ihya, tacan cua cahan tucu un nda ñuu Roma —catyí Jutu Mañi yo tsihin ra Pablo.

Nu ndoo ra Israel naha ra tyiñu tyin cua cahñi ra naha tsi ra Pablo

¹² Tsa inga quiv̄i, juhva ra Israel natuhun tahan ra naha tan ndoo ra naha tyiñu. Tan catyí ra naha tyin ña cua catsi ra naha, tan ndi ña cua coho ra naha nda cuanda cahñi ra naha tsi ra Pablo. Tan ndáa ra tsa ña cua javaha tacan, na janaa Nyoo tsi ra naha, catyí ra naha. ¹³ Yaha uvi xico ra naha ndoo ra naha tyiñu ihya. ¹⁴ Tsahan ra naha nu yucú ra jutu tsa cuv̄i ityi nuu naha ra tan tsihin ra cuv̄i mandoñi cuenda nyiv̄i Israel naha ra. Tan catyí ra naha tsihin ra naha:

—Nyuhu natuhun tahan ndi tan cah̄an ndi tsihin Nyoo tyin ña cua catsi ndi tan ndi ña cua coho ndi tsitsi tsa ña cua cahñi ndi tsi ra Pablo. Tan na janaa Nyoo tsi ndi tatun ña cua javaha ndi tumaa cuhva catȳi ndi. ¹⁵ Tan vityin nyooho jacoto ndo tsi ra comandante. Catȳi ndo tsihin ra na quitsi ndaca ra tsi ra Pablo nuu ndo ityaan. Catȳi ndo tyin cua jandaa vaha ndo tyiñu, tan nyuhu cua cuatu xeehe ndi tsi ra tan tsa cua yaha ra, tsitsi tsa ndi cumañi ca tsa ra ihya, cua cahñi ndi tsi ra —catyí ra naha tsihin ra jutu naha ra.

¹⁶ Maa tyin sehe cuhva ra Pablo tsiñi ra tsa natuhun tahan ra naha. Tan tsahan ra vehe andarū nu nyíi ra Pablo tsicatȳi tuhun ra tsihin ra.

17 Tacan tan ra Pablo cana ra tsi iin ra capitán. Tan catyí ra tsihin ra:

—Cuandaca tsi ra luhlu ihya nuu ra comandante tyin iyó tsa cuñí ra cahan ra tsihin ra —catyí ra Pablo tsihin ra capitán.

18 Tacan tan tsindaca ra capitán can tsi ra luhlu can nuu ra comandante. Tan catyí ra tsihin ra:

—Ra Pablo tsa nyíí vehe caa cana ra tsi yu tan catyí ra tsihin yu tyin quitsi ndaca yu tsi ra luhlu ihya tyin cuñí ra cahan ra tsihin un.

19 Tacan tan ra comandante tñin ra ndaha ra luhlu can tan tava sñin ra tsi ra tan catyí ra tsihin ra:

—¿Náa cuñí un cahan un tsihin yu?

20 Tan ra luhlu can catyí ra tsihin ra:

—Ra Israel ndoo ra naha tyiñu tyin cua cahan ra naha tsihin un na cundaca un tsi ra Pablo nu ndu iin ra naha ityaan, tan cuñi maa un tyin cua jandaa ra naha tyiñu tsa cuenda ra Pablo. 21 Maa tyin ña cua tsinu iñi un tsa cahan ra naha tyin yaha uvi xico ra naha cua cuatu xeehe tsi ra nu cua yaha ra. Tan cahan ra naha tsihin Nyoo tyin tsitsi tsa ña cua cahñi ra naha tsi ra Pablo, ña cua catsi ra naha tan ña cua coho ra naha. Tan tatun ña cuvi cahñi ra naha tsi ra, vaha taxín ca na cúu tandihí maa ra naha, catyí ra naha. Tan vityin ndatú ra naha nácaa cua cahan un —catyí ra luhlu can.

22 Tacan tan catyí ra comandante tsihin ra luhlu can tyin na ña cahan ra tuhun tsa natuhun ra tsihin ra tsihin nyívi. Yaha can tan jacunuhu ra tsi ra luhlu can.

Nu cacu ra Pablo ndaha ra Israel naha ra tan cuahán ra nuu ra ndacá ñaha tsa nañí Félix

23 Tacan tan ra comandante cana ra tsi uvi taahán capitán, tan catyí ra tsihin ra naha:

—Janduvaha ndo tsi ndo tyin cuhun ndo ñuu Cesarea cuhva caa iin tsa tsacuaa. Cua cuhun uvi cientu andaru tsihin tsaha ra naha, tan uñi xico utsi ra naha tsihin cuayu, tan uvi cientu ra naha cua cuiso lanza. 24 Janduvaha ndo cuayu coso ra Pablo. Tan jaha cuenda vaha ndo tsi ra ityi cuhun ndo na tsaa vaha ra nu nyaá ra Félix, ra ndacá ñaha —catyí ra comandante tsihin ra capitán can naha ra.

25-26 Tacan tan javaha ra iin carta cundaha ra naha nacuhva ra naha tsi ra Félix. Tan tuhun tsa tyaa ra nu carta, cuví tuhun ihya:

“Yuhu ra Claudio Lisias jaquitsí yu carta ihya tsi un, tyin vaha xaan nyivi cuví un. Ihya vatsí nacumi tsi un.

27 Ra Pablo ihya, tñin ra Israel naha ra tsi ra. Tan cuñí ra naha cahñi ra naha tsi ra. Maa tyin cuhva tsa tsito yu tyin ra ñuu Roma cuví ra, tsahan yu tsihin andaru tan jacacu yu tsi ra. 28 Tan cuñí yu coto yu náa cuatyí tyaá nyivi tsi ra, tsindaca yu tsi ra nu iyó junta tandihí ra cuví mandoñi nyivi Israel. 29 Tan nyehé yu tyin xaan xaan cuñí nyivi Israel nyehé ñi tsi ra tyin ña tyaá yahvi ra ley tsa iyó ñi. Maa tyin tsa cuenda ley yoo, nduve cuatyí ra tan cahñi yo tsi ra. Tan ndí ña taahán tsi tsa tyihí yo tsi ra vehe caa. 30 Maa tyin ñihí tuhun yu tyin ra Israel nducú cahñi ra naha tsi ra, yacan cuenda jaquitsí yu tsi ra nuu yooho. Tan catyí tucu yu tsihin ra tsa xicó ñaha tsi ra, na quitsi ndihí ra naha nu nyaá un na cahan ra naha cuatyí ra nuu

maa un”, catyí ra Claudio tsihin ra Félix nu carta tsa javaha ra.

³¹ Tacan tan quihin ra naha tsi ra Pablo tumaa cuhva catyí ra Claudio tsihin ra naha, tan juvin ñi tsacuaa can tsindaca ra naha tsi ra nda ñuu Antípatris. ³²⁻³³ Tsa inga quivi, ra tsa cuahán tsihin tsaha, sava ityi ñi tsahan ra naha, tan tsa nuhu ra nda vehe nu yucú ra naha. Tan ra tsa yosó cuayu can naha ra cuahán ra can naha ra tsihin ra Pablo nda ñuu Cesarea. Tan cuhva tsa tsa ra naha, nacuhva ra naha carta can tsi ra Félix, tan tsaha cuenda ndihi ra naha tsi ra Pablo tsi ra. ³⁴ Tsa yaha tsa cahvi ra Félix carta can, quitsaha tsicá tuhun ra tsi ra Pablo nu maa cuví ñuu ra. Tan tsa tsito ra tyin ra Cilicia cuví ra. ³⁵ Tan catyí ra tsihin ra:

—Na quitsi jihna ra tsa xicó ñaha tsi un. Tacan tan cua jandaa yu cuatyí un —catyí ra tsihin ra.

Tacan tan tava tyiñu ra na jaha cuenda andaru naha ra tsi ra nda vehe tyiñu tsa javaha ra Herodes taha tsanaha.

24

Nu cutuñi ra Pablo nuu ra Félix

¹ Yaha uhun quivi tan ra Ananías, ra jutu tsaahnu tsa yihí ndaha inga ca ra jutu, tsa ra ñuu Cesarea can tsihin taahan ra cuví mandoñi naha ra, tan tsihin iin ra tsa nañi Tértulo. Ra tsa caahán ndaahvi tsaha nyivi cuví ra. Tsa ra can naha ra nuu ra Félix tyin cua ndacan ra naha cuatyí tsaha ra Pablo. ² Tacan tan tava tyiñu ra Félix na quitsi ndaca andaru tsi ra Pablo. Tacan tan quitsaha tsicán ra Tértulo cuatyí tsaha ra. Tan catyí ra tsihin ra Félix:

—Tyahvi nyoo tsi un, tata. Tyin taxin ñi iyó ñuu ndi, tan vaha iyó ndi tyin yihí ndaha vaha un nyivi ñuu ndi. ³ Nacuhvá xaan ndi tyahvi nyoo tsi yooho tata Félix, tyin vaha xaan iñi un. ⁴ Tan ña cuñí yu jatyañu yu tsi un tsihin tsa cuaha tuhun cua cahan yu, yacan cuenda tsicán yu tumañi iñi tsi un na cuhva un ndatu cahan ndi luxu. ⁵ Tyin tsitó ndi tyin rayi ihya ñavin ra vaha cuví ra. Tandihí ñi ityi jacuvaá ra tsi nyivi Israel. Tan juvin ra cuví ityi nuu tsihin nyivi tsa nyicún tsi ra Jesús ra ñuu Nazaret. ⁶ Tan cuñí ra javaha ra tsa ndavaha ñi tsitsi vehe ñuhu cahnu. Tan yacan cuenda tñin ndi tsi ra, tyin tatsi tuñi ndi tsi ra tumaa cuhva catyi ley maa ndi. ⁷ Maa tyin ra Licias, ra cuví comandante ñihi xaan tyasi ra tan quihin nyaa ra tsi ra tsi ndi. ⁸ Tan catyí ra tyin tun cuñí ndi ndacan ndi cuatyí tsaha ra, cuñí tsi tsa cahan jihna ndi tsihin un. Yacan nyehe maa un vityin. Janahma un tsi ra tan coto un tyin nditsa tsa caahán ndi —catyí ra Tértulo.

⁹ Tacan tan ra Israel tsa yucú ican, catyí ra naha tyin tandihí maa tsa caahán ra Tértulo tan nditsa. ¹⁰ Tacan tan ra Félix janaha ndaha ra nu nyaá ra Pablo tyin nacahan ra. Tan ra Pablo quitsaha caahán ra tan catyí ra:

—Sií xaan cuñí yu tyin nuu maa un cua cutuñi yu vityin tyin tsitó yu tyin tsa cuaha xaan cuiya ndacá ñaha un tsi nyivi iyó ñuu ihya. ¹¹ Tatun cua nducu tuhun un, cua coto un tyin tsa iyó ñi utsi uvi quivi tsa tsahan yu ñuu Jerusalén tsijacahnu yu tsi Nyoo. ¹² Tan ña cahan yuhu tahan yu tsihin ndi intuhun nyivi. Tan ndi ña jacuvaá yu tsi ñi

tsitsi vehe ñuhu cahnu. Nduve maa náa javahá yu tandihí ca vehe ñuhu, tan ndi inga ca ityi tsitsi ñuu. ¹³ Tan cuatyí tsa tyaá ra ihya naha ra siqui yu, ña nditsa. Tyin tandihí maa tsa caahán ra tan ñavin tsa nditsa cuví tsi. ¹⁴ Maa tyin tsa cua catyi yu tsihin un cuví tsehe: tyin yuhu jacahnú yu tsi Nyoo. Juvín ra tsa jacahnú tsi saahnu yu. Tan jacahnú yu tsi ra tumaa cuhva jacuahá ra Jesucristo. Tan ra ihya naha ra catyí ra naha tyin ña nditsa. Maa tyin yuhu tsitó yu tyin tsa nditsa cuví tsi. Tyin tandihí tsa nyaá nu libru ley tsa tyaá ra Moisés, tan tsinú iñi yu. Tan tandihí tsa tyaá ra cuví ndusu yuhu Nyoo tan tsinú iñi yu. ¹⁵ Tan tsinú iñi yu tumaa tsa tsinú iñi ra ihya naha ra tyin nyívi tsa tsihi cua nandoto ñi inga tsaha, tahan ñi nyívi vaha tan nyívi caquiñi. ¹⁶ Tan yacan tacan ñi nducú yu cuhva tsa javaha yu tsa vaha nuu Nyoo, tan nuu nyívi.

¹⁷ Tan tsa yahá juhva cuiya tsa tsica yu tandihí ñi ityi, tsahan tsaá nuhu yu nda Israel ñuu yu tyin nacuhva cuenda yu xuhun tsa tsahá nyívi tsi yu tsi nyívi ndaahvi tsa yihí cuenda ra Cristo ñuu Jerusalén. Tan iyó tucu tsa cua jamañi yu tsi Nyoo. ¹⁸ Yacan javahá yu tsitsi vehe ñuhu cahnu. Tan tsa yahá tsa janduvahá yu tsi yu tumaa catyí ley ndi, tan juhva ra Israel ra tsa quee ityi Asia, nyehe ra naha tsi yu ndacan. Maa tyin nduve nyívi cuaha yucú, tan nduve náa javahá ñi. ¹⁹ Tan ra tsa nyehe tsi yu ndacan naha ra, taahán tsi tsa quitsi maa ra naha cahan ra naha náa cuví tsa javahá yu o náa cuatyí tyaá ra naha siqui yu. ²⁰ Tatun ña tacan, na catyi tuhun ra tsa nyecú ihya naha ra tatun náa iin

cuatyi yu nañih̄i ra naha quiv̄i janahma ra cuv̄i ityi nuu tsihin nyiv̄i Israel naha ra tsi yu. ²¹ ¿A ñavin cuenda tsatyin cahan yu iin tuhun tsihin ra tsa yucú junta can? Tan catyí yu: “¿A tatsí tuñi ndo tsi yu tsa cuenda tyin tsinú iñi yu tsa nandoto nyiv̄i tsa tsih̄i?” —catyí ra Pablo.

²² Tan tsa tsiñ̄i ra Félix tsa cahan ra tacan, tan catyí ra tsihin ra tsa nyecú can:

—Ña cua jandaa naha yu tyiñu ndo vityin. Ndaha ñi nda quitsi ra comandante Lisias tan cua jandaa yu tuhun ihya —catyí ra.

Cahan ra tacan tyin tsitó ra nácaa cuahán tuhun nyiv̄i nyicún tsi ra Cristo.

²³ Tacan tan tava tyiñu ra Félix tsi ra capitán na tinyii nyico ra tsi ra Pablo vehe caa. Maa tyin ña ñihi xaan cua jaha cuenda ra tsi ra. Tan na cuhva ra ndatu na cuhun ra vaha iñi tsi ra nu nyií ra, tan cahan ra naha tsihin ra.

²⁴ Tsa yah̄a juhva quiv̄i tan tsā nyico ra Félix inga tsaha tsihin ña Drusila ñasihi ra. Tan ñaha Israel cuv̄i ña. Tan tava tyiñu ra na quitsi ra Pablo tyin cuñi ñi tyaa soho ñi nácaa tuhun tsa tsinú iñi ra tsi ra Jesucristo. ²⁵ Tan ra Pablo quitsah̄a caahán ra tuhun nácaa taahán tsi javaha yo tsa vaha cuhva cuñi Nyoo, tan ña cuv̄i javaha yo tsa ña vaha tsa cuñi cuñu ñuhu yo. Tan coo quiv̄i cua tatsi tuñi Nyoo tsi tandih̄i nyiv̄i. Tan ra Félix nayuhv̄i xaan ra, tan catyí ra tsihin ra:

—Cuaahan vityin. Tan na nuña jihna yu, tan cana maa yu tsi un inga tsaha —catyí ra tsihin ra.

²⁶ Tan ra Félix cuñi maa ra tyin ra Pablo cua cuhva ra xuhun tsi ra, tyin tacan tan tava ra tsi ra vehe caa. Yacan cuenda cuaha tsaha caná ra tsi

ra, tyin natuhun ra tsihin ra. ²⁷ Tan tsa yahā uvi cuiya, tacan tan nacoṣ tyiñu tsi ra Porcio Festo tyin cundaca ñaha ra. Tyin tsa quitā ra Félix. Tan ra Félix ña cuñi ra tsa cahan nyivi Israel tsi ra, yacan cuenda nacoṣ ra tsi ra Pablo vehe caa.

25

Nu jandaá ra Festo cuatyí ra Pablo

¹ Tan tsa quihvi ra Festo tsa cua jaha tyiñu ra, tacan tan tsa tsinu uñi quivi quitā ra ñuu Cesarea can tan cuahán ra nda ñuu Jerusalén. ² Tan tsa tsaā ra ñuu Jerusalén, tacan tan tsaā ra jutu tsa cuví ityi nuu, tan ra cumí tyiñu tsa yihí ndaha tsi nyivi Israel. Tan tsican ra naha cuatyí tsaha ra Pablo. ³ Tan tsican ra naha tumañi iñi cahnu tsi ra Festo. Tan catyí ra naha tyin na tava tyiñu ra Festo na quitsi nyico ra Pablo nda ñuu Jerusalén. Tyin ra ican naha ra cua tava tyiñu ra naha na cucahñi ra naha tsi ra Pablo ityi cua quitsi ra. ⁴ Maa tyin ra Festo nacahan ra, tan catyí ra:

—Ra Pablo nyii ra vehe caa nda ñuu Cesarea. Tan yuhu tyaá yu kuhva tsa yatyi ñi cua cunuhu nyico yu. ⁵ Yacan cuenda, nyooho tsa cuví ndo ra cumí tyiñu ñuu ihya, cuví kuhun ndo tsihin yu, tan ndacan ndo cuatyí tsaha ra tatun iyó tsa ña vaha javahā ra —catyí ra Festo tsihin ra naha.

⁶ Tacan tan ra Festo ndoṣ ra ñuu Jerusalén una quivi o utsi quivi ñi tan cuanuhu nyico ra nda ñuu Cesarea. Tan tsa inga quivi tsaā ra tsitsi vehe tyiñu ra tan tsinyaā ra tsa cua tatsi tuñi ra tsi ra iyó cuatyí naha ra. Tacan tan tava tyiñu ra na quitsi ra Pablo. ⁷ Kuhva tsa quihvi ra Pablo, nu yucú ra

naha natuhva ra Israel tsa quee nda ñuu Jerusalén, tan quitsaha tyaá ra naha cuatyí cahnu siqui ra. Maa tyin nduve tsandaa tava ra naha. ⁸ Tacan tan cahán ra Pablo tan catyí ra:

—Yuhu ndi intuhun cuatyí ñaha ca javaha yu, ndi siqui ley nyivi Israel, ndi siqui vehe ñuhu cahnu ñuu Jerusalén, ndi siqui ra cuví rey cahnu tsa nyaá ñuu Roma —catyí ra.

⁹ Maa tyin ra Festo cuñí ra coo vaha ra tsihin ra Israel naha ra, yacan cuenda tsicá tuhun ra tsi ra Pablo:

—¿A cuñí un cuhun un ñuu Jerusalén tyin jandaa yu tyiñu un ndacan? —catyí ra tsihin ra.

¹⁰ Tan ra Pablo nacahán ra tan catyí ra:

—Tsa nyaá yu nu maa un. Tan maa un cuví ra cumí tyiñu cuenda rey cahnu tsa nyaá ñuu Roma. Ihya cuví nu taahán tsi tsa cutuñi yu tyin ra ñuu Roma cuví yu. Tan tsitó vaha un tyin nduve náa javaha yu tsi nyivi Israel. ¹¹ Tun tsatyin javaha yu iin cuatyí cahnu tsa taahán tsi cúu yu, ña cua nducu yu cuhva cacu yu. Maa tyin ña nditsa maa tuhun tsa caahán ra ihya naha ra. Ndi nyooho tan ndi intuhun nyivi nduve ndatu tsi ndo tsa nacuhva cuenda ndo tsi yu tsi ra ihya naha ra. Tan yacan tsicán yu tsi un tyin na tatsi tuñi ra cuví rey cahnu tsi yu —catyí ra Pablo tsihin ra Festo.

¹² Tacan tan ra Festo, tsa yaha tsa natuhun tahan ra tsihin ra jatyinyeé tsi ra tsihin tyiñu, tan catyí ra tsihin ra Pablo:

—Tsicán un tsa cutuñi un nuu rey cahnu. Vaha. Cua cuhun un nuu maa ra —catyí ra tsihin ra.

Nu nacatyí tuhun ra Festo tuhun ra Pablo tsihin ra Agripa

¹³ Tsa yaha juhva quivi, tan cuahán ra Agripa, ra cuví rey cuenda nyivi Israel nda ñuu Cesarea. Cuahán ra tsihin ña Berenice nu nyí ra Festo tyin cua cuhva ñi nacumi tsi ra. ¹⁴ Tan ndoo ñi ican juhva quivi, tan ra Festo catyí tuhun ra tsihin ra cuví rey can tuhun ra Pablo. Tan catyí ra:

—Ra Félix nacoꝝ ra tsi iin ra vehe caa ihya. ¹⁵ Tan tsa tsahan yu ñuu Jerusalén, ra jutu tsa cuví ityi nuu, tan ra cuví mandoñi nyivi Israel, tsican ra naha cuatyí tsaha ra can nuu yu tyin na cuhva yu ndatu tsa cúu ra. ¹⁶ Tan yuhu catyí yu tsihin tandihi ra naha tyin ña tuhvá ra cumí tyiñu cuenda ñuu Roma cahñi tsi ndi intuhun nyivi tatun ñaha ca natuhun tahan ñi tsihin ra tsa tsicán cuatyí tsaha ñi, tan nducu ñi cuhva jacacu ñi tsi ñi. ¹⁷ Yacan cuenda, tsa quitsi ra cuví ityi nuu tsihin nyivi Israel can naha ra ihya, ña ndatu yu. Tan juvin ñi inga quivi can tan tsahan yu vehe tyiñu. Tan tsa yaha tsicunyaꝝ yu tan cana yu tsi ra can. ¹⁸ Maa tyin ra tyaá cuatyí siqui ra, nduve náa tuhun ñiñi cahán ra naha. Tsa cuñi maa yu tyin cahnu cuatyí cua tyaa ra naha siqui ra. ¹⁹ Maa tyin tuhun tsa cahán ra naha cuví tsa cuenda cuhva iyó maa ra naha cuhva tsinú iñi ra naha. Tan cahán ra naha tuhun ra tsa nañi Jesús. Tan catyí ra naha tyin tsa tsihi ra. Maa tyin ra Pablo catyí ra tyin nyito ra. ²⁰ Tan tsa ña ñihí yu nácaa tatsi tuñi yu tsi ra tsa cuenda tuhun can, tsica tuhun yu tsi ra tan catyí yu tsihin ra tatun cuñi ra cuhun ra cutuñi ra nda ñuu Jerusalén. ²¹ Maa tyin catyí ra tyin vaha ca tatun cutuñi ra nuu ra Augusto nda ñuu Roma.

Yacan cuenda tava tyiñu yu na cunyi ra juhva ca quivi tsitsi vehe caa, nda cuenda cuvi jacuhun yu tsi ra nuu ra Augusto —catyí ra Festo tshin ra Agripa.

²² Tacan tan ra Agripa catyí ra tshin ra Festo:

—Cuñi tucu yuhu tyaa soho yu tsa caahán ra can —catyí ra.

Tan ra Festo catyí ra tshin ra:

—Tyaan cua tyaa soho un tsa caahán ra —catyí ra tshin ra.

²³ Tsa inga quivi can tan tsaá ra Agripa tshin ña Berenice. Iyo xaan caá ñi quihvi ñi tsitsi vehe, tyin rey cuví ñi. Tan quihvi ndihi tucu ra comandante tan ra cumí tyiñu ñuu can naha ra. Tacan tan ra Festo tava tyiñu ra na cuquihin ra naha tsi ra Pablo. ²⁴ Tacan tan quitsahá catyí ra Festo:

—Yooho Rey Agripa, tan nyooho tata, tsa yucú ndo ihya. Nyehe ndo tsi ra ihya. Tandihí ra Israel ñuu Jerusalén tan ñuu Cesarea caahán ra naha tyin iyó cuatyí ra. Tan ña jandihí ra naha tsa catyí ra naha tshin yu tyin taahán tsi cúu ra. ²⁵ Maa tyin tsa cuenda yuhu, nduve cuatyí ra tsa taahán tsi cúu ra. Tan juvin ñi maa ra tsicán tsa cutuñi ra nuu ra Augusto. Yacan cuenda cua jacuhun yu tsi ra ndacan. ²⁶ Maa tyin nduve náa cuatyí ra nañihí yu, yacan cuenda ña ñihí yu tuhun tyaa yu nu carta tsa cua jacuhun yu tsi ra ndacá ñaha tsi yo. Yacan cuenda tava yu tsi ra nuu ndo, tan nuu yooho Rey Agripa, tyin tacan tan ndaca tuhun un tsi ra tan coto yu náa taahán tsi jacoto yu tsi ra rey cahnu. ²⁷ Tyin ña vaha tsa jacuhún yu tsi ra tatun nduve náa tuhun caahán yu náa cuatyí javahá ra.

26

Nu quitsaha caahán ra Pablo nuu ra rey Agripa

¹Tacan tan ra Agripa catyí ra tsihin ra Pablo:

—Cuví cahan un vityin —catyí ra tsihin ra.

Tan ra Pablo jandaá ra ndaha ra tan catyí ra tyehen:

²—Sií xaan cuñí yu tyin cuví cahan yu nuu yooho, rey Agripa, tan cuví catyi yu tsihin un nácaa tandihí cuatyí tsa tyaá ra Israel naha ra siqui yu.

³Tyin yooho tsitó un tandihí tuhun tsa iyó yo tsa cuví yo nyívi Israel. Tan tsitó un tuhun tuhvá yo caahán yuhu tahan. Yacan cuenda tsicán yu tsi un tyin tyaa soho vaha un tsa cua cahan yu.

Nu catyí tuhun ra Pablo tsihin ra Agripa nácaa ñayívi tsicoo ra tsa ndi cumañi ca quihvi ra cuenda ra Cristo

⁴Tandihí nyívi Israel tsitó ñi nácaa tsicoo yu nda ñuu yu quívi tsa ndi luhlu yu. Tan tsitó tucu ñi nácaa tsicoo yu nda ñuu Jerusalén. ⁵Cuaha xaan cuiya nacotó ñi tsi yu. Tatun cua cuhva cuenda ñi cua catyi ñi tyin fariseo cuví yu nda ndi luhlu yu. Tan ra fariseo cuví ra tsa vaha xaan tyaá yahvi ley tsahnu yo tan ñavin ca tandihí nyívi. ⁶Tan vityin cuñí nyívi Israel tatsi tuñi ñi tsi yu tsa cuenda tyin tsinú iñi yu tsa cua janandoto Nyoo tsi nyívi tsa tsihi, tumaa catyi ra tsihin tsii tsaahnu yo naha ra tahan tsanaha. ⁷Tandihí nyívi tsa cuví tata tsa utsi uvi taahan sehe ra Israel ndatú tucu ñi nyehe ñi nu cua janandoto Nyoo tsi nyívi tsa tsihi. Tan yacan cuenda ña jandihí ñi tsa javahá ñi tyiñu nuu Nyoo. Nduvi tan ñiñu jacahnú ñi tsi ra. Tan tsa cuenda tuhun ihya, tyaá ra Israel naha ra cuatyí siqui yu

vityin, yooho rey Agripa. ⁸ ¿A ña tsinú iñi nyooho tyin Nyoo cua janandoto ra tsi nyivi tsa tsa tsihi?

Nu tsaha cuenda ra Pablo tsi ra Agripa cuhva tsinyaq ndaha ra tsi nyivi yihí cuenda ra Cristo

⁹ Tahan tsanaha juvin ñi maa yu tsica iñi yu tyin vaha tsa tatsi tuñi yu tsi nyivi tsinú iñi tsi ra Jesús, ra ñuu Nazaret. ¹⁰ Tan tacan javaha yu nda ñuu Jerusalén tsihin ndatu tsa tsaha ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra. Tan cuaha nyivi tsa tsinú iñi tsi ra Cristo tyihí yu vehe caa. Tan tatun tsahí ra naha tsi ñi, vaha xaan cuñí yu. ¹¹ Tan cuaha xaan tundoho nyehe ñi jaha yu. Tan nducu yu cuhva jañiñi yu tsi ñi na jaña ñi tuhun tsa tsinú iñi ñi tsi ra Jesús. Tacan javaha yu tandihí maa vehe ñuhu nyivi Israel. Javaha yu tacan tsa cuenda tsa xaan cuñí yu nyehé yu tsi ñi. Tan tandihí inga ñuu tsahan yu tsinyaq ndaha yu tsi ñi.

*Nu nacatyí tuhun nyico ra Pablo nácaa nanduví ra, ra yihí cuenda ra Cristo
(Hechos 9.1-19; 22.6-16)*

¹² Tan tsa cuenda yacan cuahán yu nda ñuu Damasco quivi can tyin tsaha ra jutu tsa cuví ityi nuu naha ra ndatu tsi yu. ¹³ Maa tyin ityi cuahán yu cuhva ora cuví tsi, yooho Rey. Tan quitsi ñuhu ityi siqui. Tan jandunditsin tsi nu cuahán yu tsihin tandihí ra tsa cuahán tsihin yu. Maa tyin yaha ca nditsin tsi tan ñavin ca ñuhu ñicanyii. ¹⁴ Tacan tan tandihí ndi nduva ndi nu ñuhu. Tan tsiñi yu iin ndusu tsa caahán tsihin yu, tsihin yuhu yo, tan catyí tsi tsihin yu: “Saulo, Saulo, ¿nacuenda nyaá ndaha un tsi yu? Tumaa iin quití tsañí nyaá ti

tsata tsa xaan tsa jaquihín ityi ra tsi ti, tacan javahá un tyin juvin ñi tsi maa un jañicueehé un”, catyí ndusu can tsihin yu. ¹⁵ Tacan tan catyí yu: “¿Yóo yooho cuví un taa?” Tan Jutu Mañi yo catyí ra tsihin yu: “Yuhu cuví ra Jesús, juvin ra tsa nyaá ndaha un. ¹⁶ Nduvita nyityi. Tyin quituví yu nuu un ihya tyin tacan tan cua jaha tyiñu un nuu yu, tan cua cuví un tsandaa tsa cuenda tsa nyehé un ihya tan tsa cuenda tsa cua nyehe un ityi nuu ca. ¹⁷ Yacan cuenda vityin jacuhún yu tsi un nu iyó nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví tan juvin ñi maa yu cua jacacu yu tsi un ndaha ra Israel naha ra, tan ndaha nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví. ¹⁸ Tan yacan jacuhún yu tsi un tyin nuña un nuu ñi, tan ña caca ca ñi nu naa, tyin cua caca ñi nu nditsin. Tan cua quita ñi ndaha nu ña vaha. Tyin cua tsinu iñi ñi tsi yu tan yuhu cua jaha yu tucahnu iñi cuatyí ñi. Tan cua naquihin ndihi tucu ñi tsa vaha tsa tsahá Nyoo tsi nyívi tsa nacuhvá cuenda tsi ñi tsi yu”, catyí Jutu Mañi yo tsihin yu.

¹⁹ Yacan cuenda yooho rey Agripa, javahá yu tsa catyí Jutu Mañi yo ra Jesucristo tsihin yu nu janahá ra tsi ra tsi yu. ²⁰ Tacan tan tsa jihna ñi quitsahá caahán yu tuhun ra nda ñuu Damasco. Yahá can tan cahán yu tsihin nyívi ñuu Jerusalén tan tandihi ca ñuu tsa cayucú Judea. Tan caahán ndihi yu tsihin nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví. Tan catyí yu tsihin ñi tyin na ndu uvi iñi ñi cuatyí ñi, tan na tyaa yahvi ñi tsi Nyoo na javaha ñi tsa vaha tumaa javahá nyívi tsa tsinú iñi tsi ra Cristo. ²¹ Tan tsa cuenda tuhun ihya tñin ra Israel naha ra tsi yu tsitsi vehe ñuhu cahnu. Tan cuñi ra naha cahñi ra naha tsi yu. ²² Maa tyin maa Nyoo jatyinyeé xaan

ra tsi yu. Tan iyó ca yu nda vityin. Tan caahán yu tuhun Nyoo tsihin tandihí nyívi, ñi ndaahvi tan ñi cuca. Tan ña caahán yu inga tuhun, tyin tsa catyí ra Moisés tan ra cuví ndusu yuhu Nyoo tyin cua cuví nu cuahán ca tsi, yacan caahán yu. ²³ Tyin catyí ra naha tyin taahán tsi tsa cua nyehe ra Cristo tundoho. Tan tsa yahá tsa cúu ra, cua nandoto ra. Tan jihna ca ra can cua nandoto. Tan cua jandunditsin ra añima nyívi tyin cua jacoto ra nácaa cua cacu ñi, tahan ñi nyívi Israel tan nyívi tsa ñavin nyívi Israel cuví —catyí ra Pablo.

Nu nducú ra Pablo cuhva tsa tsinu iñi ra rey Agripa tsi ra Cristo

²⁴ Cuhva tsa catyí ra Pablo tuhun ihya, ra Festo caná tsaa ra, tan catyí ra:

—¡Jiñi yooho ña vaha cuñí, Pablo!, tsa cuenda tsa cuaha xaan cahví un tan ndusaná iñi un —catyí ra Festo tsihin ra.

²⁵ Maa tyin ra Pablo catyí ra tsihin ra:

—Ñavin iñi yu ña vaha cuñí, yooho tata Festo. Tyin tsa caahán yu, maa ñi tsa nditsa tan tsa vaha cuví tsi. ²⁶ Ihya nyaá ra rey Agripa. Tan tsitó vaha ra tuhun ihya. Yacan cuenda ña y# caahán yu tuhun yu tsihin ndo. Tyin tsitó yu tyin tsitó tucu maa ra tuhun ihya, tyin ñavin tuhun xeehe cuví tsi. ²⁷ Yooho rey Agripa, ¿a tsinú iñi un tuhun tsa tyaa ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahan tsanaha? Yuhu tsitó yu tyin tsinú iñi un —catyí ra Pablo tsihin ra Agripa.

²⁸ Tacan tan ra Agripa catyí ra tsihin ra:

—¿A cuñí yooho tsa natsinu iñi yu tsa caahán un tan quihvi yu cuenda ra Jesús? —catyí ra rey Agripa tsihin ra Pablo.

²⁹ Tacan tan ra Pablo catyí ra:

—Na cuhva Nyoo tsa tsinu iñi un, a vityin a ndi cucuee ca. Maa tyin ñavin yooho ñi, tyin na tsinu ndihí tucu iñi tandihí nyivi tsa yucú tyaá soho tsa caahán yu ihya. Intuhun ñi tsa ña cuñí yu, tsa quihí cadena ndaha ndo tumaa maa yu vityin —catyí ra Pablo.

³⁰ Tsa yaha tsa cahan ra Pablo tuhun ihya, ndu-vita rey tan ra ndacá ñaha tan ña Berenice, tan tandihí ra yucú ican naha ra. ³¹ Tan tsa yaha quita ñi, tan quitsaha natuhún tahan ñi:

—Nduve cuatyí ra ihya tsa ñihi xaan. Ña taahán tsi cúu ra. Tan ndi ña taahán tsi cunyií ca ra vehe caa —catyí ñi.

³² Tan ra Agripa catyí ra tsihin ra Festo:

—Cuví jaña yo tsi ra, tun tsatyin ña tsican ra tsa cutuñi ra nuu ra cuví rey cahnu —catyí ra.

27

Nu jacuhun ra Festo tsi ra Pablo nda ñuu Roma

¹ Quivi tsa tyaá ra Festo tan ra Agripa cuhva tyin jacuhun ra naha tsi ndi nda ñuu Roma tsa canyií Italia, nacuhva cuenda ra naha tsi ra Pablo tan tsi juhva ra tsa iyó cuatyí naha ra tsi iin ra capitán tsa nañi Julio. Yihí ra batallón andaru, tsa nañi Cuenda Ra Augusto. ² Tan cuahán ndihí tucu ra Aristarco tsihin ndi. Ra tsa quee ñuu Tesalónica tsa canyií ityi Macedonia cuví ra. Tacan tan quihvi ndi tsitsi iin yutun ndoo tsa quee ñuu Adramitio

tyin tsa yatyin cuii cuhun nyico tsi ñuu tsa cayucú Asia yatyin ñi yuhu ndutya ñuhu. ³ Tsa inga quiví tsaá ndi puerto Sidón. Tan ra Julio vaha nyiví cuví ra tsihin ra Pablo. Tan tsaḥa ra tsa cuhun ra Pablo nu iyó ra vaha iñi tsi ra ñuu can tan jatyinyee ra naha tsi ra. ⁴ Yaha can tan quitá ndi ñuu Sidón tan jandaá ra naha jahma tsa nyisó yutun ndoo can tan tsihin tsa tandahñi tatyí jahma can tan cuahán ndi. Tan ñihi xaan yihí tatyí ityi nu cuahán ndi. Yacan cuenda yaha tsiyo ndi ityi xiin cuaha ñuhu Chipre, tyin ña ñihi xaan yihí tatyí ityi can. ⁵ Tacan tan yaha sava ndi nu ndutya ñuhu ityi nuu Cilicia tan Panfilia, tan tsaá ndi iin ñuu tsa nañí Mira tsa canyíí Licia. Tan quitá ndi tsitsi yutun ndoo can.

⁶ Tan ican nañihí ra capitán cuenda andaru inga yutun ndoo tsa quee nda ñuu Alejandría tan cua cuhun tsi nda Italia. Tan catyí ra capitán can na quihví ndi tsitsi yutun ndoo can tyin tsa cua cuhun ndi nda nu cuahán ndi. ⁷ Cuaha quiví tsica ndi tyin cuee ñi cuahán ndi. Tsihin tundoho tan tsaá ndi yatyin ñi ñuu Gnido. Tan tsa cuenda tsa ñihi xaan yihí tatyí tsa vatsí ityi tyisó ñicanyii, ña tsaḥa tsi tsa cuhun ca ndi ityi nuu, tan yaha ndi yatyin ñi ñuu Salmón tsa canyíí ñuhu Creta. Tan navico ndi ityi yuhu ñuhu Creta. ⁸ Nducú ndi cuhva tsa cuhun ndi yuhu ndutya ñuhu, maa tyin tsihin tundoho tan tsaá ndi nu nañí Buenos Puertos yatyin ñi ñuu Lasea.

⁹ Tsa cuaha xaan quiví yaha tyin cuee xaan tsicá ndi tsa cuenda tatyí tan ica xaan nanduví tsa yaha ndi nu ndutya ñuhu. Tyin tsa yaha quiví vico nu iyó nyitya nyiví Israel. Tan tsa cua cuyatyin yoo

vitsin. Yacan cuenda ra Pablo tsaha cuenda ra tsi ra jacacá yutun ndoo can naha ra, ¹⁰ tan catyí ra:

—Tandihí nyooho ra yucú ihya, tyaa soho ndo tuhun tsa cua cahan yu. Nyehé yu tyin ica xaan cuhva cuahán yo. Tan tuví ñni yu tyin cua cunaa yutun ndoo tsihin tandihí tsa nyisó tsi, tan nda cuanda maa yo cuví cunaa yo. Vaha ca tatun ndoo yo ihya —catyí ra tsihin ra naha.

¹¹ Maa tyin ra capitán cuenda andaru can tyaa yahvi ca ra tsi ra jacacá yutun ndoo tan ra cuví tsitoho yutun ndoo tan ñavin ca tsi ra Pablo. ¹² Ña cuví yaha ndi yoo vitsin ican tyin ñihi xaan tuhvá tatyí yihí, tan ica xaan cuenda yutun ndoo. Yacan cuenda catyí tandihí ra naha:

—Vaha ca tsa quita yo ihya tan nducu yo cuhva cuhun yo nda ñuu Fenice tsa canyii juvin ñi ñuhu Creta ihya. Yacan cuví iin nu vaha cunyaa yutun ndoo tyin ña ñihi xaan yihí tatyí tyin ñuu can canyii tsi tsiyo cana ñicanyii —catyí ra naha.

Nu ñihi xaan yihí tatyí nu ndutya ñuhu

¹³ Tacan tan quitsaha yihí luxu tatyí tsa quitsi ityi sur. Tan cuñí maa ra naha tyin vaha xaan tyin ñavin tatyí ñihi cuví tsi. Tyin tacan tan cuví cuhun ndi tsihin yutun ndoo yatyin ñi yuhu ñuhu Creta can. ¹⁴ Ña cuaha ñi tsica ndi tan quitsaha yihí tatyí xaan tsa quitsi ityi norte. Tan tandahá tsi yutun ndoo inga ityi. ¹⁵ Tan ña cuví ca cuhun ndi ityi nuu ca tsa cuenda tatyí can. Tan jaña ndaha ndi na cuhun maa yutun ndoo tsihin tatyí ndáa ityi cuñí maa tsi. ¹⁶ Tan yahá ndi ityi tsata iin ñuhu luhlu tsa nañí Clauda tyin ña ñihi xaan yihí tatyí

ityi can. Tan tsihin tundoho naquih̄in ndi yutun ndoo luhlu tsa ixtá caa yutun ndoo, tan natyih̄i ndi tsa luhlu can ityi tsitsi yutun ndoo cahnu coto nyee tsi tsitsi ndutya. ¹⁷ Tan tsa yah̄a natyih̄i ra naha yutun ndoo luhlu can, tacan tan sutyā ra naha xuu yutun ndoo cahnu tan tshañ̄i ra naha yutun ndoo can tsihin taahan yoho tyin coo tunyee iñi itsi. Tan yuuhví ra naha coto tahan ra naha nu yaxin ndutya tan vicun yutun ndoo can tsitsi nyiti vita iyó yuhu ndutya ñuhu nu nañi tsi Sirte. Yacan cuenda januu ra naha jahma yutun ndoo can tan tsaḥ̄a ra naha tsa cuhun tsi cuhva tandahá tatyi.

¹⁸ Tan tsa inga quiv̄i juvin ñi ñihi xaan yih̄i tatyi. Yacan cuenda quitsah̄a tyih̄i ra naha carga tsa yih̄i tsitsi yutun ndoo can nuu ndutya ñuhu. ¹⁹ Tan tsa tsinu uñi quiv̄i quih̄in ndi ndaha tyiñu yutun ndoo can tan tyih̄i ndi nu ndutya ñuhu. ²⁰ Tan cuaha quiv̄i ña nyehe ndi ñicanyii tan ndi tiñuu. Tan ñihi xaan tandahá tatyi tsi ndi. Yacan cuenda ña tyaa ca ndi cuhva tsa cua cacu ndi.

²¹ Cuaha quiv̄i yah̄a tan ña tsatsí ndi. Tacan tan catyí ra Pablo tsihin tandih̄i ra naha:

—Nyehe ndo, vaha ca tun tsatyin tyaa yahvi ndo tuhun tsa caḥ̄an yu quiv̄i can, tan ndoo yo ñuhu Creta. Tan vityin cuaha xaan tundoho nyehé yo tan cuaha xaan ndaha tyiñu jacunaá yo. ²² Tan cua cunaa ndih̄i yutun ndoo ihya, maa tyin ña caca iñi ndo tyin ndi intuhun yo tan ña cua cúu yo. ²³ Tyin Nyoo cuví ra yih̄i ndaha tsi yu, tan jahatyíñú yu tyiñu ra, juvin ra janah̄a ra iin tsa janah̄a tsi yu cuñi. Tan quituv̄i iin ángel nuu yu. ²⁴ Tan catyí ángel can tsihin yu: “Ña nayuhvi un, Pablo. Tyin

cuñí tsi tsa cahan un tuhun Nyoo nuu ra rey cahnu Augusto nda ñuu Roma. Tan tsa cuenda un cua jacacu Nyoo tandihí ra yucú tsihin un tsitsi yutun ndoo”, catyí ángel can tsihin yu. ²⁵ Yacan cuenda nyooho tsa yucú tsitsi yutun ndoo ihya jandu iin ndo iñi ndo. Tyin yuhu tsinú iñi yu tsi Nyoo. Tan tsitó vaha yu tyin cua cuvi tumaa cuhva catyí ángel can tsihin yu. ²⁶ Vasu cua nyee yutun ndoo ihya, maa tyin cua tsaa yo iin ñuhu luhlu—catyí ra Pablo tsihin tandihí ndi.

²⁷ Tan tsa ndihí tsahun quivi tsa tsica ityi ndi. Iin tsacuaa yucú ndi nu ndutya ñuhu Adria. Tan tsata can tsata ihya tandahá tatyí yutun ndoo ndi nu ndutya ñuhu. Tan maa ñuu cuví cuhva can tan tuví iñi ra jacacá yutun ndoo can naha ra tyin cua tsaa ndi iin ñuhu. ²⁸ Tacan tan tyihí cuhva ra naha cuhva cunu yihí ndutya. Tan nyehe ra naha tyin oco tsahun iin taahan metru iyó. Cuahán ndi luxu ca ityi nuu ca. Tan tyihí cuhva ra naha inga tsaha. Tan iyó oco utsa metru. ²⁹ Tan yuuhví ra naha coto nañi yutun ndoo can tsata yuu. Yacan cuenda januu ra naha cumi taahan caa vee tsa iyó cantsu nuu ityi tsata yutun ndoo tyin na ña cahun ca tsi ityi nuu. Tan tsa cuñí ra naha tsa cunditsin. ³⁰ Tan ra jacacá yutun ndoo can naha ra tyaa ra naha cuhva cunu xeehe ra naha. Tan yacan cuenda quitsaha januu ra naha yutun ndoo luhlu can nu ndutya ityi nuu yutun ndoo can. Tan jahá ñi maa ra naha tyin inga caa cua januu ra naha. ³¹ Maa tyin ra Pablo jacoto ra tsi ra capitán tan tsi andaru tan catyí ra:

—Tatun ña cua ndoo ra can naha ra tsitsi yutun

ndoo, nyooho ña cua cuvi cacu ndo —catyí ra tsihin ra naha.

³² Tacan tan andaru tsahnyá ra naha yoho yutun ndoo luhlu can. Tan jacanacava ra naha can nu ndutya. ³³ Tan tsa naa ca ra Pablo catyí ra tsihin tandihí ra naha:

—Tsa iyó utsi cumi quiví tsa ña tsatsí ndo tan ña quixí ndo. ³⁴ Catyí yu tsihin ndo, çatsi ndo vityin. Ñiñi xaan cuñí tsi tsa catsi yo tyin tacan tan ndunyee cuñu ñuhu yo. Tyin cua cacu yo tan ndi intuhun ixi jiñi yo tan ña cua cunaa.

³⁵ Tan tsa catyí ra Pablo tuhun ihya, quihín ra iin paan tan nacuhva ra tyahvi nyoo tsi Nyoo nuu tandihí ra naha. Tacan tan tahví ra tan quitsaha tsatsí ra. ³⁶ Tacan tan tandihí ra naha ndu iin ca iñi ra naha tan tsatsí ndihí ra naha. ³⁷ Tan tsa tandihí ndi tsa yucú ndi tsitsi yutun ndoo can, quitá uvi cientu uñi xico tsahun iin ndi. ³⁸ Cuhva tsa ndihí tsatsí ra naha cuhva cuñí ra naha tan jacuhun ra naha yitin tsa yihí trigu nu ndutya ñuhu na nduyama ca yutun ndoo tyin tacan tan cua nandaa tsi nu ndutya tan cua tsaa tsi yatyin ñi yuhu ndutya.

Nu nyee yutun ndoo

³⁹ Yaha can tan cunditsin. Tan nyehé ra tsa jacacá yutun ndoo iin ñuhu, maa tyin ña nacotó ra naha nu maa cuví can. Nyehé ra naha iin nu iyó nyiti. Tan tyaa ra naha cuhva nyehé ra naha tatun cuví jacuhun ra naha yutun ndoo ican. ⁴⁰ Tsahnyá ra naha yoho tsa nuuhñí caa vee can. Tan nacoó ra naha can tsitsi ndutya ñuhu. Tan jandutayá ra naha vitú tsa janavicó yutun ndoo.

Tacan tan jandaá ra naha jahma tsa tuhvá ticaá ityi nuu tsi. Tan quitsahá quihín tatyí jahma can, tan jacuhún tsi yutun ndoo nda nu iyó nyiti can. ⁴¹ Tan tsaá tsi nu tatahán ndutya. Tan nyee jiñi tsi tsitsi nyiti. Tan ña cuví ca tava ra naha itsi. Tan ityi xuu tsi quitsahá tahví cuatyí can tsa cuenda tsa ñihi xaan cañí ndutya ñuhu can. ⁴² Tacan tan andaru cuñí ra naha cahñi ra naha tsi ra cuahán cua cutuñi naha ra tyin coto cunu ra naha. ⁴³ Maa tyin capitán andaru cuñí ra jacacu ra tsi ra Pablo. Yacan cuenda ña tsahá ra tsa cahñi ra naha tsi ra can naha ra. Tan catyí ra tyin ndáa ra tsitó sutya, na cuhun cuee ñi ra naha nu ndutya tan quita ra naha nda ñuhu ityi. ⁴⁴ Tan tandihí ca ra tsa ña cuví sutya, na cuhun ra naha nu vitu tsa nyisó yutun ndoo, tan juhva ra naha na cuhun ra naha tsihin vitu tsa tahví cuatyí jahá ndutya ñuhu. Tan tacan cacu tandihí ndi tan quita ndi ñuhu ityi.

28

Nu nyii ra Pablo ñuhu Malta

¹ Cuhva tsa tsa yaha cacu ndi tan catyí nyivi iyó ñuhu can tyin nu yucú ndi can nañi tsi Malta, o Melita. ² Tan vaha xaan natuhún ñi tsihin ndi. Tan jatahan ñi ñuhu tyin cuún savi tan vitsin xaan. Tan catyí ñi tsihin tandihí ndi, na natuhva ndi yuhu ñuhu can tyin quita tsa vitsin tsi ndi. ³ Tacan tan ra Pablo naquihín ra juhva nducu ityi. Tan tsitsi tsa tyihí ra can nu ñuhu, quita iin coo tsitsi nducu can, tsa cuenda tsa ihñi. Tan tsatsj yihí ti ndaha ra, tan ticaá tsico ti ndaha ra. ⁴ Cuhva tsa nyehé nyivi ñuhu can tyin ticaá coo can ndaha ra, quitsahá natuhún tahan ñi tan catyí ñi:

—Ra ihya nyiví tсахñi ra, tun cuvi, tyin vasu cacu ra nu ndutya ñuhu, maa tyin Nyoo ña tсахá ca ra tsa coo ra tsa cuenda cuatyí ra —catyí ñi.

⁵ Maa tyin ra Pablo naquisi ra tsi coo can, tan canacava ti nu ñuhu, tan nduve náa tahañ ra. ⁶ Tandihí ñi ndatú ñi náa cuhva ndaa nu tyaq ti, a náa cuhva cua cúu ra. Maa tyin tsa yaha ndatu xaan ñi, tan nyehe ñi tyin nduve maa náa tahañ ra. Tacan tan nasama ñi cuhva tsicá iñi ñi, tan quitsaha catyí ñi:

—Ra ihya cuví iin nyoo —catyí ñi.

⁷ Yatyin ñi can canyí ñuhu ra yihí ndaha ñuhu can. Tan nañi ra Publio. Tan vaha xaan cahán ra tsihin ndi. Tan vaha xaan tyanuú ra tsi ndi, tsa uñi quiví tsa yucú ndi vehe ra. ⁸ Tan jutu ra ñihi xaan cuhví ra tsihin cahñi tan tsa tsiyó ra. Tan tahañ ra Pablo tsinyehe ra nu canyí ra. Tan tsican tahvi ra tsa cuenda ra, tan tyiso ndaha ra jiñi ra. Tacan tan nduvaha ra. ⁹ Yaha can tan quitsaha tsaá cuaha nyiví cuhví tsa iyó ñuu can. Tan nduvaha ndihí ñi. ¹⁰ Tan tandihí ñi vaha xaan tyanuu ñi tsi ndi. Tan quiví quihví ndi tsitsi iin yutun ndoo tsa cua cuhun ndi, tsañ ñi tandihí tsa cua cutyiñu ndi ityi cuhun ndi.

Nu tsaq ra Pablo ñuu Roma

¹¹ Uñi yoo tsiyucú ndi ñuhu Malta can. Tacan tan quihví ndi tsitsi iin yutun ndoo tsa quee nda ñuu Alejandría tsa canyí nu cuví Egipto. Tan ndoo tsi Malta nda yaha yoo vitsin. Tan jiñi yutun ndoo can nyecú tsa caá tumaa caá nyoo Cástor tan nyoo Pólux. ¹² Tan tsaq ndi ñuu Siracusa. Tan ican ndoo ndi uñi quiví. ¹³ Tacan tan quita ndi tan cuahán

ndi ityi yuhu ndutya ñuhu nda cuanda tsaꞗ ndi ñuu Regio. Tan tsa inga quiꞑi can ñihi xaan yihí tatyi tsa quitsi ityi sur tan tsicꞗ ndi uvi quiꞑi tan tsaꞗ ndi ñuu Puteoli. ¹⁴ Ican ñihí tahan ndi tsihin juhva ra hermano naha ra. Tan catyí ra naha tsihin ndi tyin ndoo ndi iin vitya tsihin ra naha. Yahꞗ can tan cuahán ndi nda ñuu Roma. ¹⁵ Tan nyiꞑi yihí cuenda ra Cristo ñuu Roma can ñihí tuhun ñi tyin cua tsaꞗ ndi. Tan tsahan ñi tsijatahan ñi tsi ndi ityi. Juhva ñi ndatu tsi ndi Nuyahví Apio. Tan inga ñi ñihí tahan ñi tsihin ndi nda nu nañí Tres Tabernas. Tan tsa nyehe ra Pablo tsi ñi, nacuhꞑa ra tyahvi nyoo tsi Nyoo. Tan ndu iin ca iñi ra. ¹⁶ Cuhva tsa tsaꞗ ndi ñuu Roma can, ra capitán can nacuhꞑa cuenda ra tsi ra iyó cuatyí can naha ra tsi ra yihí ndaha vehe caa. Tan tsahꞗ ra can tsa coo siin ra Pablo. Tan jahá cuenda intuhun ñi andaru tsi ra.

Nu caahán ra Pablo tuhun Nyoo ñuu Roma

¹⁷ Tsa yahꞗ uñi quiꞑi tsa tsaꞗ ndi ican, tacan tan tava ra Pablo tyiñu na quitsi ra cuví ityi nuu tsihin nyiꞑi Israel tsa iyó ñuu Roma can naha ra. Tan cuhva tsa ndu iin ra naha, quitsahꞗ catyí ra tsihin ra naha:

—Nyooho yañi, vasu nduve náa javahꞗ yu tsi nyiꞑi Israel tahan yo, tan ndi nduve náa javahꞗ yu siꞑi tuhun tsahnu cuhva iyó yo, maa tyin tsahꞗ cuenda ra Israel naha ra tsi yu tsi ra ñuu Roma naha ra. Tan tsinyii yu vehe caa ñuu Jerusalén ndaha ra ñuu Roma naha ra. ¹⁸ Tan tsa jaquee yuhu ra naha tsi yu, cuñi ra naha jaña ra naha tsi yu. Tyin ña taahán tsi cúu yu tyin nduve cuatyí javahꞗ yu. ¹⁹ Maa tyin ra Israel tsa iyó nda ñuu

Jerusalén naha ra nduxaan xaan ra naha tan yacan cuenda tsicān yu tsa cutuñi yu nuu ra cuví rey cahnu. Vasu nduve cuatyí cua tyaa maa yu siqui ra naha. ²⁰ Yacan cuenda caná yu tsi nyooho tyin nacoto yu tsi ndo, tan catyi tuhun yu tsihin ndo tyin nuuhñi yu tsihin cadena vityin tsa cuenda tsa tsinú iñi yu tsi ra tsa ndatú xaan yo tsa cuví yo nyivi Israel —catyí ra Pablo.

²¹ Tacan tan catyí ra Israel naha ra tsihin ra Pablo:

—Ña tsitó ndi tuhun yooho. Tan yoñi jacoto tsi ndi, ndi tsihin carta, tan ndi ra ñuu yo tsa quee nda Judea ña cahan ra naha tuhun yooho, tan nduve náa cahan ra naha siqui un. ²² Maa tyin cuñi ndi tyaa soho ndi tuhun tsicá iñi un. Tyin tsitó ndi tyin tandihí ñi ityi tan caahán nyivi siqui tuhun tsa ihya —catyí ra Israel naha ra tsihin ra Pablo.

²³ Tacan tan natuhun tahan ra naha ndaa quivi cua cuhun ra naha inga tsaha. Tsa tsa quivi can, tsa cuaha nyivi nu iyó ra Pablo. Tan quitsaha caahán ra nda tsa tuvi tan nda cuanda tsacuaa nácaa ndacá ñaha Nyoo. Tan tsihin ley Nyoo tsa tyaa ra Moisés tan tuhun tsa tyaa ra cuví ndusu yuhu Nyoo tahan tsanaha, jacuahá ra tsi ñi tyin ra Jesús cuví ra tsá jacacú tsi yo. Tan tacan javaha ra Pablo tyin cuñi ra tsa tsinu iñi ñi tsi ra Jesús. ²⁴ Yihí ñi tsinú iñi ñi tsa caahán ra. Tan inga ñi ña tsinú iñi ñi. ²⁵ Tan ña iin tsicá iñi ñi, sññ sññ tuhun caahán ñi. Tan quitsaha tsinuhú ñi. Tan ra Pablo catyí ra tsihin ñi:

—Nditsa tsa cahan Tatyí Ii Nyoo tsihin ra Isaías ra cuví ndusu yuhu ra tahan tsanaha, tyin na cahan ra tsihin tsii tsaahnu yo. Tan catyí ra:

26 Cuaahan tan cahan un tyehen tsihin nyivi ihya:

Nyooho cua cuñi ndo tuhun Nyoo, maa tyin ña cua cutuñi iñi ndo.

Cua nyehe ndo tsihin tinuu ndo tsa cua javaha Nyoo, maa tyin ña cua nacoto ndo tsa nyehe ndo.

27 Tyin añima ñi tsa ndundava xaan tsi.

Tsiñi ñi, maa tyin ña tyaá yahvi ñi.

Tan ndasí tinuu ñi, tyin tacan tan ña cua cuvi nyehe ñi.

Tan ña cua cuñi ñi tsihin soho ñi.

Tan ña cua cutuñi iñi ñi tsihin añima ñi.

Yacan cuenda ña cuñi ñi quihvi ñi tsitsi ndaha yu na janduvaha yu tsi ñi.

Tacan catyi ra Isaías jahā Tatyí Ii Nyoo tahañ tsanaha.

28 Coto vaha nyooho tyin vityin tan ityi nuu ca cuhun yu cua jacoto yu tsi nyivi tsa ñavin nyivi Israel cuví tyin jacacú Nyoo tsi ñi. Tan maa ñi cua tyaa soho ñi —catyi ra Pablo tsihin ñi.

29 Cuhva tsa catyi ra Pablo tyehen, ra Israel cuahán ra naha juvin ñi caahán yuhu tahañ ra naha tsa cuenda tuhun tsa cahan ra Pablo tsihin ra naha.

30 Uvi cuiya ndoo ra Pablo vehe nu nyí ra cuenda yoo ñuu Roma can. Tan vaha caahán ra tsihin tandihí nyivi cuahán vehe ra. 31 Tan tsihin tsa ñi iñi ra tan caahán ra tuhun nácaa ndacá ñaha Nyoo tsi yo. Tan jacuahá ra tuhun Jutu Mañi yo ra Jesucristo. Tan yoñi tyasí nu caahán ra.

**Tuhun tsaá tsa nacoó jutu mañi yo Jesucristo
tsi yo
New Testament in Mixtec, San Juan Colorado
(MX:mjc:Mixtec, San Juan Colorado)**

copyright © 1994 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, San Juan Colorado

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, San Juan Colorado [mjc], Mexico

Copyright Information

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, San Juan Colorado

© 1994, Wycliffe Bible Translators, Inc.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

cxl

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022

c270ec54-172a-541f-83e6-7760f619c744